

236

Onderzoek en beleid

Contraire beëindiging van de TBS-maatregel

Aantal, aard en verband met recidive

**C.H. de Kogel
V.E. den Hartogh**

a

**Wetenschappelijk Onderzoek-
en Documentatiecentrum**

Voorwoord

De hoofdfunctie van de TBS-maatregel is het beschermen van de maatschappij tegen het opnieuw plegen van een ernstig delict door (ex-)TBS-gestelden. Het komt voor dat de rechter de TBS-maatregel tegen het advies van de behandelende instelling in niet verlengt, de zogeheten ‘contraire beëindiging’. In dit onderzoek wordt de contraire beslissing nader bekeken, daarbij wordt ingegaan op onder meer de volgende vragen.

Hoe vaak komt het voor dat de rechter tegen het advies van de adviserende en behandelende instelling in de TBS-maatregel niet verlengt? Hoe schat de adviserende instantie in dergelijke zaken het recidiverisico in? Welk verband is er tussen contraire beëindiging en latere recidive? Wat zijn de argumenten van de rechter om het advies tot verlenging niet over te nemen?

Wat zijn volgens rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen de belangrijkste oorzaken van contraire beëindiging?

Het vinden van antwoorden op dergelijke vragen is ook van belang in het kader van de huidige bredere discussie over de besluitvorming met betrekking tot invrijheidstelling van TBS-gestelden en andere forensisch psychiatrische patiënten. Onderwerpen in deze discussie zijn onder meer: de rol van enerzijds juristen en anderzijds gedragsdeskundigen in de besluitvorming, de wenselijkheid van advisering van de rechter door een ‘board’ waarin gedragsdeskundigen zitting hebben en de inhoudelijke kennis waarop de besluitvorming dient te worden gebaseerd.

Prof. dr. Frans Leeuw
Directeur WODC

Dankwoord

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit het Monitor Informatiesysteem Terbeschikkingstelling (MITS) dat wordt beheerd door de Dienst Justitiële Inrichtingen. Nol van Gemmert bedanken wij voor het aanleveren van de gegevens over de in 2001-2004 beëindigde TBS-maatregelen en de afdeling Individuele TBS-zaken voor het opvragen van dossiers. De beschikkingen die wij in het kader van dit onderzoek hebben bestudeerd zijn voor ons opgezocht door de rechtbanken en het gerechtshof Arnhem, waarvoor dank. Wij bedanken ook de rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen die aan een interview hebben meegewerkt voor hun inhoudelijke bijdragen het het beschikbaar stellen van hun tijd.

De begeleidingscommissie heeft een waardevolle bijdrage aan het onderzoek geleverd door mee te denken over praktische oplossingen, door kritische opmerkingen en *last but not least* door wat wij leerden van de discussies tussen de leden onderling.

Verschillende WODC-collega's, Stefan Bogaerts, Sediya el Harbachi, Frans Leeuw, Nicolai Tollenaar en Bouke Wartna, hebben door het stellen van kritische vragen, het doen van suggesties of het plaatsen van kanttekeningen mede bijgedragen aan het 'eindproduct'.

De auteurs

Inhoud

Samenvatting

1 Inleiding en opzet van het onderzoek

- 1.1 Aanleiding tot het onderzoek
- 1.2 De TBS-maatregel, verlenging en fasen in de tenuitvoerlegging
 - 1.2.1 De TBS-maatregel
 - 1.2.2 Verlenging
 - 1.2.3 Fasen in de tenuitvoerlegging
- 1.3 Literatuur
- 1.4 Vraagstelling
- 1.5 Methoden en gegevensbronnen
 - 1.5.1 Operationalisatie van contraire beëindiging
 - 1.5.2 Gegevensbestanden van DJI
 - 1.5.3 WODC-Recidivemonitor
 - 1.5.4 Beschikkingen van contrair beëindigde zaken
 - 1.5.5 Interviews
- 1.6 Opbouw van het rapport

2 Aantal en aard van contrair beëindigde zaken

- 2.1 Kwaliteit van de gegevens
- 2.2 Aantallen contrair beëindigde TBS-maatregelen op basis van de beschikkingen
- 2.3 Spreiding van contrair beëindigde TBS-maatregelen over de gerechten
- 2.4 TBS-delict en duur van de TBS-maatregel
- 2.5 De verantwoordelijke instantie en de verblijfplaats van de TBS-gestelde ten tijde van de contraire beëindiging
- 2.6 De inhoud van het advies van de adviserende instantie en argumenten van de rechter om dit niet te volgen
- 2.7 Hoe contrair zijn de contrair beëindigde zaken wat betreft de inhoud van de zaak?
- 2.8 Samenvatting en bespreking van de belangrijkste resultaten
 - 2.8.1 Aantallen contraire beëindigingen
 - 2.8.2 Hoe contrair zijn de formeel contrair beëindigde zaken op inhoudelijk niveau?
 - 2.8.3 Conclusies
- 2.9 Casusbeschrijvingen van een ‘zwak’ en ‘sterk’ contraire zaak
 - 2.9.1 Casus ‘zwak contrair’
 - 2.9.2 Casus ‘sterk contrair’

3 Argumenten om contrair te beëindigen

- 3.1 Het begrip contraire beëindiging
- 3.2 Het wettelijke gevaarscriterium
- 3.3 Het advies van de adviserende instantie
 - 3.3.1 Het deskundigenadvies: basis voor de beslissing of veeleer één van de factoren?
 - 3.3.2 De kwaliteit van het deskundigenadvies
- 3.4 Verblijf buiten de kliniek
- 3.5 De kwaliteit van de tenuitvoerlegging en ‘negatieve gronden’
 - 3.5.1 Verlengingsbeslissing of behandelbeslissing?
 - 3.5.2 Problemen en impasses in de tenuitvoerlegging

- 3.6 Proportionaliteit
- 3.7 Invloed van de roep van politiek en maatschappij om veiligheid
 - 3.7.1 TBS-klinieken voorzichtiger?
 - 3.7.2 Rechters voorzichtiger?
- 3.8 Voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging
- 3.9 Hoe percipiëren adviserende gedragsdeskundigen contraire beëindiging?
- 3.10 Samenvatting en bespreking van de belangrijkste resultaten
 - 3.10.1 Algemeen
 - 3.10.2 Accentverschillen tussen juridische en gedragskundige criteria
 - 3.10.3 Het ‘grijze gebied’ bij inschatting van het recidiverisico
 - 3.10.4 De taakopvatting van de rechter
 - 3.10.5 Strategische advisering door TBS-instellingen
 - 3.10.6 Proportionaliteit
 - 3.10.7 Conclusies

4 Recidive na contraire beëindiging van de TBS-maatregel

- 4.1 Het verband tussen recidive en contraire beëindiging van de TBS-maatregel
- 4.2 Discussie
 - 4.2.1 Verband tussen contraire beëindiging en ernstige recidive
 - 4.2.2 Wat maakt dat na contraire beëindiging een hoger percentage ex-TBS-gestelden recidiveert?
 - 4.2.3 Hoe verhoudt het recidiveonderzoek zich tot de uitkomsten van de analyse van de beschikkingen van contrair beëindigde zaken?

5 Slot

- 5.1 Registratie van TBS-gegevens en het MITS
- 5.2 Inschatting van het recidiverisico
- 5.3 Risicomanagement en toezicht na de TBS
- 5.4 Verantwoording van rechterlijke besluitvorming
- 5.5 De mate waarin andere overwegingen dan het recidiverisico in de verlengingsbeslissing worden betrokken
- 5.6 Verlenging van de TBS-maatregel; een juridische of gedragskundige beslissing?
- 5.7 Slotconclusies

Summary

Literatuur

- Bijlage 1 Begeleidingscommissie
- Bijlage 2 Afkortingen
- Bijlage 3 Indices voor de proportie contrair beëindigde TBS-maatregelen
- Bijlage 4 Indeling van delicten naar aard en ernst
- Bijlage 5 Kenmerken van contrair beëindigde zaken
- Bijlage 6 Interviewvragen

Samenvatting

Inleiding en onderzoeksvragen

Het onderhavige onderzoek richt zich enerzijds op aantallen en aard van contraire beëindigingen van de TBS-maatregel, en anderzijds op argumenten van rechters om het advies van de TBS-instelling of andere adviserende instantie niet te volgen en op het verband tussen contraire beëindiging en (zeer) ernstige recidive.

De reden om het WODC te vragen hiernaar onderzoek te doen is politiek-maatschappelijke zorg over het aantal contraire beëindigingen vanwege een in eerder onderzoek gebleken samenhang met latere recidive.

Voor het achterhalen van oorzaken van contraire beëindiging is naast kennis over (ontwikkelingen in) aantallen, ook kennis over de inhoud van contrair beëindigde zaken van belang. Daarbij gaat het om de argumenten in de verlengingsadviezen en de argumenten van de rechter om het advies niet over te nemen. Omdat het recidiverisico het centrale criterium is bij de verlengingsbeslissing, is een belangrijke vraag in welke mate er tussen de rechtbank of het gerechtshof en de adviserende instantie sprake is van een verschil in inschatting van het recidiverisico.

In overleg met de opdrachtgevers is binnen het onderzoek de volgende definitie van contraire beëindiging gehanteerd:

Contraire beëindiging is het niet verlengen van de TBS-maatregel door de rechtbank of het gerechtshof, tegen het advies van de adviserende instantie in.

De volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd:

- 1 Hoe vaak komt beëindiging van de TBS-maatregel contrair aan het advies van de adviserende instantie voor in de jaren 2001-2004? Wat is het totale aantal contraire beëindigingen, het aantal per gerecht en het aantal per TBS-instelling? Hoe groot is het percentage contraire beëindigingen op het totale aantal beëindigde TBS-maatregelen?
- 2 Hoe vaak gaat het OM in beroep bij contraire beëindiging?
- 3 Komt contraire beëindiging aan het laatste advies met name in de transmurale fasen van de tenuitvoerlegging voor?
- 4 In hoeveel van de contrair beëindigde zaken verschillen de adviserende instantie en de rechter van inzicht wat betreft de inschatting van het gevaar voor de samenleving?
- 5 Wat zijn volgens rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen die hiermee ervaring hebben, de belangrijkste argumenten om contrair te beëindigen?
- 6 Is het percentage ex-TBS-gestelden dat recidiveert met een ernstig (gewelds- of zeden) delict of een zeer ernstig delict, hoger na door de rechter contrair beëindigde TBS-maatregelen dan na niet contrair beëindigde TBS-maatregelen?

Methoden en gegevensbronnen

De aantallen en de aard van contrair beëindigde zaken zijn kwantitatief onderzocht aan de hand van beschikkingen van contrair beëindigde zaken. Deze zijn achterhaald op basis van gegevensbestanden uit het Monitor Informatiesysteem Terbeschikkingstelling (MITS) van DJI. Ter aanvulling en verdieping, om meer zicht te krijgen op de argumenten en meer algemene oorzaken met betrekking tot

contraire beëindiging, zijn vraaggesprekken gehouden met rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen. Dit betreft echter kwalitatieve gegevens: inzichten van een beperkt aantal functionarissen die wat betreft contraire beëindiging veel ervaring hadden.

Op basis van kwalitatieve gegevens kan wel de vraag worden beantwoord welke argumenten om contrair te beëindigen voorkomen, maar niet de vraag in welke mate deze vóórkomen. Daartoe is aanvullend onderzoek nodig.

Onderzoeksvraag zes is beantwoord met behulp van de WODC-Recidivemonitor.

Resultaten

Aantal contrair beëindigde zaken

Van 95 van de 112 als contrair beëindigd in 2001-2004 geregistreerde zaken zijn de beëindigingsbeschikkingen ontvangen van de gerechten of via DJI verkregen uit het persoonsdossier (tabel S1). Van vier beschikkingen was de inhoud zo summier dat de strekking van het advies van de adviserende instantie niet kon worden afgeleid.

Tabel S1 Aantal contrair beëindigde TBS-maatregelen in 2001-2004 op basis van opgevraagde beschikkingen

Aantal beschikkingen	
Opgevraagde beschikkingen	112
Ontvangen of uit dossier verkregen	95
Beschikking biedt geen informatie over strekking advies	4
Te analyseren beschikkingen	91
Bijzondere categorieën	
Beëindiging wegens uitzetting ongewenst vreemdeling*	6
Beëindiging wegens BOPZ-traject**	10
Contrair beëindigde TBS-maatregelen: afbakening volgens verschillende definities	
Contrair aan schriftelijke vordering officier van justitie	75
Contrair aan schriftelijke vordering en vordering ter zitting	61
Contrair aan schriftelijk advies adviserende instantie	47
Contrair aan schriftelijk advies adviserende instantie en advies ter zitting (de in dit onderzoek gehanteerde definitie)	45

* Zes van de als contrair beëindigd geregistreerde zaken werden beëindigd omdat betrokkene als ongewenst vreemdeling werd uitgezet.; twee daarvan waren contrair aan het schriftelijk advies en het advies ter zitting was onbekend; vier bleken conform beëindigd (drie conform aan beide adviezen en één alleen aan het laatste advies).

** In acht van de als contrair beëindigd geregistreerde zaken was het voornemen een BOPZ-traject in te zetten een belangrijke reden tot beëindiging.; één daarvan bleek contrair beëindigd en negen waren conform aan het advies van de adviserende instantie beëindigd (zeven conform aan het schriftelijke advies en het advies ter zitting, twee alleen aan het advies ter zitting).

Onder de overige 91 als contrair beëindigd geregistreerde TBS-maatregelen werden twee bijzondere categorieën gevonden waarin beëindiging van de maatregel specifiek tot doel had de TBS-gestelde op een BOPZ-titel in een GGz-voorziening te kunnen plaatsen dan wel uitzetting van de TBS-gestelde als ongewenst vreemdeling. Uit de beschikkingen bleek dat dit meestal in overleg gebeurde tussen de TBS-instelling, het OM, en de rechtbank of het gerechtshof. Vanwege de specifieke doelstelling beschouwen we deze zaken als aparte categorieën.

In de 75 overblijvende zaken heeft de rechter de TBS-maatregel beëindigd terwijl het OM schriftelijk verlenging had gevorderd. Het OM is in 14 van deze 75 zaken echter van de schriftelijke vordering afgeweken, waardoor het niet verlengen van de TBS-maatregel in deze zaken conform was aan de

vordering ter zitting. In 61 zaken beëindigde de rechter de TBS-maatregel contrair aan zowel de schriftelijke vordering als de vordering ter zitting.

Het aantal TBS-maatregelen dat de rechtbank of het hof contrair aan het advies van de adviserende instantie beëindigde ligt lager. Dit betreft namelijk 47 zaken. In twee daarvan week de adviserende instantie ter zitting af van het eerdere advies tot verlenging. Daarmee komt het aantal contrair aan het schriftelijke advies en het advies ter zitting beëindigde zaken op 45. De beschikkingen van deze 45 zaken zijn in de verdere analyses betrokken.

Op grond van de in dit onderzoek gehanteerde definitie van contraire beëindiging, ligt het aantal contrair beëindigde zaken ongeveer de helft lager dan de in 2004 naar buiten gebrachte cijfers (Kamerstukken II, 2003-2004, 29 452, nr. 1). Het aandeel van de contraire beëindigingen op het totale aantal beëindigde TBS-maatregelen zou hierdoor op 14-24% komen te liggen in plaats van op 28-48%.

Er zijn ongeveer 1700 TBS-gestelden die iedere een of twee jaar een verlengingsprocedure moeten doorlopen. Dit betekent dat in 2001-2004 jaarlijks tussen de 850 tot 1700 verlengingsbeslissingen zijn genomen. Niet alle daarvan worden echter aan de rechter voorgelegd. In 2004 bijvoorbeeld eindigden 57 TBS-maatregelen buiten de rechter om. De ongeveer elf contrair beëindigde zaken per jaar in 2001-2004 vormen maar een klein percentage van het totale jaarlijkse aantal verlengingsbeslissingen. Dat betekent dat de neiging van rechters om tegen het verlengingsadvies in te gaan niet erg groot is.

Inhoud van contrair beëindigde zaken

Bij inhoudelijke analyse van de contrair beëindigde zaken bleek verder dat slechts in zeven van de 38 zaken waarin de inschatting van het recidiverisico was vermeld, de adviserende instantie het recidiverisico inschatte als hoog (twee zaken) of matig dan wel twijfelachtig (vijf zaken). In de overige zaken schatte de adviserende instantie het recidiverisico laag in.

Dat betekent dat slechts een minderheid van de formeel contrair beëindigde zaken, dat wil zeggen contrair beëindigd volgens de definitie, ook als contrair kan worden beschouwd uitgaande van de inhoud van de zaak.

Het aantal inhoudelijk contraire zaken is in absolute zin gering: zeven in vier jaar, tegenover 31 inhoudelijk zwak contraire zaken. Op het aantal uitgebrachte verlengingsadviezen in de jaren 2001-2004 is dit maar een fractie, gegeven dat er ongeveer 1700 TBS-gestelden zijn die ieder eens per één of twee jaar een verlengingsprocedure hebben.

Niettemin is het feit dat de inschattingen van het recidiverisico van adviserende instantie en het gerechtshof of de rechtbank soms sterk uiteenlopen, belangrijk genoeg om een aandachtspunt te zijn. Met name wat betreft verbetering van de communicatie over de inschatting van recidiverisico's, en criteria voor de inschatting daarvan tussen de adviserende en beslissende instanties.

Argumenten om contrair te beëindigen en oorzaken van contraire beëindiging

De volgende hoofdthema's wat betreft argumenten voor en oorzaken van contraire beëindiging kwamen uit de vraaggesprekken met rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen naar voren.

1 Accentverschillen tussen juridische en gedragskundige criteria

Gedragsdeskundigen zijn volgens geïnterviewden eerder geneigd verlenging van de TBS-maatregel noodzakelijk te achten om een resocialisatieproces af te ronden, teneinde het recidiverisico op langere termijn te reduceren. Rechters achten dit ook noodzakelijk maar vinden daarin niet in alle gevallen voldoende grond voor verlenging van de TBS-maatregel. Daar komt bij dat adviezen volgens geïnterviewden soms teveel op behandeling gericht zijn en te weinig op onderbouwing van het juridische gevaarscriterium.

2 *Het 'grijze gebied' bij inschatting van het recidiverisico*

In sommige gevallen blijft, ook na nader onderzoek door de rechter, de onderbouwing met betrekking tot het recidiverisico voor de rechter onvoldoende overtuigend.

De adviserende instantie twijfelt in een aantal gevallen over de vraag of het recidiverisico al dan niet onaanvaardbaar moet worden geacht. Dat kan worden beschouwd als inherent aan de materie. De vraag is hoe rechters op dergelijke twijfel reageren. Uit de bestudering van de beschikkingen kan voorzichtig worden afgeleid dat de reactie wel eens is dat het recidiverisico onvoldoende onderbouwd wordt en er derhalve geen grond vormt voor verlenging.

3 *Taakopvatting van de rechter*

Er zijn geïnterviewden die het deskundigenadvies als basis zien voor de besluitvorming met betrekking tot verlenging van de TBS-maatregel, anderen benadrukken dat de verlengingsbeslissing gestoeld moet zijn op juridische argumenten, waarbij het advies een van richtinggevende indicatoren is. Een rechter of raadsheer die de laatstgenoemde visie aanhangt, zal vermoedelijk eerder geneigd zijn eventueel tegen het deskundigenadvies in te besluiten, dan degene die zich meer in de eerste visie herkent.

Volgens geïnterviewden komt het voor dat de verlengingsbeslissing door rechters of raadsheren wordt gebruikt om de tenuitvoerlegging bij te sturen, bijvoorbeeld door het geven van 'aanwijzingen' aan de kliniek wat betreft inhoud, tempo en voortgang van de behandeling. Het lijkt aannemelijk dat naarmate rechters of raadsheren 'executiebemoeienis' meer tot hun taak rekenen, zij ook wat betreft het deskundigenadvies minder geneigd zullen zijn uitsluitend op de expertise van de kliniek te varen, en daarmee ook eventueel eerder contrair zullen beëindigen.

4 *Strategische advisering door TBS-instellingen*

Geïnterviewden merken op dat klinieken wel eens 'strategisch' adviseren. Dat wil zeggen om een bepaald effect te bereiken dat strikt genomen buiten het doel van het advies valt. Dergelijke nevedoelen zijn:

- *Geen verantwoordelijkheid hoeven nemen voor een advies tot niet verlengen.* Volgens geïnterviewden stellen TBS-klinieken zich wel eens te voorzichtig op en adviseren zij soms verlenging wanneer zij eigenlijk beëindiging verantwoord achten.
- *Het niet verlengen van de maatregel bij TBS-gestelden die moeilijk te resocialiseren zijn en moeilijk elders plaatsbaar zijn.* De context van de beslissing tot al dan niet verlengen van de TBS-maatregel is volgens de geïnterviewden mede een politieke en financiële. Klinieken ervaren politieke druk om geen risico ten nemen bij het adviseren om de TBS-maatregel al dan niet te verlengen. Daardoor stellen zij zich voorzichtig op. Aan de andere kant is er juist een financiële druk om patiënten zo snel mogelijk door te laten stromen of te resocialiseren.

5 *Proportionaliteit*

Als een van de mogelijke oorzaken voor (een toename in) het aantal contraire beëindigingen van de TBS-maatregel werd begin jaren '90 de verbeterde rechtspositie van TBS-gestelden genoemd.

Daardoor zouden rechters meer aandacht hebben voor de evenredigheid van de duur van de TBS-maatregel en de ernst van het delict waarvoor deze werd opgelegd. Dit wordt ook wel het proportionaliteitsargument genoemd.

In het onderhavige onderzoek wordt het proportionaliteitsbeginsel zelden expliciet in de beschikking opgevoerd. Ook blijkt niet uit de interviews dat het proportionaliteitsargument in de praktijk een belangrijke factor is bij contraire beëindiging.

Mogelijk is hierbij van belang dat zich nu, vergeleken met 1990, minder TBS-gestelden in de populatie bevinden bij wie de TBS-maatregel werd opgelegd voor een relatief minder ernstig delict. Dit maakt de kans op het betrekken van het proportionaliteitsargument in de besluitvorming kleiner.

Daarnaast zou een rol kunnen spelen dat momenteel maatschappelijk en politiek het belang van veiligheid sterker wordt benadrukt dan een aantal jaren geleden.

Bij verschillende van de hierboven beschreven oorzaken (met name de eerste twee en de vierde) komt het belang naar voren van de mate waarin in het verlengingsadvies voor de rechter voldoende overtuigend wordt aangegeven dat nog sprake is van een onaanvaardbaar recidiverisico.

Naast verantwoording van het advies tot al dan niet verlengen, is ook de inhoudelijke verantwoording van de rechterlijke beslissing belangrijk.

In twintig van de 45 contrair beëindigde zaken wordt de rechterlijke beslissing in de beschikking slechts gemotiveerd met behulp van een standaardfrase, zonder dat de afwegingen en argumenten expliciet worden vermeld. Nadelen daarvan zijn onder meer dat de besluitvorming moeilijk te doorgronden is voor bij de zaak betrokkenen en dat weinig aanknopingspunten worden geboden voor inhoudelijke discussie en daarmee voor verdere ontwikkeling van het vakgebied.

Verband tussen contraire beëindiging en latere recidive

Zoals eerder vermeld zijn, om over zo recent mogelijke gegevens te beschikken, in het onderhavige onderzoek zaken bestudeerd van in 2001-2004 contrair beëindigde TBS-maatregelen. Omdat de *follow-up* periode nog te kort is om recidive te kunnen meten, zijn van de betrokken TBS-gestelden geen recidivegegevens onderzocht.

Wel konden de recidivegegevens van eerdere uitstroomcohorten worden onderzocht met behulp van de WODC-Recidivemonitor.

Daaruit bleek dat na contraire beëindiging van de TBS- maatregel een groter percentage van de ex-TBS-gestelden (zeer ernstig) recidiveert dan na andere wijzen van beëindiging van de maatregel. Van de in 1994-1998 uitgestroomde cohort bijvoorbeeld, heeft 10 jaar na contraire beëindiging van de maatregel een kleine 40% ernstig gerecidiveerd, versus ruim 25% na conforme beëindiging van de TBS-maatregel. De zeer ernstige recidive bij deze cohort betrof respectievelijk 20% en 5%, tien jaar na contraire respectievelijk conforme beëindiging.

Dit resultaat is moeilijk in overeenstemming te brengen met het in kwantitatieve en inhoudelijke zin relativiserende beeld van contraire beëindiging op basis van de bestudeerde 'contraire' zaken uit 2001-2004: te weten de bevinding dat in het merendeel van deze zaken de adviserende instantie het recidiverisico laag inschat. Hoe zouden deze onderzoeksresultaten kunnen worden verklaard? Ten eerste is de aanname in dit onderzoek dat de populaties TBS-gestelden die in 1974-1998 respectievelijk 2001-2004 uitstroonden vergelijkbaar zijn. Het is denkbaar dat de in 2001-2004 contrair beëindigde zaken desalniettemin toch verschillen van die uit eerdere jaren op een wijze die verband houdt met latere recidive (bijvoorbeeld omdat de adviserende instantie in de eerstgenoemde jaren in meer van de contraire zaken het recidiverisico laag inschat). Vooralsnog is dit niet meer dan een veronderstelling die nader kan worden onderzocht door over enkele jaren (vanaf 2007) in *follow-up* onderzoek recidivegegevens te verzamelen van de TBS-gestelden die uitstroonden in 2001-2004. In de tweede plaats blijkt dat de relatie tussen contraire beëindiging en recidive complex is. Zo komt uit nadere analyse naar voren dat er sprake is van een verschil in aan recidive gerelateerde achtergrondkenmerken (waaronder ongeoorloofde afwezigheid en eerdere veroordelingen) tussen personen bij wie de TBS-maatregel contrair is beëindigd en degenen bij wie de TBS op een andere wijze beëindigd is. Daarbij is, ondanks dat de adviserende instantie het recidiverisico in de meeste zaken laag inschat, de vraag of de maatregel al dan niet moet worden beëindigd een punt van twijfel in contraire zaken.

Door recidivegegevens te relateren aan de wijze van beëindiging en aan inhoudelijke kenmerken van de contrair beëindigde zaken, met name ook de perceptie van het recidiverisico door de adviserende

instantie kan in toekomstig onderzoek meer inzicht worden verkregen in de wijze waarop het verband tussen contraire beëindiging en recidive tot stand komt.

Registratie van TBS-gegevens

DJI heeft de in 2001-2004 als contrair beëindigd geregistreerd alle TBS-maatregelen die door rechtbank of gerechtshof contrair aan de vordering van het OM beëindigd zijn.

Tijdens het onderzoek bleek dat binnen deze categorie nadere nuancering wenselijk is.

Ten eerste kan onderscheid worden gemaakt tussen beëindiging van de TBS-maatregel contrair aan de vordering van het OM en beëindiging contrair aan het gedragskundig advies van de adviserende instantie.

In de tweede plaats is het zinvol te onderscheiden tussen de eerder afgegeven schriftelijke vordering en de vordering ter zitting, respectievelijk het aanvankelijke schriftelijke advies en het advies ter zitting.

Dit is van belang omdat het OM respectievelijk de adviserende instantie in een aantal gevallen ter zitting terugkomt op de eerder afgegeven schriftelijke vordering dan wel het schriftelijke advies.

In de derde plaats moet er rekening mee worden gehouden dat de aangewezen adviserende instantie verschilt, afhankelijk van de vraag of de dwangverpleging reeds voorwaardelijk is beëindigd of niet.

Verder zijn twee bijzondere categorieën te onderscheiden, namelijk die gevallen waarin de beëindiging van de TBS-maatregel specifiek ten doel heeft betrokkene op een BOPZ-titel in een GGz-voorziening te plaatsen, en die gevallen waarin de TBS-maatregel wordt beëindigd om de TBS-gestelde als ongewenst vreemdeling uit Nederland uit te zetten.

Inmiddels ontwikkelt DJI op basis van deze suggesties een nieuwe categorisering binnen de registratie van contraire beëindiging van de TBS-maatregel in het MITS.

Het huidige MITS bewijst reeds zijn nut als registratiesysteem met betrekking tot de tenuitvoerlegging van de TBS, maar kan verder worden ontwikkeld. De informatiepositie op het gebied van de TBS-maatregel zou daardoor nog aanzienlijk kunnen worden versterkt.

Daarmee zou niet alleen wetenschappelijk onderzoek zijn gediend, maar het zou ook ten goede komen aan het afleggen van maatschappelijke verantwoording en ondersteuning van de bedrijfsvoering.

Conclusies

Op basis van het onderhavige onderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- 1 In getalsmatig opzicht nemen contraire beëindigingen van de TBS-maatregel in 2001-2004 slechts een zeer geringe plaats in onder de beslissingen in verlengingsprocedures.
- 2 In de meeste van de contrair beëindigde zaken schat de adviserende instantie het recidiverisico laag in.
- 3 In de perceptie van actoren met ervaring en kennis van zaken op dit gebied zijn de volgende punten belangrijke oorzaken van contraire beëindiging:
 - accentverschillen met betrekking tot juridische en gedragskundige criteria voor verlenging;
 - de onzekerheidsmarge bij de inschatting van het recidiverisico;
 - de mate waarin rechters of raadsheren bemoeienis met de tenuitvoerlegging van de TBS-maatregel tot hun taak rekenen;
 - strategische advisering door TBS-instellingen.
- 4 Van de TBS-gestelden van wie in 2001-2004 de maatregel is beëindigd zijn nog geen recidivegegevens bekend omdat de *follow-up* periode daarvoor nog te kort is. Als alternatief werd de recidive van TBS-gestelden na contraire respectievelijk conforme beëindiging van de

maatregel bepaald voor cohorten die in eerdere jaren zijn uitgestroomd.

De bevinding op basis van de bestudeerde zaken van in 2001-2004 contrair beëindigde maatregelen, dat de adviserende instantie in het merendeel van de zaken het recidiverisico laag inschat is moeilijk in overeenstemming te brengen met de bevinding die naar voren komt uit de gegevens van eerdere uitstroomcohorten, dat na contraire beëindiging structureel een hoger percentage ex-TBS-gestelden (zeer ernstig) recidiveert.

Dit pleit ervoor om over enkele jaren in *follow-up* onderzoek recidivegegevens te verzamelen van de TBS-gestelden die uitstroomden in 2001-2004. Het relateren van recidivegegevens aan de wijze van beëindiging en aan inhoudelijke kenmerken van de contrair beëindigde zaken, waaronder de perceptie van het recidiverisico door de adviserende instantie, de wijze waarop de inschatting van het recidiverisico plaats heeft gevonden en de kennis (onder meer achtergrondkenmerken van betrokkene) waarop deze is gebaseerd, kan meer inzicht verschaffen in de wijze waarop het verband tussen contraire beëindiging en latere recidive tot stand komt.

1 Inleiding en opzet van het onderzoek

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

De maatregel tot terbeschikkingstelling (TBS) is een beveiligingsmaatregel met als hoofdfunctie het beschermen van de maatschappij tegen het opnieuw plegen van een ernstig delict door (ex-)TBS-gestelden.

In eerder onderzoek werd beschreven dat de kans op recidive bij ex-TBS-gestelden bij wie de maatregel door de rechter contrair beëindigd is hoger ligt dan bij degenen bij wie de maatregel is beëindigd conform het advies van de TBS-instelling of andere adviserende instantie (Van Emmerik, 1985, 1989; Leuw, 1999; Wartna, El Harbachi en Van der Knaap, 2005). Vanwege deze onderzoeksresultaten is al sinds de jaren '80 het aantal contraire beëindigingen¹ een politiek zorgpunt. Anno 2004 is het dat nog steeds (Kamerstukken II, 2003-2004, 29 452, nr. 1).

In 1997 is de wetgeving op het gebied van voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging aangepast. Sindsdien heeft de rechter naast de keuze tot verlengen of niet verlengen, de mogelijkheid om de TBS-maatregel met een jaar te verlengen waarbij de dwangverpleging wordt beëindigd. Dit leek in eerste instantie te leiden tot een daling van het aantal beëindigingen contrair aan de vordering van de officier van justitie of aan het advies van de TBS-kliniek of andere adviserende instantie. Van 1998 tot 2001 liep dit terug van 42% tot ongeveer 30% van het totale aantal beëindigde TBS-maatregelen. In 2002 steeg het echter tot 47,5% (Kamerstukken II, 2003-2004, 29 452, nr. 1, p. 15). De hoogte van deze percentages, met name de piek in 2002 was aanleiding de Tweede Kamer onderzoek toe te zeggen naar oorzaken van contraire beëindiging van de TBS-maatregel (Kamerstukken II, 2003-2004, 29 452, nr. 1). Dit met het oog op het zoeken naar mogelijkheden om het aantal daarvan te verminderen.

Voor het achterhalen van oorzaken is naast kennis over (ontwikkelingen in) aantallen, ook kennis over de inhoud van contrair beëindigde zaken van belang. Daarbij gaat het om de argumenten in de verlengingsadviezen en de argumenten van de rechter om het advies niet over te nemen. Omdat het recidiverisico het leidende criterium is bij de verlengingsbeslissing, is een belangrijke vraag in welke mate er tussen de rechtbank of het gerechtshof en de adviserende instantie sprake is van een verschil in visie op het recidiverisico. Een voorbeeld van een sterk verschil in visie is een contraire beëindiging waarbij de adviserende instantie het recidiverisico van betrokkene onaanvaardbaar hoog acht, terwijl de rechtbank daar anders over denkt. Een dergelijke zaak is niet alleen in formele zin contrair beëindigd, maar ook in inhoudelijke zin. Het komt echter ook voor dat de adviserende instantie het recidiverisico laag inschat, en verwacht dat de TBS spoedig kan worden beëindigd, maar zekerheidshalve toch nog een keer verlenging wil adviseren. Een dergelijke zaak is weliswaar in formele zin contrair beëindigd, maar omdat het recidiverisico door zowel de adviserende als de beslissende instantie laag wordt ingeschat kan worden beargumenteerd dat in inhoudelijke zin in feite geen sprake is van een contraire beslissing.

Het WODC is gevraagd onderzoek te doen naar aantallen en aard van contraire beëindigingen van de TBS-maatregel, naar argumenten van rechters om contrair te beëindigen en naar het verband tussen contraire beëindiging en (zeer) ernstige recidive. Opdrachtgever is de Directie Sanctie- en Preventiebeleid (DSP) in samenwerking met de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

In overleg met de opdrachtgevers is gekozen binnen het onderzoek de volgende definitie te hanteren (zie ook paragraaf 1.2 en 1.5.1):

¹ In gewone spreektaal wordt veelal de term *contraire beëindiging* gebruikt. In feite gaat het echter om een contrair *niet verlengen* van de TBS-maatregel (art 38e Sr).

Contraire beëindiging is het niet verlengen van de TBS-maatregel door de rechtbank of het gerechtshof, tegen het advies van de adviserende instantie in.

Voor deze definitie is gekozen omdat het recidiverisico het leidende criterium is voor de beslissing om de TBS-maatregel al dan niet te verlengen en de gedragskundige advisering daarbij een belangrijke rol speelt.

In paragraaf 1.4 worden de doel- en vraagstelling van het onderzoek nader uitgewerkt. Eerst komen echter twee andere zaken aan de orde.

In paragraaf 1.2 worden voor een beter begrip van de context waarbinnen contraire beëindiging plaatsvindt, kort de TBS-maatregel, de verlenging van de TBS-maatregel en fasen in de tenuitvoerlegging van de TBS beschreven. In paragraaf 1.3, wordt ter inleiding op de vraagstelling relevante literatuur besproken.

1.2 De TBS-maatregel, verlenging en fasen in de tenuitvoerlegging

1.2.1 De TBS-maatregel

De TBS-maatregel kan worden opgelegd aan verdachten van een ernstig misdrijf bij wie ten tijde van het begaan van het feit een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens bestond. Daarnaast moet voor de veiligheid van anderen, dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen de oplegging van TBS noodzakelijk zijn.

De TBS-maatregel kent twee vormen: TBS met dwangverpleging en TBS met voorwaarden (art 37a en art 37b Sr). Op de laatste variant wordt verder niet ingegaan omdat deze per definitie in duur is beperkt tot drie of vier jaar. Contraire beëindiging komt met name voor bij de TBS-maatregel met dwangverpleging waarvan de termijn telkens met een of twee jaar kan worden verlengd.

TBS met dwangverpleging beoogt primair de samenleving te beschermen tegen ernstig recidivegevaar op kortere termijn door gedwongen opname van betrokkene. Daarbij wordt gestreefd naar beveiliging op langere termijn door met behulp van behandeling het recidivegevaar terug te brengen. De TBS-maatregel kan worden toegepast als sprake is van een misdrijf waarvoor een gevangenisstraf van vier jaar of meer kan worden opgelegd, en bij enkele nader omschreven misdrijven (art 37a lid 1, 1°).

De TBS-maatregel wordt opgelegd voor de duur van twee jaar (art 38d Sr). Als sprake is van een misdrijf dat gericht is tegen, of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van het lichaam van een of meer personen (art 38e lid 1 Sr) dan kan een in duur niet gemaximeerde TBS met dwangverpleging worden opgelegd. Het gaat hierbij om geweldsmisdrijven, sommige zedendelicten voor zover daarbij al niet van een geweldsmisdrijf kan worden gesproken, brandstichting waarbij gevaar voor het leven van anderen te duchten is, of mishandeling die zwaar lichamelijk letsel tot gevolg heeft (Hofstee, 2004). De TBS kan dan telkens opnieuw met een of twee jaar worden verlengd.

1.2.2 Verlenging

De TBS is een vrijheidsbenemende maatregel. Beperkingen van mensenrechten als vrijheidsbeneming zijn met waarborgen omkleed in artikel 5 en 6 EVRM. Over oplegging en verlenging dient een onafhankelijk en onpartijdig gerecht te beslissen. Rechters zijn opgeleid om uiteenlopende belangen af te wegen, maar bij de beslissing tot verlenging is het recidiverisico het centrale criterium en voor de beantwoording van de vraag of sprake is van onaanvaardbaar recidiverisico is gedragskundige expertise nodig. Daarom is wettelijk vastgelegd dat twee gedragsdeskundigen waaronder een psychiater de rechter daarover dienen te adviseren. Ten behoeve van een onafhankelijke en

onpartijdige beoordeling zijn advisering en beslissing uiteengelegd. Het advies van de adviserende instantie is niet bindend. Dit impliceert dat een contraire beslissing mogelijk is.

De rechtbank beslist, op vordering van het openbaar ministerie (OM) over verlenging dan wel beëindiging van de TBS-maatregel. Indien het OM geen verlenging vordert, eindigt de TBS van rechtswege en buiten de rechter om.

Bij de vordering tot verlenging van TBS met dwangverpleging moeten worden overgelegd: een met redenen omkleed advies omtrent de wenselijkheid van verlenging en de termijn daarvan van het hoofd van de inrichting en de zogeheten wettelijke aantekeningen omtrent de geestelijke en lichamelijke gesteldheid van betrokkene (art 509o lid 2 Sv). Bij een voorwaardelijk beëindigde dwangverpleging moet een advies worden overhandigd van een psychiater en van de reclassering die betrokkene hulp en steun verleent (art 509o, lid 3 Sv; Hofstee, 2003b, p. 1186). Verder dient een vordering van het OM waardoor de totale duur van de TBS de zes jaar of een veelvoud daarvan te boven gaat, vergezeld te gaan van een advies van twee onafhankelijke gedragsdeskundigen.

Alle beroepszaken tegen verlenging van de TBS-maatregel worden behandeld door de Penitentiare Kamer van het gerechtshof Arnhem. In de Penitentiare Kamer hebben naast de drie raadsheren twee gedragsdeskundigen zitting, de zogeheten raden.

De verlenging van de TBS-maatregel met dwangverpleging moet worden getoetst aan het wettelijke gevaarscriterium (art 37b lid 1 Sr). Dit luidt als volgt: *‘De rechter kan bevelen dat de terbeschikking gestelde van overheidswege wordt verpleegd, indien de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen de verpleging eist.’*

Bij de in duur niet gelimiteerde TBS moet de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen de verlenging van TBS eisen (zie ook Hofstee, 2004 aantekening 2c bij art 37a Sr; art 38d, lid 2 Sr)².

Als de TBS met dwangverpleging niet in duur is gemaximeerd kan deze telkens met een of twee jaar worden verlengd. Echter, zodra het recidivegevaar tot een aanvaardbaar niveau is teruggebracht, dient de TBS te worden beëindigd, ook als de behandeling in psychiatrische zin nog niet voltooid zou zijn (Hofstee, 2004).

1.2.3 Fasen in de tenuitvoerlegging

Tijdens de tenuitvoerlegging van de TBS-maatregel wordt ernaar gestreefd het recidivegevaar door verpleging en behandeling terug te brengen tot een aanvaardbaar niveau. Indien dit traject voldoende bevredigend verloopt, kan de TBS-gestelde geleidelijk meer vrijheden krijgen. Een resocialisatietraject kan uiteindelijk uitmonden in een fase waarin betrokkene onder begeleiding buiten de TBS-instelling woont.

Dit kan in het kader van transmuraal verlof (transmuraal betekent buiten de muren van de instelling)³. Indien het recidiverisico zodanig is afgenomen dat dit verantwoord wordt geacht kan na machtiging van de minister van Justitie de TBS-instelling betrokkene proefverlof verlenen (art 51 BVT, art 54 e.v. RVT). Bij proefverlof gaan het toezicht op en de begeleiding van betrokkene in de regel over op de reclassering. Deze rapporteert echter periodiek aan de verantwoordelijke TBS-instelling.

² Het wettelijke gevaarscriterium biedt geen nadere inhoudelijke concretisering van het ‘gevaar’. De inschatting of sprake is van gevaar voor herhaling vindt in de regel plaats op basis van een klinische inschatting waarbij gedragsdeskundigen in toenemende mate gebruik maken van risicotaxatie-instrumenten.

³ In het nieuw ingevoerde verlofbeleidskader wordt het aantal typen verlof, proefverlof niet meegerekend, beperkt tot drie: begeleid verlof, onbegeleid verlof en transmuraal verlof. De RvT is op dit punt aangepast (Kamerstukken II, 2003-2004, 29 452, nr. 10, p. 2-4).

Sinds 1997 kan de rechter in het kader van de verlengingsprocedure bij verlenging met een jaar (art 38g Sr) of in het kader van proefverlof (art 38h Sr) beslissen om de dwangverpleging voorwaardelijk te beëindigen. Voordien was dit voorbehouden aan de minister van Justitie. De voorwaardelijke beëindiging is volgens Hofstee (2003a; 2004) in handen van de rechter gelegd om de tweedeling tussen wel en niet verlengen minder scherp te maken. Er werd vastgesteld dat niet verlengen soms leidde tot een abrupt afbreken van een zorgvuldig opgebouwd resocialisatietraject. De regeling is bedoeld om de rechter de mogelijkheid te bieden van een meer geleidelijke overgang van de beslissing tot verlengen naar beëindigen van de TBS, waarbij de TBS-gestelde de gelegenheid krijgt zich te bewijzen. De rechter heeft hiermee ook meer ruimte gekregen om zelf periodiek toezicht te houden op de overgang naar beëindiging van de TBS. De voorwaardelijke beëindiging kan maximaal twee keer met een jaar worden verlengd.

1.3 Literatuur

In eerdere jaren werden de volgende percentages contraire beëindigingen op het totale aantal beëindigde TBS-maatregelen gevonden (Van Emmerik, 1990a): 20% (1974-1979); 35% (1979-1983), 50% (1986-1987) en 70% (1988). Momenteel zou dit percentage liggen rond de 25-30% (2001-2004) met een uitschieter tot 48% in 2002.

Al bij TBS-gestelden die uitstroomden vanaf de jaren '70 is een verband gevonden tussen type beëindiging van de TBS-maatregel en latere recidive, waarbij na contraire beëindiging het percentage recidivisten groter was dan na beëindiging van de maatregel op een andere wijze (o.a. Van Emmerik, 1989; Leuw, 1995). Het verband tussen contraire beëindiging en recidive is bekritiseerd omdat in de analyses te weinig onderscheid zou worden gemaakt tussen ernstige en minder ernstige vormen van recidive (Drost, 1991). Daarom is in het onderhavige onderzoek op basis van de WODC-Recidivemonitor (Wartna, El Harbachi en Van der Knaap, 2005) de relatie tussen contraire beëindiging en recidive van vijf cohorten ex-TBS-gestelden, uitgestroomd in 1974 tot en met 1998, nader bekeken waarbij specifiek de relatie met (zeer) ernstige recidive is onderzocht.

Van Emmerik (1990a) noemde als mogelijke verklaringsgronden voor een toename van het aantal contraire beëindigingen eind jaren tachtig onder meer:

- Een verbeterde rechtspositie van TBS-gestelden.
- Opvattingen over evenredigheid tussen de duur van de vrijheidsbeneming en de aard van de delicten waarvoor de maatregel is opgelegd. Dit wordt ook wel aangeduid als het proportionaliteitsargument.
- De mate waarin in de verlengingsadviezen voldoende overtuigend voor de rechters de kans op recidive wordt aangegeven.

Volgens Van Emmerik (1990b) zorgt een contraire beslissing veelal voor een abrupte overgang, zonder geleidelijke afbouw van de behandeling of aansluiting op andere voorzieningen. De onderzoeksresultaten zijn tot nu toe in lijn met deze aanname: als de TBS is beëindigd na een resocialisatiefase waarin betrokkene geleidelijk heeft kunnen oefenen met toenemende verantwoordelijkheden en vrijheden, treedt minder vaak recidive op dan wanneer de TBS in een eerder stadium is beëindigd (Van Emmerik, 1989; Leuw, 1995; De Vogel, De Ruiters, Hildebrand, Bos en Van de Ven, 2004). Daarom zijn wij ook voor de door ons bestudeerde zaken nagegaan hoe groot het aandeel is van contraire beëindigingen dat plaatsvindt als betrokkene reeds proefverlof heeft of als de dwangverpleging al voorwaardelijk is beëindigd.

Drost (1992) relativeerde het begrip contraire beëindiging inhoudelijk. Volgens haar zou slechts een beperkt aantal van de zaken die als contrair beëindigd geregistreerd worden, een werkelijk verschil van inzicht tussen rechter en kliniek met betrekking tot het recidiverisico omvatten. Haar conclusie

berustte echter op een zeer klein aantal contrair beëindigde zaken (11, waaronder drie die werden beëindigd wegens vormfouten).

In het onderhavige onderzoek zijn beschikkingen van contrair beëindigde zaken inhoudelijk geanalyseerd wat betreft de strekking van het advies, de inschatting van het recidiverisico en de argumenten om het advies niet te volgen.

1.4 Vraagstelling

Doelstelling van het onderzoek is het verwerven van inzicht in:

- aantallen en aard van contrair beëindigde zaken;
- verband van contraire beëindiging met (zeer) ernstige recidive;
- argumenten van rechters om contrair te beëindigen.

Het onderzoek is beperkt tot de maatregel TBS met verpleging. De meeste contraire beëindigingen vinden vermoedelijk plaats bij de TBS-maatregel met verpleging die niet gelimiteerd is in duur. De gemiddelde behandelduur is bij deze maatregel langer (ongeveer zeven jaar, bron: DJI) dan bij de tot een duur van vier jaar beperkte TBS-maatregel. Doordat elke een of twee jaar moet worden besloten of de TBS-maatregel moet worden verlengd, is bij een langer durende maatregel het aantal mogelijkheden tot een contraire beslissing groter. Daarnaast bevat het monit orbbestand van DJI waaruit wij gegevens over de wijzen van beëindiging betrekken voornamelijk informatie over de TBS-maatregelen met verpleging die niet zijn gelimiteerd in duur.

Er is inzicht nodig in een zo recent mogelijke stand van zaken wat betreft contraire beëindiging, dat wil zeggen dat het onderzoek informatie moet bieden over aantal, aard en overwegingen met betrekking tot recent beëindigde zaken. Daarom zijn in het onderzoek beschikkingen betrokken van TBS-maatregelen die in 2001-2004 beëindigd zijn. Van de betreffende TBS-gestelden zijn echter nog geen recidivegegevens bekend omdat de meetperiode daarvoor nog te kort is.

Verbanden tussen contraire beëindiging en recidive zijn daarom berekend voor TBS-gestelden die in eerdere jaren uitstroonden. Daarbij wordt verondersteld dat deze populatie, in ieder geval wat betreft de recenter uitgestroomde cohorten⁴ vergelijkbaar is met de populatie die in 2001-2004 is uitgestroomd.

Op basis van het voorgaande zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1 Hoe vaak komt beëindiging van de TBS-maatregel contrair aan het advies van de adviserende instantie jaarlijks voor in de jaren 2001-2004? Wat is het totale aantal contraire beëindigingen, het aantal per gerecht en het aantal per TBS-instelling? Hoe groot is het percentage contraire beëindigingen op het totale aantal beëindigde TBS-maatregelen?
- 2 Hoe vaak gaat het OM in beroep bij contraire beëindiging?
- 3 Komt contraire beëindiging aan het laatste advies met name in de transmurale fasen van de tenuitvoerlegging voor?
- 4 In hoeveel van de contrair beëindigde zaken verschillen de adviserende instantie en de rechter van inzicht wat betreft de inschatting van het gevaar voor de samenleving?
- 5 Wat zijn volgens rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen die hiermee ervaring hebben de belangrijkste argumenten om contrair te beëindigen?
- 6 Is het percentage ex-TBS-gestelden dat recidiveert met een ernstig (gewelds- of zeden) delict of een zeer ernstig delict, hoger na door de rechter contrair beëindigde TBS-maatregelen dan na niet contrair beëindigde TBS-maatregelen?

⁴ De oudste cohort bestaat ten dele uit personen die TBS (toen TBR) opgelegd kregen vanwege een delict waarvoor tegenwoordig geen TBS meer wordt opgelegd (bijvoorbeeld 'landloperij').

1.5 Methoden en gegevensbronnen

Ten behoeve van de onderzoeksvragen 1 tot en met 4 zijn gegevensbestanden van DJI en beschikkingen van contrair beëindigde zaken gebruikt. Om onderzoeksvraag 5 te kunnen beantwoorden zijn interviews met rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen gehouden. Onderzoeksvraag 6 is beantwoord met behulp van de WODC-Recidivemonitor.

De verschillende methoden en gegevensbronnen worden hieronder achtereenvolgens besproken, maar eerst komt de operationalisatie van contraire beëindiging aan de orde.

1.5.1 Operationalisatie van contraire beëindiging

In overleg met DSP en DJI is in het kader van dit onderzoek gekozen voor de volgende omschrijving van contraire beëindiging:

Contraire beëindiging is het niet verlengen van de TBS-maatregel door de rechtbank of het gerechtshof, tegen het advies van de adviserende instantie in.

In beginsel is de TBS-instelling verantwoordelijk voor het advies omtrent de wenselijkheid van verlenging van de TBS-maatregel, ook tijdens proefverlof. Wanneer de dwangverpleging voorwaardelijk is beëindigd adviseren een psychiater en de reclassering.

Het komt voor dat de adviserende instantie voor of tijdens de verlengingszitting terugkomt op het schriftelijke advies. Het uiteindelijke verlengingsadvies luidt dan anders dan het schriftelijke. In het onderhavige onderzoek gaan we uit van het laatst (meestal ter zitting) uitgebrachte advies.

1.5.2 Gegevensbestanden van DJI

Registratie van contrair beëindigde TBS-maatregelen

Kwantitatieve gegevens over de aantallen in 2001-2004 contrair aan de vordering van het OM of het schriftelijke advies van de adviserende instantie beëindigde TBS-maatregelen zijn verkregen uit het Monitor Informatiesysteem Terbeschikkingstelling (MITS) van DJI.

DJI heeft de in 2001-2004 als contrair beëindigd geregistreerd alle TBS-maatregelen die door rechtbank of gerechtshof contrair aan de vordering van het OM beëindigd zijn.

Tijdens het onderzoek bleek dat binnen deze categorie nadere nuancering wenselijk is.

Ten eerste kan onderscheid worden gemaakt tussen beëindiging van de TBS-maatregel contrair aan de vordering van het OM en beëindiging contrair aan het gedragskundig advies van de adviserende instantie.

In de tweede plaats is het zinvol te onderscheiden tussen de eerder afgegeven schriftelijke vordering en de vordering ter zitting, respectievelijk het aanvankelijke schriftelijke advies en het advies ter zitting. Dit is van belang omdat het OM dan wel de adviserende instantie in een aantal gevallen ter zitting terugkomt op de eerder afgegeven schriftelijke vordering respectievelijk het schriftelijke advies.

In de derde plaats moet er rekening mee worden gehouden dat de aangewezen adviserende instantie verschilt, afhankelijk van de vraag of de dwangverpleging reeds voorwaardelijk is beëindigd of niet. Verder zijn twee bijzondere categorieën te onderscheiden, namelijk die gevallen waarin de beëindiging van de TBS-maatregel specifiek ten doel heeft betrokkene op een BOPZ-titel in een voorziening van

de geestelijke gezondheidszorg (GGz) te plaatsen, en die gevallen waarin de TBS-maatregel wordt beëindigd om de TBS-gestelde als ongewenst vreemdeling uit Nederland uit te zetten.

Inmiddels ontwikkelt DJI op basis van deze suggesties een nieuwe categorisering binnen de registratie van contraire beëindiging van de TBS-maatregel in het MITS.

Berekening van het percentage contraire beëindigingen

Het percentage contraire beëindigingen kan op verschillende manieren worden berekend (zie ook bijlage 3).

Tot nu toe is meestal het aantal contrair beëindigde TBS-maatregelen als percentage van het totale aantal beëindigde TBS-maatregelen gehanteerd (DJI; Drost; Van Emmerik). Het totaal aantal beëindigde TBS-maatregelen bestaat binnen het MITS uit de volgende categorieën (bron: DJI):

- *Contraire beëindiging door rechter:* Het schriftelijke advies van de adviserende instantie of de vordering van het OM⁵ luidt: verlengen. De rechter verlengt de TBS niet;
- *Conforme beëindiging door rechter:* Het schriftelijke advies van de adviserende instantie luidt: niet verlengen. De rechter verlengt de TBS niet;
- *Contraire beëindiging door officier van justitie:* Het advies van de adviserende instantie luidt: verlengen met een of twee jaar. De officier van justitie dient geen vordering tot verlenging in;
- *Conforme beëindiging door officier van justitie:* Het advies van de adviserende instantie luidt: niet verlengen. De officier van justitie dient geen vordering in;
- *Beëindiging door de dood van de TBS-gestelde;*
- *Beëindiging wegens vormfouten;*
- *Beëindiging van de TBS in verband met een nieuwe TBS-uitspraak;*
- *Anders/onbekend.*

Contraire beëindigde TBS-maatregelen in 2001-2004 op basis van MITS-gegevens

In tabel 1 worden de uitstroomgegevens van TBS-gestelden in 2001-2004 gepresenteerd zoals deze van DJI zijn ontvangen. In het MITS waren 112 zaken geregistreerd als contraire beëindigd in 2001-2004.

Tabel 1 Aantal contrair of anderszins beëindigde TBS-maatregelen in 2001-2004 op basis van MITS-gegevens

Reden beëindiging*		2001	2002	2003	2004
Contraire aan schriftelijk advies of vordering OM beëindigd door de rechtbank / het gerechtshof	N	25	38	24	25
	%	28,4	47,5	28,9	29,1
Contraire beëindigd door het OM	N	2	1	2	-
	%	2,3	1,3	2,4	-
Beëindiging van rechtswege	N	4	3	5	6
	%	4,6	3,9	6,0	7,0
De officier van justitie vordert niet of trekt vordering in	N	37	28	31	37
	%	41,1	35	37,3	43,0
Beëindiging door de rechtbank / het gerechtshof conform het schriftelijke advies	N	6	-	2	4
	%	6,8	-	2,4	4,7
Einde TBS-maatregel door nieuwe uitspraak in het kader van TBS	N	3	3	4	2
	%	3,4	3,8	4,8	2,3

⁵ Hoewel in het Handboek MITS contraire beëindiging door de rechter omschreven wordt als contraire aan het advies van de adviserende instantie, zijn in de onderzochte jaren 2001-2004 daarnaast ook de zaken waarin de rechter contraire aan de vordering van het OM niet verlengt geregistreerd als contraire beëindigd.

Einde TBS-maatregel door overlijden of suïcide TBS-gestelde	N	7	7	5	12
	%	8,0	8,8	6,0	14,0
Einde TBS-maatregel door andere oorzaken, niet nader gespecificeerd	N	4	-	10	-
	%	4,5	-	12,0	-
Totaal	N	88	80	83	86
	%	100	100	100	100

N = aantal TBS-maatregelen

Van de 112 als contrair beëindigd geregistreerde zaken zijn de beëindigingsbeschikkingen opgevraagd bij de gerechten of via DJI uit het persoonsdossier. Daarvan zijn er 95 ontvangen (83%).

De beschikkingen verschilden in kwaliteit wat betreft de informatie die zij bevatten (zie ook paragraaf 2.1). Van vier beschikkingen was de inhoud zo summier dat de strekking van het advies van de adviserende instantie niet kon worden afgeleid. Dit betekent dat 91 beschikkingen (81% van de 112) inhoudelijk konden worden bestudeerd.

1.5.3 WODC-Recidivemonitor

Van de TBS-gestelden die in 2001-2004 zijn uitgestroomd is de follow-up periode nog te kort om recidivegegevens te kunnen verzamelen van TBS-gestelden van wie de maatregel contrair respectievelijk conform aan het advies is beëindigd. Wel is het mogelijk om op basis van de WODC-Recidivemonitor deze gegevens te verkrijgen voor eerdere uitstroomcohorten. De assumptie daarbij is dat de populaties vergelijkbaar zijn.

De recidivemonitor omvat gegevens van vijf cohorten TBS-gestelden die zijn uitgestroomd in respectievelijk 1974-1978, 1979-1983, 1984-1988, 1989-1993 en 1994-1998 (Wartna, El Harbachi en Van der Knaap, 2005). In de recidivemonitor zijn opgenomen alle vormen van hernieuwd justitiecontact met een 'geldige' afdoening door openbaar ministerie (OM) of zittende magistratuur (ZM) (zie bijlage 4).

Voor elk cohort is de relatie tussen type beëindiging (contrair of conform op basis van DJI-gegevens) en latere recidive onderzocht. Daarbij is een indeling in vier typen recidive gemaakt: algemene recidive, ernstige recidive, ernstige gewelds- en zedenrecidive en zeer ernstige recidive (bijlage 4).

- Algemene recidive omvat alle nieuwe justitiecontacten ongeacht de aard en ernst van de gepleegde delicten, behalve strafzaken die eindigden in vrijspraak, een technisch sepot of een andere technische uitspraak.
- Ernstige recidive omvat nieuwe 'geldige' justitiecontacten naar aanleiding van een delict waarvoor een gevangenisstraf van vier jaar of meer kan worden opgelegd, of een delict met een lagere strafdreiging maar waarvoor wel voorlopige hechtenis kan worden opgelegd.
- Ernstige gewelds- en zedenrecidive omvat nieuwe 'geldige' justitiecontacten naar aanleiding van een gewelds- of zedendelict waarvoor een gevangenisstraf van vier jaar of meer kan worden opgelegd, of een delict met een lagere strafdreiging maar waarvoor wel voorlopige hechtenis kan worden opgelegd.
- Zeer ernstige recidive omvat nieuwe 'geldige' justitiecontacten naar aanleiding van een delict waarvoor een gevangenisstraf van acht jaar of meer kan worden opgelegd.

De recidivepercentages zijn berekend met behulp van survival analyse.

1.5.4 Beschikkingen van contrair beëindigde zaken

Op basis van het MITS zijn alle in 2001-2004 als contrair beëindigd geregistreerde zaken geselecteerd waarna de beschikkingen bij de rechtbanken en de Penitentiaire Kamer van het gerechtshof Arnhem zijn opgevraagd. De te bestuderen aspecten zijn omschreven in bijlage 5. Vervolgens zijn alle

beschikkingen door beide onderzoekers onafhankelijk van elkaar bestudeerd en zijn verschillen in scores onderling besproken. Soms leidde dat tot bijstelling van een omschrijving van een kenmerk. De kenmerken van de contrair beëindigde zaken zijn opgenomen in een databestand in het programma SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

Een kanttekening is dat de informatie die de beschikking bevat altijd een selectie betreft die door de rechtbank of het hof is gemaakt van de in het straf- en persoonsdossier aanwezige informatie en van de gang van zaken op de verlengingszitting. Niettemin zijn wij in het kader van dit onderzoek naar contraire beëindiging juist geïnteresseerd in de selectie van informatie en argumenten door rechtbank en hof.

1.5.5 Interviews

Beschikkingen van contrair beëindigde zaken bevatten meestal beperkte informatie over de argumenten die hebben geleid tot de contraire beëindiging. Ter aanvulling is door middel van interviews getracht meer inzicht te krijgen in inhoudelijke argumenten en andere factoren die in de perceptie van rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen in dit opzicht van belang zijn.

Er is gesproken met de rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen met de meeste ervaring op het gebied van contraire beëindiging van de TBS-maatregel in de in het onderzoek betrokken jaren. Zoveel mogelijk zijn degenen geselecteerd die op basis van de beschikkingen in 2001-2004 bij minimaal drie contraire beëindigde zaken betrokken waren. Dit bleek een zeer beperkte groep; het kwam zelden voor dat een rechter of raadsheer in genoemde jaren bij drie of meer contrair beëindigde zaken betrokken was.

Interviews zijn gehouden met zeven rechters van de rechtbanken Amsterdam, Rotterdam, Arnhem en Den Bosch, vier raadsheren van de Penitentiaire Kamer van het Gerechtshof Arnhem, en een vijftal gedragsdeskundigen van TBS-klinieken en de FPD.

De semi-gestructureerde interviews duurden één tot anderhalf uur. Deze zijn gehouden aan de hand van een vragenlijst met als hoofdonderwerp de vraag welke processen op welke wijze leiden tot contraire beëindiging (Bijlage 6). In de meeste gevallen zijn twee rechters en raadsheren gezamenlijk geïnterviewd. Het totale aantal interviews was twaalf. Van ieder interview werd ter plekke een letterlijke weergave in een notebook-computer ingevoerd.

Beide onderzoekers hebben onafhankelijk van elkaar de interviewverslagen op hoofdlijnen geanalyseerd. Na bespreking daarvan is de tekst van hoofdstuk 3 geschreven.

Omdat het aantal geïnterviewden beperkt is tot diegenen met de meeste ervaring op het gebied van contraire beëindiging, kan wel de vraag worden beantwoord welke argumenten om contrair te beëindigen vóórkomen, maar niet de vraag in welke mate deze voorkomen of de vraag in hoeverre de interviewgegevens representatief zijn voor de populatie rechters of gedragsdeskundigen als geheel. Voor de Penitentiaire Kamer van het gerechtshof Arnhem ligt dit overigens anders. Daarvan is naar verhouding een groot aantal raadsheren geïnterviewd.

Streven naar representativiteit of generaliseerbaarheid naar de populatie van rechters als geheel werd niet zinvol geacht omdat de ervaring met contraire beëindiging van de TBS-maatregel binnen de populatie als geheel zeer gering is.

1.6 Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 2 wordt een beperkt aantal kwantitatieve aspecten beschreven van TBS-maatregelen die in 2001-2004 contrair aan het advies van de adviserende instantie beëindigd zijn en worden de contrair beëindigde zaken nader inhoudelijk geanalyseerd. Dit is gebeurd op basis van het bestuderen van de beschikkingen van TBS-maatregelen die in het MITS geregistreerd staan als contrair beëindigd in

2001-2004. Er is onder meer onderzocht hoe ‘sterk’ contrair de zaken zijn, door te bepalen bij hoeveel van de contrair beëindigde zaken de rechtbank of het gerechtshof en de adviserende instantie van visie verschillen wat betreft de inschatting van het recidiverisico.

In hoofdstuk 3 komen de argumenten aan bod die volgens enkele rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen van belang zijn bij contraire beëindiging van de TBS-maatregel.

Hoofdstuk 4 gaat in op het verband tussen contraire beëindiging en (zeer) ernstige recidive. In hoofdstuk 5 worden de belangrijkste resultaten samengevat en besproken.

2 Aantal en aard van contrair beëindigde zaken

In dit hoofdstuk wordt een aantal kwantitatieve gegevens gepresenteerd met betrekking tot aantallen en aard van contrair beëindigde TBS-maatregelen. Deze zijn verkregen aan de hand van de door de rechtbank of het gerechtshof opgemaakte beschikkingen.

In paragraaf 2.1 komt de kwaliteit van de informatie die de beschikkingen bevatten aan de orde. In paragraaf 2.2 wordt het aantal contraire beëindigingen in de jaren 2001-2004 beschreven aan de hand van de opgevraagde beschikkingen. Paragraaf 2.3 behandelt de spreiding van contraire beëindigingen over de gerechten. In paragraaf 2.4 worden het TBS-delict en de duur van de TBS-maatregel beschreven van TBS-gestelden bij wie de maatregel contrair beëindigd is. Paragraaf 2.5 heeft onder meer de verblijfplaats van de TBS-gestelde ten tijde van de contraire beëindiging tot onderwerp. In paragraaf 2.6 staan de inhoud van het advies en argumenten om dit niet te volgen centraal, voor zover deze uit de beschikkingen zijn af te leiden.

Paragraaf 2.7 gaat in op de mate waarin de visies van de adviserende instantie en de rechtbank of het gerechtshof in contrair beëindigde zaken van elkaar afwijken, met name wat betreft de inschatting van het recidiverisico. Met andere woorden, de mate waarin zaken kunnen worden aangeduid als inhoudelijk ‘sterk’ of ‘zwak’ contrair. In paragraaf 2.8 worden de belangrijkste resultaten samengevat en besproken.

Paragraaf 2.9 ten slotte, omvat ter illustratie casusbeschrijvingen van een ‘zwak’ en een ‘sterk’ contrair beëindigde TBS-zaak.

2.1 Kwaliteit van de gegevens

De kwaliteit van de informatie die de beschikkingen van de contrair beëindigde zaken bevatten verschilt. Het komt voor dat alleen de strekking van de vordering van het OM, het advies van de adviserende instantie en de uiteindelijke beslissing zijn weergegeven, maar niet de argumenten van de rechtbank of het gerechtshof om de maatregel te beëindigen (20 van de 45 contrair beëindigde zaken). In deze zaken is slechts de standaardformulering opgenomen dat de veiligheid van de maatschappij geen verlenging van de maatregel meer vereist. Met een standaardformulering wordt volgens Hofstee onvoldoende aan de wettelijke eis tot motivering van de beslissing voldaan (art 509t lid 4 Sv; en commentaar van Hofstee, 2003b, punt 8, p. 1210). Hoe dan ook is duidelijk dat een standaardformulering weinig inzicht verschaft in de overwegingen die leiden tot (contraire) beëindiging.

Bij bestudering viel op dat de informatie die de beschikking bevatte over de advisering, geringer was in zaken die in hoger beroep waren beëindigd dan in zaken die in eerste aanleg waren beëindigd. Voor een deel komt dit vermoedelijk omdat bij het hof de adviserende instantie lang niet altijd ter zitting optreedt.

Naast de strekking van de vordering, de adviezen en de uiteindelijke beslissing, kon uit de meeste beschikkingen ook worden afgeleid of de TBS-gestelde nog binnen de TBS-instelling verbleef, dan wel in een andere voorziening of zelfstandig woonde. Ook was uit de meeste beschikkingen af te leiden hoe de adviserende instantie het recidiverisico inschatte. Ten slotte wordt in de beschikking veelal een beknopt beeld geschetst van het verloop van de behandeling en resocialisatie.

Zoals eerder vermeld is een kanttekening dat de informatie die de beschikking bevat altijd een selectie betreft vanuit de invalshoek van de rechtbank of het hof, van de in het straf- en persoonsdossier aanwezige informatie en van de gang van zaken op de verlengingszitting. Niettemin is dit ook de invalshoek waarin wij in het kader van dit onderzoek geïnteresseerd zijn.

2.2 Aantallen contrair beëindigde TBS-maatregelen op basis van de beschikkingen

De in 2001-2004 contrair beëindigde zaken zijn geselecteerd op basis van gegevens van de afdeling Individuele TBS-zaken (ITZ) van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). ITZ houdt samen met de TBS-instellingen in het Monitor Informatie Systeem Terbeschikkinggestelden (MITS) jaarlijks onder meer in- en uitstroomgegevens van TBS-gestelden bij.

Zoals eerder vermeld zijn van de 112 als contrair beëindigd geregistreerde zaken de beëindigingsbeschikkingen opgevraagd bij de gerechten of via DJI uit de persoonsdossiers (tabel 2). Daarvan zijn er 95 ontvangen. Van vier beschikkingen was de inhoud zo summier dat de strekking van het advies van de adviserende instantie niet kon worden afgeleid.

Tabel 2 Aantal contrair beëindigde TBS-maatregelen in 2001-2004 op basis van opgevraagde beschikkingen

Aantal beschikkingen	
Opgevraagde beschikkingen	112
Ontvangen of uit dossier verkregen	95
Beschikking biedt geen informatie over strekking advies	4
Te analyseren beschikkingen	91
Bijzondere categorieën	
Beëindiging wegens uitzetting ongewenst vreemdeling*	6
Beëindiging wegens BOPZ-traject**	10
Contrair beëindigde TBS-maatregelen: afbakening volgens verschillende definities	
Contrair aan schriftelijke vordering officier van justitie	75
Contrair aan schriftelijke vordering en vordering ter zitting	61
Contrair aan schriftelijk advies adviserende instantie	47
Contrair aan schriftelijk advies adviserende instantie en advies ter zitting (de in dit onderzoek gehanteerde definitie)	45

* Zes van de als contrair beëindigd geregistreerde zaken werden beëindigd omdat betrokkene als ongewenst vreemdeling werd uitgezet.; twee daarvan waren contrair aan het schriftelijk advies en het advies ter zitting was onbekend; vier bleken conform beëindigd (drie conform aan beide adviezen en één alleen aan het laatste advies).

** In acht van de als contrair beëindigd geregistreerde zaken was het voornemen een BOPZ-traject in te zetten een belangrijke reden tot beëindiging.; één daarvan bleek contrair beëindigd en negen waren conform aan het advies van de adviserende instantie beëindigd (zeven conform aan het schriftelijke advies en het advies ter zitting, twee alleen aan het advies ter zitting).

Onder de overige 91 als contrair beëindigd geregistreerde TBS-maatregelen vonden wij twee bijzondere categorieën: TBS-gestelden die men in een instelling van de GGz wilde laten opnemen op basis van de Wet Bijzondere Opnemingen in Psychiatrische Ziekenhuizen (BOPZ) en TBS-gestelden die in Nederland ongewenst vreemdeling zijn.

Bij tien van de 91 zaken is de TBS-maatregel beëindigd om een BOPZ-traject op te starten. In een dergelijk geval is sprake van recidiverisico, maar acht men dit beheersbaar binnen de (forensische) GGz. Omdat de beëindiging van de maatregel specifiek ten doel heeft de TBS-gestelde op een BOPZ-titel in een GGz-voorziening te kunnen plaatsen, beschouwen wij dit als een aparte categorie. Daarbij blijkt veelal uit de beschikkingen dat de TBS-instelling, de psychiater, het OM en de rechtbank of het gerechtshof de beëindiging van de TBS en de aanvraag van de Rechterlijke Machtiging gezamenlijk coördineren. Soms is uit de beschikking op te maken dat dit een lastige klus is omdat beide maatregelen niet gelijktijdig opgelegd kunnen zijn.

In zes zaken had het beëindigen van de TBS-maatregel tot doel de TBS-gestelde uit Nederland uit te zetten. Bij een beëindiging van de TBS-maatregel van een ongewenste vreemdeling is het recidivegevaar meestal nog actueel, daarom wordt vaak schriftelijk verlenging geadviseerd. Omdat de

beëindiging van de TBS-maatregel hier een zeer specifiek doel dient, namelijk uitzetting en bovendien uit de beschikkingen meestal blijkt dat dit in overleg gebeurde tussen de TBS-instelling, het OM, en de rechtbank of het gerechtshof, beschouwen we dit als een aparte categorie. Overigens zijn de meeste van deze zaken ook conform aan het (laatste) advies beëindigd (zie voetnoot bij tabel 2).

In de 75 overblijvende zaken heeft de rechter de TBS-maatregel beëindigd terwijl het OM schriftelijk verlenging gevorderd had. Het OM is in 14 van deze 75 zaken echter van de schriftelijke vordering afgeweken zodat het niet verlengen van de TBS-maatregel in deze zaken conform was aan de vordering ter zitting. In 61 zaken beëindigde de rechter de TBS-maatregel contrair aan zowel de schriftelijke vordering als de vordering ter zitting.

Het aantal TBS-maatregelen dat de rechtbank of het hof contrair aan het advies van de adviserende instantie beëindigde ligt lager. Dit betreft 47 zaken. In twee daarvan week de adviserende instantie ter zitting af van het eerdere advies tot verlenging. Daarmee komt het aantal contrair aan het schriftelijke advies en het advies ter zitting beëindigde zaken op 45. De beschikkingen van deze 45 zaken zijn in de verdere analyses in dit hoofdstuk betrokken.

2.3 Spreiding van contrair beëindigde TBS-maatregelen over de gerechten

In de periode 2001-2004 zijn 45 TBS-maatregelen contrair aan het laatste advies beëindigd, waarvan 35 in eerste aanleg en tien in hoger beroep⁶. De tijd tussen het in appèl gaan en de uitspraak door het gerechtshof is bij de hoger beroepszaken gemiddeld 5,75 maanden (range=3-10 maanden). In alle gevallen werd het hoger beroep aangetekend door de TBS-gestelde.

De rechtbank Arnhem heeft van de rechtbanken de meeste TBS-maatregelen contrair beëindigd (tabel 3). Hoe kunnen verschillen tussen rechtbanken in aantal contraire beëindigingen worden verklaard? Een mogelijke veronderstelling is dat rechtbanken die relatief meer contraire beëindigingen op hun naam hebben, meer geneigd zijn tegen de adviezen in te gaan. Een andere verklaring zou zijn dat deze rechtbanken niet meer dan andere geneigd zijn tegen verlengingsadviezen in te gaan, maar puur omdat zij meer verlengingszaken behandelen ook een hoger aantal contraire beëindigingen hebben.

Deze verklaringen zouden in toekomstig onderzoek kunnen worden getoetst door het aantal contraire beëindigingen per rechtbank weer te geven als percentage van het aantal aan de rechter voorgelegde adviezen tot (niet) verlengen per rechtbank (zie hierover ook bijlage 3).

⁶ Van de 45 contrair beëindigde zaken zijn er 13 beëindigd in 2001 (10 in eerste aanleg, 3 in hoger beroep), 9 in 2002 (8 in eerste aanleg, 1 in hoger beroep), 13 in 2003 (8 in eerste aanleg, 5 in hoger beroep) en 10 in 2004 (9 in eerste aanleg, 1 in hoger beroep).

Tabel 3 Spreiding van de in 2001-2004 contrair aan het laatste advies beëindigde TBS-maatregelen over de gerechten

Rechtbank	Beëindigd in eerste aanleg	De rechtbank heeft verlengd, de maatregel is beëindigd door het gerechtshof Arnhem
	Aantal	Aantal
Den Bosch	3	2
Breda	1	1
Maastricht	2	1
Roermond	-	-
Arnhem	10	3
Zutphen	1	-
Zwolle	2	-
Almelo	-	-
Den Haag	4	-
Rotterdam	3	1
Dordrecht	-	1
Middelburg	-	-
Amsterdam	4	-
Haarlem	1	-
Utrecht	1	-
Leeuwarden	1	1
Groningen	1	-
Assen	1	-
Totaal	35	10

2.4 TBS-delict en duur van de TBS-maatregel

Uit tabel 4 blijkt dat bij contrair beëindigde zaken de uitgangsdelicten in de meeste gevallen ernstig waren. Gewelddelicten zoals (poging tot) moord of doodslag kwamen het meest voor daarna (poging tot) verkrachting.

Tabel 4 TBS-delict

Aard indexdelict	Aantal contraire beëindigingen	Percentage contraire beëindigingen
(poging tot) Moord	7	15,6
(poging tot) Doodslag	15	33,3
(poging tot) zware Mishandeling	4	8,9
Bedreiging	2	4,4
(poging tot) Verkrachting/zedenmisdrijf	9	20,0
Brandstichting	4	8,9
(poging tot) Diefstal met (ernstig) geweld	2	4,4
(poging tot) Afpersing	1	2,2
Onbekend	1	2,2
Totaal	45	100

In de literatuur wordt als een van de mogelijke verklaringen voor het voorkomen van contraire beëindiging genoemd dat rechters de proportionaliteit van de duur van de TBS-maatregel ten opzichte van het uitgangsdelict meewegen (o.a. van emmerik, 199a; Drost, 1991). Vanuit die invalshoek is het interessant om te onderzoeken of de contrair beëindigde zaken relatief een lange behandelduur hebben in vergelijking tot de totale populatie TBS-gestelden.

Uit tabel 5 komt naar voren dat het merendeel van de contrair beëindigde TBS-maatregelen al zeven jaar of langer liep. De gemiddelde intramurale behandelduur in 2001 was ongeveer zes jaar (bron:

DJI). De meeste TBS-gestelden, bij wie de maatregel contrair beëindigd is, ondergaan een langere behandelduur dan gemiddeld. In paragraaf 2.5 beschrijven we in welke fase van de behandeling zij zich bevinden.

Tabel 5 Contraire beëindiging en duur van de TBS-maatregel

Duur TBS in jaren	Aantal contraire beëindigingen	Percentage contraire beëindigingen
0-3 jaar	1	2,2
4-6 jaar	9	20,0
7-10 jaar	23	51,2
11 jaar of meer	9	19,9
Onbekend	3	6,7
Totaal	45	100

2.5 De verantwoordelijke instantie en de verblijfplaats van de TBS-gestelde ten tijde van de contraire beëindiging

Bij TBS met dwangverpleging is een TBS-instelling verantwoordelijk voor de verpleging en begeleiding van de TBS-gestelde; als de dwangverpleging voorwaardelijk is beëindigd, wordt betrokkene door de reclassering begeleid (art 37d Sr; RVT art 62-71). In tabel 6 is het aantal contraire beëindigingen per instantie aangegeven.

De aantallen contraire beëindigingen per TBS-instelling lopen nogal uiteen. In 2001-2004 zijn bij de Pompekliniek 14 TBS-maatregelen contrair beëindigd, bij sommige andere klinieken niet één. Hoe zouden dergelijke verschillen tussen klinieken kunnen worden verklaard?

Tabel 6 Aantal contraire beëindigingen per instantie

De instantie verantwoordelijk voor begeleiding TBS-gestelde	Aantal contraire beëindigingen
Flevo Future	0
Henri van der Hoevenkliniek	1
Hoeve Boschoord	1
De Kijvelanden	6
Oldenkotte	3
Pompekliniek	14
Rooyse Wissel	0
Van Mesdagkliniek	4
Veldzicht	6
GGZ-instelling	3
Reclassering heeft gezag over TBS-gestelde	7
Totaal	45

Een mogelijke veronderstelling is dat klinieken verschillen in de mate waarin zij terughoudend zijn om te adviseren een TBS-maatregel niet te verlengen (zie ook hoofdstuk 4 over mogelijke voorzichtigheid van de klinieken wat dit betreft). Naarmate een kliniek terughoudender is, zouden bij die kliniek mogelijk verhoudingsgewijs meer maatregelen door de rechter (contrair) worden beëindigd. Een tweede mogelijkheid is dat verschillen in aantallen contraire beëindigingen een gevolg zijn van verschillen in aantal uit te brengen adviezen ten behoeve van verlengingsprocedures (hoe meer verlengingsprocedures een kliniek heeft, hoe meer contraire beëindigingen er bij die kliniek voorkomen).

Een derde mogelijkheid zou kunnen zijn dat klinieken verschillen in de mate waarin, of manier waarop zij TBS-gestelden transmuraal laten wonen. Volgens geïnterviewden is het als de TBS-gestelde al

buiten de kliniek woont, steeds moeilijker om te beargumenteren dat nog verlenging van de TBS-maatregel nodig is (zie hoofdstuk 4). In dat geval zouden er naarmate een kliniek meer TBS-gestelden buiten de kliniek laat wonen, bij die kliniek meer contraire beëindigingen kunnen voorkomen. In toekomstig onderzoek zouden deze mogelijke verklaringen kunnen worden getoetst met behulp van gegevens over het totale aantal uitgebrachte adviezen tot (niet) verlengen per TBS-kliniek (zie ook bijlage 3).

Naarmate het recidiverisico gedurende de behandeling lager wordt ingeschat, krijgt de TBS-gestelde, geleidelijk aan meer vrijheden. Dit kan uitmonden in een situatie waarbij betrokkene onder begeleiding buiten de TBS-kliniek woont, in het kader van transmuraal verlof, proefverlof of voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging (zie ook paragraaf 1.2.3). In eerder onderzoek werd gevonden dat de fase van de tenuitvoerlegging waarin (contraire) beëindiging plaatsvindt, van invloed is op de mate waarin recidive optreedt na de TBS (zie paragraaf 1.3). Bij ongeveer 60% van de TBS-gestelden was ten tijde van de contraire beëindiging, sprake van proefverlof of voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging (tabel 7).

Tabel 7 Proefverlof of voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging ten tijde van de contraire beëindiging van de maatregel

Fase in de behandeling	Aantal	Percentage
TBS-gestelde was met proefverlof	13	28,9
De dwangverpleging was voorwaardelijk beëindigd	13	28,9
Geen proefverlof of voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging	19	42,2
Totaal	45	100

Uit tabel 8 blijkt dat het merendeel van de TBS-gestelden ten tijde van de contraire beëindiging reeds buiten de kliniek verblijft : 71% woont zelfstandig of binnen een beschermde woonvorm op het moment dat de TBS-maatregel contrair beëindigd wordt. Ongeveer 24% verblijft echter binnen een TBS-kliniek of GGz-instelling of in een daartoe behorende resocialisatie-unit.

Tabel 8 Verblijfplaats van de TBS-gestelde ten tijde van de contraire beëindiging

Verblijf	Aantal	Percentage
Binnen of op het terrein van TBS-kliniek	9	20,0
GGz-instelling	2	4,4
RIBW of woongemeenschap	4	8,9
Zelfstandig	28	62,2
Onbekend	2	4,4
Totaal	45	100

2.6 De inhoud van het advies van de adviserende instantie en argumenten van de rechter om dit niet te volgen

Wij hebben de uitspraken van de adviserende instantie met betrekking tot het recidiverisico en de reden om verlenging van de TBS-maatregel te vragen geïnventariseerd.

In de meeste contrair beëindigde zaken schat de adviserende instantie het recidiverisico laag in (tabel 9). In zeven van deze 31 gevallen relativeert de deskundige expliciet het eigen verlengingsadvies, bijvoorbeeld door uitspraken als: ‘Bij niet verlengen is het recidiverisico aanvaardbaar’, ‘De wens tot verlenging komt mogelijk voort uit overbezorgdheid’, of : ‘Over drie maanden zou ik zeker einde TBS adviseren’.

In een minderheid van de gevallen schat de adviserende instantie het recidiverisico in als middelmatig of twijfelachtig en in twee contrair beëindigde zaken als hoog. Van de twee laatstgenoemde zaken betreft het ene geval een uit de media bekende zaak (zie ook voorbeeldcasus 2, paragraaf 2.9). In de

andere zaak acht het gerechtshof het uitgangsdelict niet een TBS met dwangverpleging waardig. Dit impliceerde tevens dat de TBS niet meer kon worden verlengd.

In zeven gevallen ten slotte, is niet expliciet in de beschikking vermeld hoe de adviserende instantie het recidiverisico inschat.

Tabel 9 Inschatting recidiverisico door adviserende instantie

Inschatting recidiverisico (adviserende instantie)	Aantal	Percentage
Laag recidiverisico	31	68,9
Matig recidivegevaar of twijfel over recidiverisico	5	11,1
Hoog recidiverisico	2	4,4
Inschatting recidiverisico niet in beschikking vermeld	7	15,6
Totaal	45	100

De meeste beschikkingen bevatten informatie over de fase van de tenuitvoerlegging waarin de TBS-gestelde zich bevindt en op welke gebieden voortgang is geboekt. Deze informatie is meestal afkomstig uit de adviezen van de adviserende instantie en/of van externe deskundigen, soms ook van de raadsman van de TBS-gestelde. De rechtbank of het hof verwijst vaak naar deze informatie ter onderbouwing van de beslissing om de maatregel te beëindigen. In tabel 10 zijn de argumenten opgenomen die in de beschikking expliciet waren vermeld.

Tabel 10 Argumenten in beschikking voor of tegen een beëindiging van de TBS-maatregel

	Aantal	Percentage
Voor beëindiging gunstige argumenten		
Er zijn positieve ontwikkelingen op het gebied van woning en werk en sociale relaties	23	51,1
De TBS-gestelde functioneert lange tijd buiten de kliniek, zonder incidenten	14	31,0
Er zijn afspraken te maken met de TBS-gestelde, de TBS-gestelde is goed begeleidbaar	12	26,6
Er is sprake van behandelingsucces, de stoornis of klachten en/of het probleemgedrag is verminderd	12	26,6
De adviserende instantie relativeert letterlijk eigen verlengingsadvies	7	15,6
Problemen met middelengebruik zijn voldoende onder controle	4	8,8
De TBS-gestelde is medicatietrouw	3	6,6
De TBS-gestelde heeft zich goed gedragen tijdens ongeoorloofde afwezigheid	2	4,4
Voor beëindiging ongunstige argumenten		
Adviserende instantie acht langer toezicht nodig	6	13,2
De behandeling is niet zinvol meer of slaat niet aan (mede doordat de TBS-gestelde niet meewerkt)	7	15,6
Betrokkene is niet goed begeleidbaar	2	4,4
Ongunstig middelengebruik	2	4,4

Het totale aantal contrair beëindigde zaken is 45. In één zaak kunnen meerdere argumenten aan de orde zijn geweest.

In de meeste zaken schetst de adviserende instantie een vrij gunstig beeld van de voortgang van de resocialisatie. Zo maakt de adviserende instantie regelmatig melding van een (redelijk) gunstig verlopend transmuraal verblijf, er zijn bijvoorbeeld goede ontwikkelingen op het gebied van wonen, werken en relaties, of betrokkene is goed begeleidbaar en heeft geen incidenten veroorzaakt. Ondanks positieve rapportage vragen adviserende instanties de rechter in deze gevallen toch de TBS te verlengen, veelal omdat zij de gunstige ontwikkelingen nog kwetsbaar achten. In zes gevallen staat expliciet in de beschikking vermeld dat de adviserende instantie de TBS verlenging vraagt om langer toezicht op betrokkene te kunnen houden, veelal omdat zij het resocialisatie traject nog onvoldoende volledig vindt.

Ook wordt wel genoemd dat er behandelingsucces is geboekt of dat probleemgedrag zoals middelenmisbruik onder controle is gebracht. In zeven gevallen wordt daarentegen vermeld dat een

plafond is bereikt wat betreft de behandelmogelijkheden terwijl betrokkene nog probleemgedrag vertoont.

Niet alleen de argumenten uit de adviezen waarnaar de rechtbank of het hof vaak in meer algemene zin bij de beslissing verwijst zijn geïnventariseerd, ook is nagegaan hoe de rechtbank of het hof de beëindigingsbeslissing formuleert en wat de belangrijkste argumenten zijn om het advies niet te volgen (tabel 11).

In iets minder dan de helft van de gevallen gebeurt dit met een standaardformulering waarbij wordt verwezen naar het wettelijke gevaarscriterium. De waarde van de argumentatie moet dan blijken uit de selectie van materiaal uit de schriftelijke adviezen en de inbreng ter zitting.

Tabel 11 Door rechtbank of gerechtshof verwoorde overwegingen om de TBS-maatregel te beëindigen

Overwegingen	Aantal	Percentage
Standaardformulering dat de veiligheid de verlenging van de TBS niet langer eist, en evt verwijzing naar adviezen	20	44,4
Noemt ontwikkelingen die wijzen op verminderd recidiverisico	14	31,1
Onderbouwing recidiverisico voldoet niet	9	20,0
Verlenging op onjuiste grond gevraagd	2	4,4
Totaal	45	100
Tevens genoemd: Proportionaliteit duur TBS-maatregel	2	4,4
Tevens genoemd: Proefverlof of voorwaardelijke beëindiging stagneert wegens gebrek begeleiding	2	4,4

Ontwikkelingen in het gedrag of de situatie van de TBS-gestelde die wijzen op vermindering van recidiverisico worden in 14 gevallen opgevoerd als argument om de maatregel te beëindigen. In negen gevallen formuleert de rechtbank of het hof expliciet dat onvoldoende was vermeld over het recidiverisico, dat onvoldoende feitelijk is onderbouwd dat sprake is van een onaanvaardbaar recidiverisico, of dat er tegenstrijdigheden zijn in de advisering.

Tweemaal acht de rechtbank of het hof de grond waarop verlenging gevraagd werd onjuist omdat deze geen betrekking heeft op het recidiverisico. Dit betreft zaken waarin de vraag om verlenging hoofdzakelijk in ‘behandelaarstermen’ onderbouwd is. De adviserende instantie acht bijvoorbeeld verlenging nodig omdat sprake is van gebrek aan ziekte-inzicht bij betrokkene of omdat men langer ‘toezicht op afstand’ wil houden. In één van deze gevallen is het OM niet ontvankelijk verklaard omdat de verlenging op grond van het ‘welzijns criterium’⁷ in plaats van het gevaarscriterium werd gevorderd.

In twee beschikkingen wordt vermeld dat de proportionaliteit van de duur van de TBS-maatregel meegewogen is. Eveneens wordt tweemaal vermeld dat bij de beslissing is meegewogen geen resocialisatietraject kon worden gestart terwijl er daartoe al langere tijd voornemens bestonden. Het eerste geval betreft stagnatie van proefverlof omdat de reclassering geen proefverlofrapportage schreef. In het tweede geval wilde de reclassering betrokkene niet begeleiden in het kader van voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging.

2.7 Hoe contrair zijn de contrair beëindigde zaken wat betreft de inhoud van de zaak?

Het gevaarscriterium (art 37a Sr) is leidend voor de beslissing om de TBS-maatregel al dan niet te verlengen. Dat is een argument om de inschatting van het recidiverisico en de mate waarin die tussen

⁷ Ook wel bekend als het ‘bestwil-criterium’. Het argument is dan dat het beter is voor betrokkene, bijvoorbeeld in het kader van de behandeling van zijn stoornis dat de TBS nog wordt verlengd.

adviserende instantie en rechtbank of hof uiteenloopt, als de belangrijkste indicatie te nemen voor de mate waarin een zaak inhoudelijk als contrair moet worden beschouwd. Zeven van de 38 zaken waarin de inschatting van het recidiverisico vermeld is, zouden dan beschouwd kunnen worden als inhoudelijk contrair. In de overige zaken schat de adviserende instantie het recidiverisico laag in. In twee van de genoemde zeven zaken wordt het recidiverisico door de adviserende instantie onaanvaardbaar hoog ingeschat en in vijf gevallen als matig of twijfelachtig, terwijl het gerechtshof of de rechtbank de maatregel toch beëindigt.

Overigens zijn vier van deze zeven zaken (waaronder de twee waarin het recidiverisico werd ingeschat als hoog) contrair beëindigd in hoger beroep.

Naast het recidiverisico worden in tabel 12 nog een aantal andere, meer secundaire kenmerken samengevat die een indicatie geven van de mate waarin een zaak als inhoudelijk contrair kan worden gezien (de meeste hiervan zijn al in eerdere paragrafen aan de orde geweest). Dit zijn:

- Kenmerken die betrekking hebben op de fase van de tenuitvoerlegging waarin betrokkene zich bevindt (betrokkene verblijft transmuraal of niet). Als betrokkene nog intramuraal verblijft, is contraire beëindiging een grotere stap dan wanneer de TBS-gestelde reeds zelfstandig woont. Zoals in paragraaf 1.3 beschreven is de kans op recidive kleiner als (contraire) beëindiging plaatsvindt nadat betrokkene een resocialisatiefase achter de rug heeft;
- Kenmerken die betrekking hebben op de duur of intensiteit van de gevraagde verlenging (verlenging met twee jaar, verlenging met een jaar of verlenging met een jaar en voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging).

Contraire beëindigen is een grotere stap als twee jaar verlenging is gevraagd dan als bijvoorbeeld een jaar verlenging met voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging is geadviseerd omdat in het eerste geval het verschil in inschatting tussen adviserende en beslissende instantie van het recidiverisico en de mogelijkheden van betrokkene groter is.

Tabel 12 Kenmerken die een indicatie geven van de mate waarin een zaak als inhoudelijk contrair kan worden gezien

Hoe contrair op inhoudelijk niveau?	Aantal	Percentage
Indicatie voor een 'inhoudelijk niet- of zwak contraire zaak'		
De adviserende instantie schat recidiverisico laag in	31	68,9
De TBS-gestelde verbleef reeds transmuraal ten tijde van de verlengingszitting	32	71,1
Voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging is feit of als mogelijkheid geopperd	25	55,5
Indicatie voor 'inhoudelijk sterk contraire zaak'		
De adviserende instantie schat recidiverisico hoog in	2	4,4
De adviserende instantie schat recidiverisico matig in of twijfelt over de hoogte	5	11,1
De TBS-gestelde wordt nog intramuraal behandeld ten tijde van de verlengingszitting*	11	24,4
De adviserende instantie adviseert de maatregel met twee jaren te verlengen	2	4,4

Het totale aantal contrair beëindigde zaken is 45. In één zaak kunnen, afhankelijk van het type indicatie, meerdere indicaties van toepassing zijn.

* Tot intramurale behandeling wordt ook gerekend het wonen op een resocialisatie afdeling op het terrein van de kliniek.

Uit tabel 12 blijkt dat veel meer zaken kenmerken vertonen van een 'inhoudelijk niet- of zwak contraire zaak' dan van een 'inhoudelijk sterk contraire zaak'.

Wel verblijft in ongeveer een kwart van de gevallen de TBS-gestelde ten tijde van de contraire beëindiging nog (op een resocialisatieafdeling) binnen of in de directe omgeving van een TBS-kliniek of GGz-instelling.

2.8 Samenvatting en bespreking van de belangrijkste resultaten

2.8.1 Aantallen contraire beëindigingen

De beschikkingen van alle 112 door DJI als in 2001-2004 als contrair beëindigd geregistreerde TBS-zaken zijn opgevraagd bij de gerechten. Daarvan konden er 91 inhoudelijk worden bestudeerd (81%). Van de 91 vielen 16 zaken af omdat zij tot een bijzondere categorie behoorden. In het laatste geval ging het om uitzetting van betrokkene vanwege de status van ongewenst vreemdeling, of om het voornemen betrokkene met een BOPZ-maatregel in de GGz op te nemen. De overige 75 zaken zijn door de rechter contrair aan de vordering van het OM niet verlengd. Slechts 45 zaken van deze 75 zijn daarnaast ook contrair aan het advies van de adviserende instantie beëindigd.

Indien deze definitie van contraire beëindiging wordt gehanteerd, ligt het aantal contrair beëindigde zaken ongeveer de helft lager dan de in 2004 naar buiten gebrachte cijfers (Kamerstukken II, 2003-2004, 29 452, nr. 1). Het aandeel van de contraire beëindigingen op het totale aantal beëindigde TBS-maatregelen zou hierdoor op 14-24% komen te liggen in plaats van op 28-48%.

Het percentage contraire beëindigingen op het totale aantal aan de rechter voorgelegde adviezen, geeft informatie over de mate waarin de rechter geneigd is tegen het advies in te gaan. Van Emmerik (1990a) liet zien dat in het jaar 1988 totaal 303 adviezen aan rechters werden voorgelegd waarbij in 57 gevallen (19%) de rechter de maatregel contrair beëindigde.

Gegevens over het totale aantal verlengingsprocedures in de jaren 2001-2004 bleken niet beschikbaar en konden daarom niet in het onderhavige onderzoek worden gebruikt. Het aantal TBS-gestelden is echter bekend: ongeveer 1700. Van elk van deze TBS-maatregelen dient jaarlijks of tweejaarlijks te worden bezien of verlenging nog noodzakelijk is. Het aantal verlengingsprocedures per jaar moet daarom tussen de 850 en de 1700 liggen. Het OM zal echter niet in al deze zaken verlenging vorderen. Indien dit niet gebeurt eindigt de TBS van rechtswege. In 2004 gebeurde dit 57 maal (bron: DJI). De meeste verlengingszaken worden echter aan de rechter voorgelegd. Het aantal daarvan dat door de rechter contrair aan het advies van de adviserende instantie wordt beëindigd is in de jaren 2001-2004 ongeveer elf per jaar. Op circa 800 tot 1650 rechterlijke verlengingsbeslissingen per jaar is dat maar een klein percentage. Dit zou betekenen dat de neiging van rechters om tegen het gedragskundige advies in te beëindigen niet erg groot is.

2.8.2 Hoe contrair zijn de formeel contrair beëindigde zaken op inhoudelijk niveau?

Het gevaarscriterium is leidend voor de beslissing tot al dan niet verlengen van de TBS-maatregel. Dat is een argument om de inschatting van het recidiverisico en de mate waarin die tussen adviserende instantie en rechtbank of hof uiteenloopt, als de belangrijkste indicatie te nemen voor de mate waarin een zaak inhoudelijk als contrair moet worden beschouwd.

Zeven van de 38 zaken waarin de inschatting van het recidiverisico vermeld is, zouden dan kunnen worden beschouwd als inhoudelijk contrair. In twee van deze zeven zaken werd het recidiverisico door de adviserende instantie hoog ingeschat en in vijf gevallen als matig of twijfelachtig.

Van deze zeven zaken zijn er vier door het gerechtshof Arnhem contrair beëindigd, en drie (waarbij het recidiverisico als matig werd ingeschat) door de rechtbank. Of dit betekent dat de Penitentiaire Kamer van het gerechtshof Arnhem, meer dan de rechtbanken geneigd is tegen het deskundigenadvies in te gaan, kunnen wij echter niet zonder meer concluderen. Ten eerste gaat het om zeer kleine absolute aantallen. In de tweede plaats zijn de in hoger beroep behandelde zaken niet zonder meer inhoudelijk vergelijkbaar met de zaken die in eerste aanleg worden afgedaan. De eerstgenoemde zaken vormen vermoedelijk een selectie van zaken waarin er met betrekking tot de verlenging van de TBS-maatregel meer juridische twijfelpunten zijn.

Ten slotte is in zeven gevallen niet in de beschikking vermeld hoe de adviserende instantie het recidiverisico inschat. Dit bevreemdde ons omdat deze inschatting gezien de functie van de TBS-maatregel toch de kern van het advies en van de beslissing zou moeten zijn.

Het aantal inhoudelijk contraire zaken is in absolute zin gering: zeven in vier jaar, tegenover 31 inhoudelijk zwak contraire zaken. Op het aantal uitgebrachte verlengingsadviezen in de jaren 2001-2004 is dit maar een fractie, gegeven dat er ongeveer 1700 TBS-gestelden zijn die ieder eens per één of twee jaar een verlengingsprocedure hebben.

2.8.3 Conclusies

Het volgende wordt geconcludeerd:

- 1 In getalsmatig opzicht nemen de contraire beëindigingen van de TBS-maatregel slechts een zeer geringe plaats in onder de beslissingen in verlengingsprocedures.
- 2 In de meeste van de contrair beëindigde zaken schat de adviserende instantie het recidiverisico laag in.

De vraag of een TBS-maatregel contrair is beëindigd wordt gewoonlijk als een ja-nee vraag behandeld. Dat is niet onbegrijpelijk omdat ook het verlengingsadvies 'ja' of 'nee' moet luiden en datzelfde geldt voor de verlengingsbeslissing. De overwegingen van de adviserende instantie en van de rechtbank of het hof liggen echter in veel gevallen genuanceerder. Hoewel de adviserende instantie het recidiverisico in het merendeel van de contraire zaken laag inschat, is er naar de aard van de zaak niettemin twijfel over de vraag of de TBS-maatregel al dan niet moet worden beëindigd.

Daarbij is het feit dat de inschattingen van het recidiverisico van de adviserende instantie en de rechtbank of het gerechtshof in een enkel geval sterk uiteenlopen, belangrijk genoeg om een aandachtspunt te zijn. Ten eerste vormen dergelijke gegevens als ze in de toekomst zouden worden gecombineerd met informatie over de recidive, belangrijke feedback over de gevolgen van rechterlijke beslissingen. In de tweede plaats is dit onderwerp van belang bij deskundigheidsbevordering op het gebied van risicotaxatie en –management en in de derde plaats met betrekking tot verbetering van de communicatie over de inschatting van recidiverisico's, en criteria voor de inschatting daarvan tussen de adviserende en beslissende instanties.

Op het gebied van '*risk communication*' in de forensisch psychiatrische sector en het (niet-)gebruiken van risicotaxatiegegevens door rechters is onderzoek verricht in Noord Amerika (o.a. Hart, 1999; Hilton en Simmons, 2001; Slovic, Monahan en McGregor, 2000).

De argumenten van rechters om het verlengingsadvies niet te volgen komen meer uitgebreid aan de orde in hoofdstuk 3.

Recidivegegevens ten slotte, vormen daarbij belangrijke bron van feedback over de gevolgen van gedragskundige adviezen en rechterlijke beslissingen. Hierop wordt in hoofdstuk 4 nader ingegaan.

2.9 Casus beschrijvingen van een 'zwak' en 'sterk' contraire zaak

In deze paragraaf worden ter illustratie twee cases van contrair beëindigde TBS-maatregelen beschreven. Casus 1 beschrijft een contraire beslissing die inhoudelijk als zwak contrair kan worden beschouwd omdat ook de adviserende instantie het recidiverisico laag inschat. Deze casus betreft eigenlijk een twijfelgeval tussen contrair en conform omdat het aanvullend advies van de TBS-instelling niet eenduidig is. Casus 2 beschrijft een contrair beëindigde zaak die als inhoudelijk sterk contrair kan worden beschouwd omdat de adviserende instantie het recidiverisico als hoog inschat.

2.9.1 Casus 'zwak contrair'

Voorgeschiedenis

De TBS-gestelde is al enkele malen eerder veroordeeld voor uiteenlopende delicten zoals diefstal en geweldpleging. De huidige TBS-maatregel is opgelegd voor bedreiging tegen het leven gericht. In zijn vroege jeugd hebben zich geen noemenswaardige problemen voorgedaan. Betrokkene kon op school redelijk meekomen maar pestte veel en werd zelf ook veel gepest. Na het plegen van een vandalistische daad werd hij in een internaat geplaatst. Hier werd ADHD gediagnosticeerd. Na het afronden van de Lagere Technische School ging hij in het bedrijf van zijn vader werken. Hier kreeg hij steeds meer problemen met de omgeving. Op zeventienjarige leeftijd werd hij in verband met manisch gedrag voor het eerst in een GGz-instelling opgenomen. Hij kreeg medicatie om zijn onrust te beteugelen, maar werd vervolgens depressief. Na deze opname volgde een periode van ambulante begeleiding, opnames en justitiecontacten. Betrokkene werd gediagnosticeerd als een man met een bipolaire stoornis en aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit. Daarnaast zou hij aan een antisociale persoonlijkheidsstoornis lijden. Betrokkene werd ongeveer 10 maal eerder veroordeeld wegens uiteenlopende delicten, verbleef verschillende malen in gevangenissen en HvB's. Uiteindelijk legt de rechtbank TBS op vanwege 'bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht'.

Huidig functioneren en verlengingsadvies

Tijdens de TBS-behandeling valt betrokkene op door druk gedrag. Andere TBS-gestelden zijn bang voor hem omdat hij verbaal agressief is en bedreigingen uit naar zowel TBS-gestelden als naar het personeel. Hij wordt regelmatig gesepareerd. Als de TBS-gestelde op een afdeling voor intensieve zorg geplaatst wordt, functioneert hij beter. Er wordt naar een GGz-plaatsing toegewerkt, maar de GGz in zijn regio van herkomst wil hem niet opnemen. Als de TBS-gestelde voldoende structuur geboden wordt, is er niets aan de hand. Wel blijven achterdocht, impulsiviteit en gedragswisselingen aan de orde van de dag, maar dat leidt niet tot gevaarlijk gedrag. Betrokkene wordt niet als delictgevaarlijk beschouwd, maar veroorzaakt vooral veel overlast.

De kliniek acht het beëindigen van de TBS-maatregel verantwoord omdat de TBS-gestelde de strenge beveiliging van de TBS-kliniek niet (meer) nodig heeft. Betrokkene is echter niet in staat om zelfstandig in de maatschappij te functioneren. Dit laatste weerhoudt de kliniek van een advies tot niet verlengen. Bij de laatste verlengingszitting adviseert de kliniek de dwangverpleging voorwaardelijk te beëindigen zodat er naar een plaatsing in de GGz kan worden toegewerkt.

Beslissing van de rechtbank

De zaak is in eerste instantie aangehouden om de mogelijkheid van voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging te onderzoeken. Er volgen gesprekken met een Forensisch Psychiatrische Afdeling van een GGz-instelling en met de reclassering. De GGz-instelling wil de TBS-gestelde alleen opnemen in het kader van proefverlof, niet als de dwangverpleging voorwaardelijk beëindigd is. De achterliggende reden is dat in het verleden de TBS-gestelde ook voorwaarden heeft overtreden toen hij in een GGz-instelling was opgenomen.

Bij het opnemen van de TBS-gestelde in het kader van proefverlof kan de TBS-kliniek meteen ingrijpen als er weer voorwaarden overtreden worden en de TBS-gestelde zo nodig terugnemen. Ter zitting blijft de kliniek bij haar advies 'de dwangverpleging voorwaardelijk te beëindigen omdat de TBS-gestelde niet op de korte of middellange termijn delictgevaarlijk is. De GGz moet in staat zijn deze TBS-gestelde op te nemen'.

De officier van Justitie wijzigt haar vordering van een voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging in een verlenging met één jaar om de TBS-gestelde in het kader van proefverlof te plaatsen binnen een GGz-instelling.

De rechtbank beslist 'dat er geen termen aanwezig zijn om de dwangverpleging voorwaardelijk te beëindigen. De rechtbank verenigt zich met het advies van de getuige-deskundige van de GGz-

instelling'. De maatregel wordt verlengd met één jaar zodat de TBS-gestelde in het kader van proefverlof in een GGz-instelling opgenomen kan worden.

De beslissing van het gerechtshof

De TBS-gestelde gaat in hoger beroep tegen deze beslissing. De TBS-kliniek brengt een nader advies uit waarin staat dat er een aanvraag voor opname in het kader van proefverlof binnen de GGz verzonden is, en dat de kliniek wacht op de reactie van de GGz-instelling. Volgens de kliniek heeft de TBS-gestelde blijvend begeleiding nodig omdat hij zichzelf in onvoldoende mate kan redden in de maatschappij. Psychiatrische zorg en begeleiding vanuit de GGz acht de kliniek voldoende. De hoge hekken van een TBS-instelling heeft betrokkene volgens de kliniek niet nodig. Bij een goede begeleiding acht de kliniek de kans op recidive klein.

De kliniek adviseert de maatregel met één jaar te verlengen, als betrokkene in een GGz-instelling kan worden opgenomen in het kader van proefverlof. Indien dat niet tot de mogelijkheden behoort dan zou de kliniek adviseren de TBS-maatregel te beëindigen.

Het gerechtshof beëindigt de TBS-maatregel, omdat de TBS-gestelde goed functioneert en er geen sprake meer is van delictgevaarlijk gedrag. Het gerechtshof overweegt dat 'gelet op het advies van de kliniek zij van oordeel is dat de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen niet langer verlenging van de terbeschikkingstelling eist'.

2.9.2 Casus 'sterk contrair'⁸

Voorgeschiedenis

De TBS-gestelde is veroordeeld voor het meermalen plegen van ontucht met zijn kinderen en een aan zijn zorg toevertrouwd kind (betrokkene's eigen kind, stiefkind en een nichtje). Voor deze delicten is één jaar gevangenisstraf en TBS met dwangverpleging opgelegd. Voorafgaand aan deze veroordeling heeft betrokkene reeds eerder ontuchtige handelingen gepleegd.

Huidig functioneren

De TBS-gestelde lijdt aan een persoonlijkheidsstoornis met antisociale, narcistische en obsessief-compulsieve trekken. Daarnaast blijft betrokkene de door hem gepleegde delicten ontkennen. De TBS-gestelde is in twee verschillende TBS-klinieken opgenomen geweest en in geen van beide klinieken 'sloeg de behandeling aan'. Inmiddels heeft de laatste TBS-instelling betrokkene aangemeld voor opname op een longstay-afdeling omdat zij betrokkene 'blijvend delictgevaarlijk' acht, onder meer omdat hij de delicten waarvoor hij is veroordeeld ontkent. De aanmelding is getoetst door onafhankelijke deskundigen die tot de conclusie kwamen dat: 'een voortzetting van een op verandering gerichte behandeling niet zinvol meer is. Een behandeling moet overgaan tot op stabiliteit en kwaliteit van leven gerichte zorg, in het kader van de terbeschikkingstelling met dwangverpleging'. De kliniek adviseert de TBS-maatregel met twee jaren te verlengen.

De beslissing van de rechtbank

De rechtbank verlengt de TBS-maatregel met twee jaren omdat het delictgevaar bij de TBS-gestelde onverminderd aanwezig is, mede doordat de TBS-gestelde niet open staat voor behandeling. De ontkenning van de delicten en het niet nemen van verantwoordelijkheid daarvoor, wordt als een belangrijke factor gezien in relatie tot het voortbestaan van het recidivegevaar.

De beslissing van het gerechtshof

⁸ Deze zaak is ook gepubliceerd op www.rechtspraak.nl, onder LJN-nummer AF7404

De TBS-gestelde gaat in hoger beroep en het gerechtshof neemt een ‘tussenbeslissing’ waarin de maatregel met één jaar wordt verlengd en de zaak voor onbepaalde tijd wordt aangehouden om de mogelijkheden van een voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging te onderzoeken. De reclassering rapporteert aan het gerechtshof ‘geen verantwoordelijkheid te durven nemen voor het begeleiden van deze TBS-gestelde’. Als argumenten worden aangevoerd ‘dat er geen behandeling heeft plaatsgevonden ter preventie van het plegen van seksuele delicten. Daarnaast ontkent de TBS-gestelde de delicten nog steeds, waardoor er een grote kans op recidive is’. De reclassering acht het recidiverisico te groot en weigert verantwoordelijkheid te dragen voor een ambulante begeleiding van de TBS-gestelde.

De kliniek blijft in haar advies van mening dat het recidivegevaar onverminderd aanwezig is en dat de TBS-maatregel met twee jaren verlengd moet worden.

Het gerechtshof is van mening dat ‘in alle rapporten vooral het ontkennen van de delicten door betrokkene en de voorgenomen plaatsing op de longstay-afdeling centraal staat, terwijl er nauwelijks andere informatie beschikbaar is’.

Het gerechtshof betreft in haar beslissing de ernst van de delicten, de duur van de opgelegde maatregel, de mate van maatschappelijke integratie of de mate waarin maatschappelijk geïntegreerd kan worden en de aard van het delictgevaar. Op grond van deze aspecten besluit het gerechtshof de TBS-maatregel te beëindigen. Haar overwegingen zijn dat ‘enerzijds de reclassering weigert de TBS-gestelde te begeleiden bij een voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging. Een voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging heeft alleen zin als de reclassering verantwoordelijkheid neemt voor een inhoudelijke begeleiding van de TBS-gestelde. Zodoende kan er geleidelijk naar meer vrijheden gestreefd worden. Maar door de weigering van de reclassering is dit niet mogelijk en is een voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging niet realiseerbaar’.

Daarnaast zou er ‘geen sprake meer zijn van delictgevaar omdat de TBS-gestelde een nieuwe relatie is aangegaan met een vrouw die bekend is met zijn delictverleden. Deze vrouw heeft een zoon met een hogere leeftijd dan zijn eerdere slachtoffertjes’. De delicten zijn volgens het gerechtshof ‘situatief bepaald en men mag niet aannemen dat de recidivekans hoog is doordat zijn nieuwe vrouw een kind heeft. Uit geen enkel rapport is namelijk gebleken dat de pedofiele geneigdheid zich uitstrekt naar andere kinderen in zijn leefomgeving’. Het gerechtshof ‘neemt dus niet aan dat er kans op recidive is met het kind van zijn nieuwe echtgenote’. Juist door het huwelijk met de huidige vrouw zou het recidiverisico sterk verminderd zijn.

3 Argumenten om contrair te beëindigen

De beschikkingen van contrair beëindigde TBS-zaken bieden in beperkte mate informatie over de argumenten van de rechter om het verlengingsadvies niet over te nemen. Om nader inzicht te krijgen in deze argumenten en meer algemeen in oorzaken van contraire beëindiging, zijn vraaggesprekken gehouden met een zevental rechters, vier raadsheren van de Penitentiare Kamer van het gerechtshof Arnhem, en vijf gedragsdeskundigen (zie ook paragraaf 1.5.5).

De in hoofdstuk 2 besproken resultaten op basis van beschikkingen betreffen kwantitatieve gegevens, dat wil zeggen: we kunnen tellen hoe vaak bepaalde zaken voor zijn gekomen in de in het onderzoek betrokken jaren (2001-2004). De interviewgegevens betreffen echter kwalitatieve gegevens: een beschrijving van inzichten van een beperkt aantal functionarissen. Overigens gaat het daarbij wel om degenen met de meeste ervaring op het gebied van contraire beëindiging. Op basis van de kwalitatieve interviewgegevens kunnen we wel de vraag beantwoorden welke argumenten om contrair te beëindigen vóórkomen, maar niet de vraag hoe vaak deze voorkomen.

In het navolgende wordt eerst ingegaan op de perceptie van de geïnterviewden van het begrip ‘contraire beëindiging’ (paragraaf 3.1). Vervolgens komt een aantal factoren aan de orde die volgens de geïnterviewden in meerdere of soms mindere mate een rol spelen, specifiek bij contraire beëindiging van de TBS-maatregel. Dit zijn onder meer het gevaarscriterium (3.2), (de kwaliteit van) het deskundigenadvies (3.3), de fase waarin de behandeling verkeert, met name de vraag of betrokkene al buiten de kliniek verblijft en het verloop van deze transmurale fase (3.4), het verloop van de tenuitvoerlegging als geheel, de prestaties van de kliniek en de ‘behandelbaarheid’ van de TBS-gestelde (3.5) en proportionaliteit van de voortzetting van de TBS-maatregel (3.6). Paragraaf 3.7 gaat over de mogelijke invloed op de mate van contraire beëindiging van een toegenomen politiek/maatschappelijke roep om ‘veiligheid’, in de zin van een beperking van criminaliteit. In paragraaf 3.8 worden kort enkele overwegingen van de geïnterviewden besproken over voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging als mogelijk alternatief voor contraire beëindiging van de TBS-maatregel. In paragraaf 3.9 komt aan de orde hoe gedragsdeskundigen een contraire beëindiging ervaren. In paragraaf 3.10 ten slotte volgt een samenvatting en bespreking van de belangrijkste resultaten.

3.1 Het begrip contraire beëindiging

Bij de interviews is opgevallen dat de meeste geïnterviewden het begrip ‘contraire beëindiging’ nuanceren.

Ten eerste benadrukken verschillende rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen dat beëindiging van de TBS-maatregel door de rechtbank of de Penitentiare Kamer tegen het advies van de adviserende instantie⁹ in uitzonderlijk is.

In de tweede plaats is in de perceptie van de geïnterviewden bij contraire beëindigingen zelden sprake van een groot verschil in visie tussen de adviserende instantie en de rechter in de zin dat de kliniek niets in beëindiging van de TBS-maatregel ziet en de rechtbank of het hof toch de maatregel beëindigt. Volgens enkele raadsheren verdient de richting van het deskundigenadvies nogal eens nuancering. Zij vinden het nadelig dat de kliniek moet kiezen voor een ‘ja’ of een ‘nee’, een al dan niet verlenen van de maatregel, terwijl

⁹ In beginsel is de TBS-kliniek verantwoordelijk voor advisering, ook tijdens proefverlof. Wanneer de dwangverpleging voorwaardelijk is beëindigd adviseert een psychiater samen met de reclassering.

volgens hen de advisering meestal veel genuanceerder is. Zij achten de onderbouwing van de conclusie van het deskundigenadvies meer van belang dan de conclusie zelf.

3.2 Het wettelijke gevaarscriterium

De meeste rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen benadrukken dat de inschatting van de mate van gevaar voor de samenleving voorop staat bij de beslissing tot al dan niet verlengen van de TBS maatregel. Dit geldt ook bij een eventuele contraire beëindiging. Als het recidiverisico als onaanvaardbaar hoog wordt ingeschat, zal de maatregel worden verlengd.

De geïnterviewde rechters en raadsheren achten het wettelijke gevaarscriterium¹⁰ goed hanteerbaar. Dit vinden zij met name omdat het criterium open is en feitelijk kan worden ingevuld aan de hand van de adviezen en rapportages en andere indrukken. Zij benadrukken echter dat het slechts om een inschatting van het recidiverisico gaat, die geen garantie voor het uitblijven van recidive kan bieden. Het inschatten van de mate waarin sprake is van recidiverisico wordt gezien als een moeilijke taak.

In het recidiverisico verdisconteren rechters/raadsheren zowel de ernst van een mogelijk delict als de grootte van de kans op een delict. Verschillende rechters benadrukken daarnaast dat zij meerdere factoren in samenhang wegen en dat de constellatie van factoren en het gewicht dat aan elk van de factoren wordt gehecht afhankelijk is van het desbetreffende geval. Buiten het recidiverisico is echter zelden een factor op zichzelf doorslaggevend.

Rechters achten onder meer de volgende aspecten van belang voor het beoordelen van het recidiverisico. In de eerste plaats de ernst en aard van eerder gepleegde delicten (met name het TBS-delict). Naarmate het TBS-feit ernstiger was zal de rechter het recidiverisico zwaarder wegen. Als het om 'minder zware' delicten gaat (bijvoorbeeld bedreigingen) dan zal het recidivegevaar eerder minder zwaar worden ingeschat. Ten tweede is volgens hen belangrijk of er nieuwe strafbare feiten zijn gepleegd, zoals ernstige incidenten binnen de kliniek en in welke mate betrokkene delictgerelateerd gedrag vertoont¹¹. Belangrijke aspecten zijn verder of de TBS-gestelde meewerkt aan de behandeling en of deze zijn delict erkent, want zonder dat is volgens sommige geïnterviewden geen behandeling mogelijk¹². Ten vierde wordt genoemd de mate waarin betrokkene probleemgedrag onder controle heeft of de mate waarin 'stuttende' voorzieningen zijn getroffen om na invrijheidsstelling het recidiverisico binnen de perken te houden.

Niet alleen de rechters, maar ook de geïnterviewde gedragsdeskundigen zijn er van doordrongen dat de inschatting van het recidiverisico het belangrijkste onderdeel van het deskundigenadvies is. Sommige behandelverantwoordelijken zeggen vooral in te gaan op de stoornis en het daaraan gerelateerde gevaar. Volgens anderen gaat het om een combinatie van advies met betrekking tot het recidiverisico en rapportage betreffende de voortgang van de behandeling, die immers gericht is op vermindering van het recidiverisico. Volgens sommigen komt het ook wel voor dat gedragsdeskundigen redeneren vanuit een 'GGz-gedachtengoed' waarin behandeling van de stoornis centraal staat, en daardoor te weinig specifiek ingaan op het recidiverisico.

¹⁰ Art 38^e lid 2 Sr: Indien de totale duur van de terbeschikkingstelling niet in tijd is beperkt, kan de termijn van de terbeschikkingstelling telkens worden verlengd, wanneer de veiligheid van anderen, dan wel de algemene veiligheid van personen die verlenging eist.

¹¹ Met delictgerelateerd gedrag wordt gedrag bedoeld dat eerder in samenhang met het plegen van een (ernstige) delict optrad. Bijvoorbeeld het opnieuw misbruiken van alcohol, terwijl het TBS-delict onder invloed van alcohol werd gepleegd.

¹² Dit zijn overigens criteria die ook deel uitmaken van gestructureerde risicotaxatie-instrumenten als de HCR-20.

In sommige situaties geeft het wettelijke gevaarscriterium aanleiding tot discussie. Een gedragsdeskundige noemt als voorbeeld een patiënt die TBS kreeg opgelegd wegens het plegen van twee levensdelicten. Ten tijde van de delicten had betrokkene verschijnselen van een psychose, maar in de kliniek werd daarvan niets meer waargenomen. Betrokkene ontkende daarnaast de delicten en risico van herhaling werd aanwezig geacht. Volgens de betreffende gedragsdeskundige kan de TBS niet verlengd worden als er geen stoomis meer aantoonbaar is. Over dit laatste heerst overigens verschil van inzicht, enkele rechters beamen dit, anderen wijzen erop dat volgens de wet (art 38^e lid 2) bij verlenging slechts aan het gevaarscriterium getoetst dient te worden. Ook vermeldt art 38^e niet dat het om hetzelfde type gevaar zou moeten gaan als in het uitgangsdeldict.

Sinds eind jaren '90 is het toepassen van risicotaxatieinstrumenten, ter inschatting van het risico van (seksueel) gewelddadig gedrag in toenemende mate gebruikelijk binnen het TBS-veld. De geïnterviewde rechters en raadsheren waarden het inhoudelijke kader dat risicotaxatieinstrumenten bieden ten behoeve van de inschatting van het recidiverisico. Volgens enkele geïnterviewde rechters en raadsheren leidt het gebruik van risicotaxatieinstrumenten ertoe dat het deskundigenadvies concreter wordt, namelijk meer gericht op gedrag van de TBS-gestelde. Daardoor wordt het advies voor hun beter te volgen. Rechters relativeren daarnaast, evenals gedragsdeskundigen de waarde van deze instrumenten, zij zien deze vooral als hulpmiddelen waaraan niet teveel gewicht moet worden toegekend. Daarmee wordt bedoeld dat de uitkomsten niet verabsoluteerd moeten worden. Deze kunnen dan aanleiding geven tot schijnzekerheid, omdat de getallen hard en precies lijken, maar in feite inschattingen zijn.

Enkele rechters zeggen rekening te houden met onderzoek waarin is aangetoond dat bepaalde groepen een hoog recidivepercentage hebben. Zij zeggen extra voorzichtig te zijn als de TBS-gestelde tot zo'n groep behoort.

3.3 Het advies van de adviserende instantie

3.3.1 *Het deskundigenadvies: basis voor de beslissing of veeleer één van de factoren?*

Alle geïnterviewde rechters en raadsheren achten het belang van het deskundigenadvies groot. Er bestaat echter gradueel verschil in de mate waarin het advies als richtinggevend wordt gezien voor de rechterlijke besluitvorming.

Sommige rechters zien het schriftelijke deskundigenadvies als de basis voor het besluitvormingsproces waarbij de rol van de rechter vooral een toetsende is. Enkele rechters benadrukken dat de rechtbank wat dit betreft erg afhankelijk van de gedragsdeskundigen is.

Anderen zien het schriftelijke advies eerder als leidraad, en achten daarnaast de gebeurtenissen ter zitting van groot belang. Het beeld van de zaak ter zitting kan volgens hen nogal verschillen van de indruk over de behandelaar en de patiënt die de rechter zicht op basis van de stukken heeft gevormd. Zo noemt een rechter als voorbeeld dat het voor verlenging kan pleiten als een TBS-gestelde op de vraag wat hij zou doen als de maatregel werd beëindigd, fel antwoordt: 'Dan heb ik met niemand meer iets te maken!'

De meeste rechters en raadsheren benadrukken dat de rechter alles op een rij zettend, zelfstandig beslist. Het advies is volgens hen een belangrijke bouwsteen maar kan niet de hoofdzaak zijn omdat de beslissing over vrijheidsbeneming een juridische beslissing is. Daarbij komt dat het referentiekader van de gedragsdeskundige een ander is dan dat van de jurist, wat tot verschillen in weging kan leiden.

De geïnterviewde gedragsdeskundigen zijn het er over eens dat het advies van de adviserende instantie een belangrijke basis vormt voor de rechterlijke besluitvorming en ter zitting centraal staat. Het advies levert de informatie voor de rechterlijke toetsing en volgens sommigen komen daarnaast zelden of

nooit andere gegevens over betrokkene aan de orde. Een uitzondering daarop is als de advocaat nieuwe of andere gegevens inbrengt. Gedragsdeskundigen relativiseren daarnaast de rol van het advies enigszins. Zo let de rechtbank volgens sommigen ook op andere aspecten. De rechtbank kan bijvoorbeeld kritisch zijn over de voortgang van de behandeling, en in sommige gevallen betreft zij het proportionaliteitsaspect bij de beslissing. Volgens verschillende gedragsdeskundigen heeft een zwakke presentatie van de gedragsdeskundige ter zitting veel invloed op de besluitvorming van de rechter.

3.3.2 De kwaliteit van het deskundigenadvies

De eensluidende mening van de geïnterviewde rechters en raadsheren is dat als het advies van de adviserende instantie vragen oproept, dit in de eerste plaats aanleiding is voor nader onderzoek, zoals het ondervragen van de deskundigen of verzoeken om het verstrekken van nadere informatie. Vervolgens kan, als daartoe aanleiding is eventueel een contra-expertise door een andere gedragsdeskundige worden gezocht.

De geïnterviewden geven geen eensluidende visie over de mate waarin de kwaliteit van het deskundigenadvies een factor van belang is bij contraire beëindiging.

Volgens sommigen, met name de raadsheren, is de kwaliteit van het deskundigenadvies geen belangrijke overweging bij contraire beëindiging. Een onvoldoende onderbouwd advies wordt bij het gerechtshof weinig meer gezien, meestal is een risicotaxatie verricht. In het algemeen is het meestal voldoende om nader door te vragen tot het recidiverisico door de gedragsdeskundige voldoende duidelijk is beschreven. In de Penitentiaire Kamer hebben naast juristen, gedragsdeskundigen zitting die de adviserende deskundigen inhoudelijk kunnen ondervragen.

Naar de mening van een aantal anderen (met name rechters) speelt de kwaliteit van het advies wel een rol bij contraire beëindiging. Een belangrijk argument om contrair te beëindigen is als er niet voldaan is aan het wettelijke gevaarscriterium. Het schriftelijk advies van de adviserende instantie is soms niet consistent of niet overtuigend genoeg. Het komt voor dat verlenging wordt geadviseerd maar dat de deskundige, ook bij doorvragen onvoldoende hard kan maken waarom er nog sprake is van recidiverisico. Het komt ook voor dat ter zitting blijkt dat het risico veel minder ernstig is dan in het advies wordt beschreven. Soms ook zijn de adviezen te sterk op behandeling gericht (GGz-visies, behandelingsgedachte) en te weinig op het wettelijke gevaarscriterium. Een rechter geeft een voorbeeld van een zelfstandig wonende TBS-gestelde. Betrokkene had proefverlof en er waren geen incidenten bekend. De rechtbank beëindigde contrair en kreeg vervolgens een verwijtende brief van de kliniek waarin informatie werd gegeven over de ernst van het recidiverisico van betrokkene. In het advies of ter zitting had de deskundige van de kliniek de rechters deze informatie echter niet verstrekt.

De meeste geïnterviewde rechters en raadsheren achten het waarschijnlijk dat bij contrair beëindigde zaken relatief vaak sprake is van twijfelgevallen in de zin dat het recidiverisico moeilijker is in te schatten dan bij andere zaken. Recidiverisico is in principe erg moeilijk te meten, zoals een geïnterviewde opmerkt. Contrair beëindigde zaken zijn nog wel eens grens- of twijfelgevallen waarin de visies van de kliniek en de rechtbank op het recidiverisico niet veel uiteenlopen en de beslissingen tot verlenging en beëindiging dicht bij elkaar liggen. Dit blijkt overigens ook uit de bestudering van beschikkingen (zie hoofdstuk 2).

De rol van de verdediging kan volgens enkele rechters van groot belang zijn als er onduidelijkheid is over het recidiverisico en over de vraag of de maatregel verlengd moet worden. Als de advocaat dan een goed onderbouwd verhaal heeft kan dat veel invloed hebben op de beslissing van de rechter.

Op de vraag in hoeverre het moeilijk is om te onderbouwen dat sprake is van onaanvaardbaar recidiverisico, reageren de gedragsdeskundigen wisselend.

Volgens enkelen is dit nooit moeilijk. Volgens een van de gedragsdeskundigen is het advies zeer ‘maakbaar’. Zo is het volgens hem als de kliniek de TBS-gestelde nog wil houden om de behandeling goed af te ronden, altijd mogelijk het gevaarscriterium voldoende te benadrukken. Omgekeerd is het mogelijk om als de kliniek beëindiging overweegt, maar niet zelf de verantwoordelijkheid daarvoor wil nemen, dit op een zodanige manier te laten doorschemeren dat de rechtbank daarop in gaat en ‘contrair’ beëindigt.

Volgens andere deskundigen kan het wel degelijk moeilijk zijn om overtuigend te onderbouwen dat het recidiverisico onaanvaardbaar wordt geacht. Zo kan het lastig zijn om bij TBS-gestelden die al buiten de kliniek verblijven en werken uit te leggen dat er nog sprake is van recidiverisico. Ook komt het een enkele keer voor dat een TBS-gestelde zich keurig gedraagt en zich naar wens ontwikkelt, maar dat de behandelaars toch twijfel houden over het recidiverisico. Die twijfel is dan tegenover de rechtbank moeilijk hard te maken.

3.4 Verblif buiten de kliniek

Volgens verschillende rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen is contraire beëindiging nauwelijks aan de orde als betrokkene nog binnen een TBS-kliniek verblijft, een dergelijke abrupte invrijheidstelling wordt riskant geacht. Een verblijf buiten de kliniek in een beschermde woonvorm of zelfstandige woning is een laatste stap in de resocialisatie van een TBS-gestelde. Dit betekent dat meer en meer aan de orde zal worden gesteld of het omslagpunt waarbij het einde van de maatregel verantwoord lijkt al daar is. Ook uit de in hoofdstuk 2 gepresenteerde gegevens op basis van beschikkingen blijkt dat bij de meeste gevallen van contraire beëindiging de TBS-gestelde al buiten de kliniek verblijft.

De geïnterviewde rechters en raadsheren achten het van belang dat de TBS-gestelde zich ‘buiten’ eerst een tijd bewijst. Hoe lang dit moet zijn hangt af van de individuele problematiek. Volgens sommigen is het als een patiënt ongeveer drie tot zes maanden buiten de kliniek verblijft meestal te motiveren dat dit te kort is om de TBS al te beëindigen. Als een gunstige ontwikkeling buiten nog pril is, wordt ook nog wel eens een jaar verlengd in plaats van twee jaar. Als een patiënt langer dan zes maanden buiten verblijft en daar goed functioneert, wordt het volgens hen echter moeilijker te onderbouwen dat de TBS nog zou moeten worden verlengd. Dan gaat ook de rechtspositie van de patiënt zwaarder wegen. Enkele rechters geven aan dat zij de ontwikkelingen buiten meestal een jaar volgen.

Volgens sommigen is bij de beslissing om de maatregel van een buiten de kliniek verblijvende TBS-gestelde al dan niet te verlengen cruciaal of de kliniek nog een behandelinhoudelijk of controlerend contact met de TBS-gestelde heeft. Als betrokkene al een tijd buiten de kliniek verblijft en er nauwelijks contact is tussen de kliniek en de TBS-gestelde en er geen incidenten zijn geweest, kan dat een reden zijn voor contraire beëindiging.

Ook als er nog wel een behandelinhoudelijk contact met de kliniek is, is dat op zichzelf geen reden tot verlenging. Het komt volgens de geïnterviewde rechters en raadsheren nog wel eens voor dat het twijfelachtig is of sprake is van onaanvaardbaar recidiverisico en dat de kliniek met name verlenging adviseert omdat zij toezicht op betrokkene nodig acht, om de behandeling af te ronden, om de maatschappelijke integratie te bevorderen. Volgens een aantal geïnterviewden gebruiken de klinieken soms te gemakkelijk het argument dat de TBS-gestelde nog onder de ‘paraplu’ van de TBS-maatregel moet blijven. In een dergelijk geval zijn er volgens hen geen juridische mogelijkheden tot verlenging omdat geen sprake is van onaanvaardbaar recidiverisico.

Toch wordt over het laatste wisselend gedacht. Het feit dat de kliniek aangeeft dat de TBS-gestelde op dat moment nog niet buiten de door de instelling geboden begeleiding en structuur kan functioneren, ook al verblijft hij al wel succesvol buiten de kliniek kan volgens sommigen een reden zijn om de

maatregel te verlengen. Ook als het recidiverisico niet concreet kan worden onderbouwd. Er wordt dan verlengd om afbreukrisico van de resocialisatie tegen te gaan. Daarnaast kan volgens een raadsheer als een TBS-gestelde al buiten verblijft het ‘lastcriterium’ minder zwaar wegen. Als betrokkene met veel vrijheid buiten leeft en daarbij af en toe begeleid wordt, wordt het argument soms gebruikt dat hij er dan weinig last van heeft als de TBS nog een keer wordt verlengd.

Gedragdeskundigen ervaren soms een verschil in visie tussen rechters en adviserende instantie op de transmurale fase in de tenuitvoerlegging. Zo kan volgens de rechter het transmurale verblijf soms ‘slechts’ een afronding zijn van de tenuitvoerlegging, terwijl de adviserende instantie de transmurale fase een wezenlijk onderdeel van de behandeling acht dat bijdraagt aan vermindering van het recidiverisico op langere termijn.

Verscheidende gedragdeskundigen hebben de ervaring (zoals ook hierboven al aan de orde kwam) dat naarmate het transmurale verblijf langer duurt, het argument dat het recidiverisico onder controle is dankzij de structuur en steun van de kliniek, voor de rechter steeds minder zwaar weegt.

Evenals de rechters zijn verschillende gedragdeskundigen van mening dat het voorkomt dat de kliniek te voorzichtig is. Op een moment dat behandeling weinig meer toevoegt adviseert men soms uit zorgvuldigheid verlenging al dan niet met voorwaardelijke beëindiging van de verpleging. Soms stelt de gedragdeskundige zich dan ambivalent op door enerzijds verlenging te adviseren, maar tegelijk ter zitting de vooruitgang van betrokkene sterk te benadrukken. Op die manier legt men volgens enkele geïnterviewden de rechter als het ware in de mond dat de TBS-maatregel niet meer hoeft te worden verlengd.

3.5 De kwaliteit van de tenuitvoerlegging en ‘negatieve gronden’

3.5.1 Verlengingsbeslissing of behandelbeslissing?

Wij hebben de rechters en raadsheren gevraagd of de beslissing om de TBS-maatregel al dan niet te verlengen vooral een ‘verlengingsbeslissing’ is waarbij uitsluitend wordt getoetst aan het gevaarscriterium, of dat het ook als een ‘behandelbeslissing’ wordt opgevat in de zin dat de rechter aspecten van de tenuitvoerlegging meeweegt of tracht te beïnvloeden¹³.

De geïnterviewden zijn zich er van bewust dat hierover verschillen in opvatting tussen rechtbanken bestaan. Volgens sommigen van de geïnterviewde rechters en raadsheren is wettelijk gezien uitsluitend sprake van een toetsing aan het gevaarscriterium. De rechter dient zich niet met de inhoud van de behandeling bezig te houden, de toetsing daarvan behoort tot de taak van de Raad voor de Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ).

Anderen zeggen de wijze waarop de kliniek vorm geeft aan de tenuitvoerlegging van de TBS in belangrijke mate mee te wegen bij verlengingszittingen. Zij letten daarbij onder meer op de tijdigheid van verschillende stappen in de tenuitvoerlegging (bijvoorbeeld het starten van behandelingen, overplaatsingen), de relatie tussen kliniek en TBS-gestelde en op de voortgang van de behandeling.

‘Bemoeienis’ met de tenuitvoerlegging lijkt vrij gebruikelijk voor zover dit betrekking heeft op aspecten die in meer directe zin nodig zijn om de beslissing tot al dan niet verlengen te kunnen nemen. In een dergelijk geval neemt de rechtbank bijvoorbeeld nog geen beslissing, maar wordt de zaak

¹³ Een recent voorbeeld van ‘bemoeienis’ van de rechter met de tenuitvoerlegging van de TBS-maatregel is de uitspraak in de zaak ‘Savanna’ (Rechtbank Den Haag, zaaknummer 09/753550-04, 21 juni 2005). De rechtbank legt hierin een gevangenisstraf en TBS op aan een vrouw die haar driejarige dochtertje zodanig heeft mishandeld en verwaarloosd dat het kind daaraan is overleden. In deze uitspraak wordt vermeld: ‘De rechtbank gaat er daarbij vanuit dat de TBS-kliniek waarin verdachte zal worden verpleegd voorwaarden zal stellen aan een eventueel bezoek van haar echtgenoot dan wel verlof, welke gericht zijn op het voorkomen van zwangerschap; dit teneinde het gevaar van recidive te verminderen.’

aangehouden waarbij de reclassering wordt gevraagd na te gaan hoe de begeleiding kan worden geregeld bij een eventuele voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging.

Minder geaccepteerd lijkt het dat rechters de beslissing om al dan niet te verlengen gebruiken om de tenuitvoerlegging inhoudelijk bij te sturen. Enkele raadsheren merken op dat dergelijk optreden als ‘executierechter’ uitzondering is, maar volgens anderen is het niet ongebruikelijk dat de rechter zich met de tenuitvoerlegging van de TBS-maatregel bemoeit. Zo zouden alle rechters erop letten of de TBS-gestelde benadeeld wordt door onvolkomenheden in de tenuitvoerlegging. Daarnaast zouden velen van hen routes voor de inrichting uitstippelen wat betreft tempo en voortgang van de behandeling.

Volgens een raadsheer wordt bij het verlengen van de maatregel een enkele keer een ‘aanwijzing’ ten aanzien van de tenuitvoerlegging gedurende de volgende termijn meegegeven aan de kliniek. Een rechter geeft als voorbeeld dat bij evidente ‘behandelingsproblematiek’, de rechtbank wel eens een jaar verlengt in plaats van twee jaar om de kliniek ‘aan het werk te zetten’. Aanvullend wordt vermeld dat in de periode dat een van de TBS-klinieken slecht functioneerde, in meerdere verlengingsbeslissingen de opdracht stond dat de kliniek spoedig voortgang moest maken in de behandeling van de betreffende patiënt.

3.5.2 Problemen en impasses in de tenuitvoerlegging

De kwaliteit van de tenuitvoerlegging, de ‘behandelbaarheid’ van de TBS-gestelde, de relatie tussen de TBS-gestelde en de kliniek en de nazorgmogelijkheden compliceren het advies en de beslissing om al dan niet te verlengen nogal eens.

Zoals eerder vermeld zeggen sommige rechters het bij de beslissing om al dan niet te beëindigen mee te wegen als de behandeling veel problemen heeft gekend waardoor de TBS-gestelde benadeeld is. Dit betreft bijvoorbeeld fricties binnen afdelingen, onnodig lang moeten wachten op behandeling of overplaatsing, of een behandeltraject dat naar het oordeel van externe deskundigen veel langer heeft geduurd dan nodig.

Een andere rechter geeft aan dat wat er ook in het behandeltraject misloopt, uitsluitend het recidivegevaar leidend is voor de beslissing om al dan niet te verlengen.

Het gedrag van de TBS-gestelde en de mate waarin deze behandelbaar is speelt volgens sommige rechters ook een rol bij contraire beëindiging. Bij sommigen lijkt het vanaf het begin al mis te gaan; zij verblijven lang in het HvB als passant, de kliniek vindt hen lastig omdat zij niet willen meewerken aan de behandeling, en/of moeilijk behandelbaar zijn.

Volgens enkele van de geïnterviewde rechters komt het ook voor dat klinieken bij TBS-gestelden waarmee zij moeilijkheden hebben juist zelf het initiatief tot beëindiging nemen. Klinieken proberen (mede onder druk van het financieerbeleid) van moeilijk behandelbare TBS-gestelden af te komen¹⁴. Dit gebeurt een enkele keer door te adviseren de TBS ‘op negatieve gronden’ te beëindigen. De kliniek geeft daarbij aan dat de TBS-behandeling geen meerwaarde meer heeft, bijvoorbeeld omdat in de behandeling het plafond van betrokkene bereikt is, hoewel er nog problemen zijn, of omdat betrokkene medewerking blijft weigeren.

Een raadsheer merkt in verband hiermee op dat niet behandeld kunnen worden geen reden mag zijn tot beëindiging van de TBS-maatregel. Hof Arnhem acht ‘negatieve gronden’ geen juridisch relevante categorie (dit blijkt uit een van de bestudeerde beschikkingen). Een van de andere geïnterviewden acht beëindiging van de maatregel op dergelijke gronden echter reëel omdat in de HvB’s een aanzienlijk

¹⁴ Bij een stagnerende behandeling heeft de kliniek de volgende opties. Als de behandeling gedurende de eerste drie jaar geen vruchten af lijkt te werpen, kan de TBS-gestelde naar een andere kliniek worden overgeplaatst voor een nieuwe behandel poging. Na een behandelduur van totaal zes jaar is alleen ruiling van de TBS-gestelde met een TBS-gestelde uit een andere kliniek mogelijk. Tenslotte kan een kliniek opteren voor een long stay indicatie voor de betreffende TBS-gestelde.

aantal TBS-gestelden voor wie de behandeling wellicht wel zin heeft wacht op een plaats in een TBS-kliniek.

Een enkele rechter geeft aan dat het ook wel voorkomt dat onvoldoende nazorg kan worden geregeld om voorwaardelijke beëindiging van de verpleging mogelijk te maken. Het komt voor dat de reclassering niet bereid of in staat is de betreffende TBS-gestelde te begeleiden. Dit kan een enkele keer aanleiding zijn tot contraire beëindiging van de maatregel¹⁵.

3.6 Proportionaliteit

Verschillende rechters en raadsheren geven aan dat de proportionaliteit van de duur van de TBS-maatregel ten opzichte van de zwaarte van het misdrijf waarvoor deze is opgelegd soms een bijkomende rol kan spelen in de besluitvorming. Dan gaat het om de vraag in hoeverre de duur van de TBS-maatregel nog in verhouding staat tot de duur van een gevangenisstraf voor een dergelijk delict. Hantering van het proportionaliteitsargument als grond om de vordering tot verlenging af te wijzen zou bij TBS-zaken relatief zeldzaam zijn omdat TBS bijna altijd opgelegd wordt voor zeer ernstige delicten. Het kan eigenlijk alleen een rol spelen bij die zaken waarin het uitgangsdelict als minder ernstig moet worden beschouwd.

3.7 Invloed van de roep van politiek en maatschappij om veiligheid

3.7.1 TBS-klinieken voorzichtiger?

Wij hebben de geïnterviewden gevraagd of zij denken dat TBS-klinieken minder geneigd zullen zijn beëindiging van de TBS-maatregel te adviseren als gevolg van een in de laatste paar jaren toegenomen politiek-maatschappelijke roep om veiligheid in de zin van vermindering van criminaliteit. Als voorbeeld werd daarbij de zaak Eibergen (mei 2004) genoemd.

De meeste rechters en raadsheren denken dat klinieken in reactie hierop inderdaad minder geneigd zijn beëindiging van de TBS-maatregel te adviseren. Sommigen vinden dit een reden voor rechters om nog kritischer te zijn, of om gevoeliger te zijn op het formuleren van de overwegingen om te beëindigen. Enkelen zien meer stagnerende behandelingen, omdat een aantal TBS-gestelden die al transmuraal woonden zijn teruggehaald naar de kliniek en omdat men terughoudender is met het verlenen van verlof. Anderen merken dat klinieken minder vaak de stap naar proefverlof of het adviseren van voorwaardelijke beëindiging van de verpleging nemen. De terughoudender opstelling van de klinieken zou vooral een rol spelen bij zedendelinquenten.

Verschillende gedragsdeskundigen geven aan dat behandelaars voorzichtiger zijn geworden, maar dat zij ook meer dan voorheen oog hebben voor de verschillende mogelijke alternatieve modaliteiten (zoals voorwaardelijke beëindiging van de verpleging). Anderen merken geen toegenomen voorzichtigheid.

Volgens enkele gedragsdeskundigen is de druk vanuit het ministerie van Justitie op de klinieken om verlenging te adviseren toegenomen. Dit zou nadelige bijeffecten hebben. Zo zouden TBS-gestelden denken: 'Daar ben ik de dupe van'. Verlengingszittingen zouden daardoor grimmiger worden, het strijdelement sterker. Volgens een gedragsdeskundige probeert de kliniek zich toch van deze invloeden los te maken. Dit geldt met name bij patiënten die langer dan zes jaar behandeld worden en daarom de kliniek veel geld kosten. De kliniek zet in een aantal van dergelijke gevallen in op beëindiging van de

¹⁵ Bij de beschikkingen van in 2001-2004 beëindigde TBS-maatregelen kwamen wij twee zaken tegen waarin de nazorg onvoldoende van de grond kwam (zie hoofdstuk 2).

maatregel, maar heeft daarbij veel tegenwind van het ministerie van Justitie. Volgens verschillende gedragsdeskundigen is sprake van een paradox: patiënten moeten sneller doorstromen, maar er mag niemand naar buiten die mogelijk nog gevaarlijk is.

3.7.2 Rechters voorzichtiger?

De geïnterviewden is ook gevraagd of zij denken dat rechters en raadsheren minder geneigd zullen zijn tot contraire beëindiging van de TBS-maatregel als gevolg van een in de laatste paar jaren toegenomen politiek-maatschappelijke roep om veiligheid in de zin van vermindering van criminaliteit.

De meeste rechters vinden niet dat zij door een dergelijke politiek-maatschappelijke ontwikkeling direct beïnvloed worden. Volgens sommigen wijzen zulke discussies erop dat je scherp moet blijven en er juist voor moet waken om niet te worden beïnvloed door de ‘waan van de dag’. Anderen sluiten niet uit dat zij indirect worden beïnvloed omdat zij afhankelijk zijn van de adviezen van deskundigen, die mogelijk door de media wél anders zullen rapporteren. Volgens sommigen zullen rechtbanken eerder vaker contrair beëindigen omdat klinieken uit veiligheidsoverwegingen minder geneigd zijn beëindiging te adviseren.

De geïnterviewde gedragsdeskundigen merken niet dat rechters voorzichtiger zijn, of denken dat rechters juist tegenwicht zullen bieden tegen dergelijke invloeden.

3.8 Voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging

Sinds 1997 bestaat de mogelijkheid tot voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging door de rechter. Deze mogelijkheid is mede in het leven geroepen om het aantal contraire beëindigingen terug te dringen. Rechters en gedragsdeskundigen noemen enkele knelpunten met betrekking tot deze wetgeving.

Een knelpunt bij voorwaardelijke beëindiging van de verpleging is de limitering van deze optie tot maximaal drie jaar. Kliniek noch rechter legt zich daar graag op vast. Het is bijvoorbeeld geen oplossing voor patiënten die hun hele leven toezicht op medicatiegebruik nodig hebben.

Volgens sommige rechters zijn TBS-instellingen niet altijd een voorstander van voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging. Zij verlengen liever, al dan niet met proefverlof, om zelf de patiënt nog te kunnen begeleiden en in te kunnen grijpen als de patiënt zich niet aan voorwaarden houdt. Indien de TBS-gestelde zich niet aan voorwaarden houdt als de verpleging voorwaardelijk is beëindigd, zijn de gevolgen ingrijpender en verstorender voor het resocialisatieproces omdat de TBS-gestelde dan niet zonder meer terug kan naar de oorspronkelijke TBS-kliniek.

3.9 Hoe percipiëren adviserende gedragsdeskundigen contraire beëindiging?

De reacties van gedragsdeskundigen op een contraire beëindiging zijn verschillend afhankelijk van het soort contraire beëindiging waarom het gaat, te weten:

- 1 de ‘randgevallen’ waarin de kliniek desondanks verlengen adviseert;
- 2 zaken waarin de kliniek verlenging noodzakelijk acht.

De eerste categorie komt overeen met de in paragraaf 2.7 als inhoudelijk zwak contrair beschreven zaken waarin de adviserende instantie het recidiverisico laag inschat. De tweede categorie komt overeen met de als inhoudelijk sterk contrair beschreven zaken, waarin de adviserende instantie het recidiverisico inschat als hoog of middelmatig.

In het eerste geval hebben de geïnterviewde deskundigen weinig moeite met de beëindiging. Het wordt als vrij vanzelfsprekend geaccepteerd dat de rechtbank dezelfde informatie net anders kan wegen.

Zoals boven vermeld, wordt volgens enkele deskundigen nog wel eens verlenging geadviseerd 'uit voorzichtigheid', terwijl betrokkene buiten de kliniek verblijft en het al langdurig goed gaat. De kliniek heeft dan desondanks liever dat de rechtbank de beslissing neemt. In een dergelijk geval trachten deze deskundigen ter zitting soms de rechtbank te sturen in de richting van een beslissing tot beëindiging.

Bij het tweede type contraire beëindiging zijn soms de overwegingen van de rechtbank voor de deskundige moeilijk te volgen. Strijdige visies van adviserende en beslissende instantie op het recidiverisico van de TBS-gestelde komen volgens de gedragsdeskundigen slechts een enkele keer voor. Een voorbeeld waarbij de kliniek en het gerechtshof het recidiverisico verschillend percipieerden betreft een TBS-gestelde die een familielid met een mes ernstig had verwond. Betrokkene woonde inmiddels zeker drie jaar in een beschermde woonvorm en had een baan. Ook had hij een relatie met een vrouw met drie kinderen. De kliniek achtte het recidivegevaar ook in andere relaties aanwezig en derhalve nog onvoldoende teruggebracht en adviseerde verlenging. In hoger beroep werd de maatregel beëindigd met als argument dat het delict in een zeer specifieke familiesituatie had plaatsgevonden waardoor de kans op herhaling niet groot zou zijn.

3.10 Samenvatting en bespreking van de belangrijkste resultaten

3.10.1 Algemeen

De aantallen en aard van contrair beëindigde zaken zijn kwantitatief onderzocht aan de hand van 91 beschikkingen. Ter aanvulling en verdieping, om meer zicht te krijgen op de argumenten en meer algemene oorzaken met betrekking tot contraire beëindiging, zijn vraaggesprekken gehouden met rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen.

De volgende hoofdthema's wat betreft argumenten en oorzaken van contraire beëindiging kwamen naar voren.

3.10.2 Accentverschillen tussen juridische en gedragskundige criteria

Uit de beschikkingen blijkt dat de meeste TBS-gestelden op het moment van contraire beëindiging al buiten de kliniek verblijven, veelal in een zelfstandige woning of een voorziening voor beschermd wonen (hoofdstuk 2, tabel 8). Uit de interviews komt naar voren dat met name de transmurale fase aanleiding kan zijn tot beoordelings- en/of waarderingsverschillen tussen rechters en (behandelende) gedragsdeskundigen.

Zo zouden gedragsdeskundigen eerder geneigd zijn verlenging noodzakelijk te achten ter consolidatie van een (goed verlopend) resocialisatie proces en daarmee ter vermindering van recidiverisico op langere termijn. Rechters achten dit ook noodzakelijk maar gaan op dat traject minder ver. Dat komt volgens hen omdat rechters daarnaast andere zaken strikter meewegen, vooral de aantoonbaarheid van het recidiverisico en de rechtspositie van betrokkene. Daar komt bij dat adviezen volgens geïnterviewden soms teveel op behandeling gericht zijn en te weinig op onderbouwing van het juridische gevaarscriterium. Dit is ook in de bestudeerde beschikkingen terug te vinden (hoofdstuk 2, tabel 11).

Bij TBS-gestelden die al buiten verblijven zonder ernstige incidenten, lijkt de gedragsdeskundige naarmate de tijd verstrijkt van steeds beteren huize te moeten komen wil hij de rechter nog van noodzaak tot verlenging kunnen overtuigen. Dit is volgens gedragsdeskundigen ook het geval als de TBS-gestelde alleen goed functioneert (dat wil zeggen met een aanvaardbaar recidiverisico) bij de gratie van de stut en steun die nog geboden wordt. Enkele van de 'sterk' contraire zaken die door gedragsdeskundigen worden genoemd zijn voorbeelden van dit soort gevallen.

3.10.3 *Het 'grijze gebied' bij inschatting van het recidiverisico*

Ondanks nader onderzoek door de rechter, blijft soms de onderbouwing met betrekking tot het recidiverisico in verlengingsadviezen voor de rechter onvoldoende overtuigend. Geïnterviewden erkennen dat onderbouwing van het recidiverisico moeilijk kan zijn. Dit is naar ons idee een belangrijke vaststelling, omdat deze ook door meer objectieve gegevens wordt gestaafd. Velerlei factoren beïnvloeden de kans dat iemand opnieuw een ernstig delict pleegt. Een bloeiend veld van onderzoek houdt zich bezig met dit complexe onderwerp. Onder meer door de ontwikkeling en verfijning van risicotaxatieinstrumenten wordt getracht de inschatting van de kans op gewelddadige recidive zo nauwkeurig mogelijk te maken. Toch kennen de op dit moment beste risicotaxatieinstrumenten een niet te verwaarlozen onzekerheidsmarge (o.a. Philipse, 2005). Dat er in een aantal gevallen bij de kliniek twijfel is over de vraag of het recidiverisico al dan niet onaanvaardbaar moet worden geacht is dan ook reëel. De vraag is hoe rechters op dergelijke twijfel reageren. Uit de bestudering van de beschikkingen ontstaat de indruk dat de reactie wel eens is dat de rechter vanwege deze inhoudelijke twijfel tot het oordeel komt dat het recidiverisico onvoldoende onderbouwd wordt en er derhalve geen grond voor verlenging is.

3.10.4 *De taakopvatting van de rechter*

Er is een gradueel verschil in de mate waarin de geïnterviewde rechters en raadsheren voor de verlengingsbeslissing afgaan op het advies van de adviserende instantie. Sommigen vinden het deskundigenadvies de basis voor de besluitvorming en achten zich ook in sterke mate afhankelijk van dit advies, anderen benadrukken dat het om een juridische beslissing gaat waarbij het advies een belangrijke bouwsteen is, maar niet de enige. Het lijkt waarschijnlijk dat een rechter of raadshere die de laatstgenoemde visie aanhangt, eerder geneigd zal zijn eventueel tegen het deskundigenadvies in te besluiten, dan degene die zich meer herkent in de eerste visie.

Het komt volgens geïnterviewden voor dat in de tenuitvoerlegging of doorstroming naar vervolgvoorzieningen problemen optreden waardoor de TBS-gestelde wordt benadeeld. Sommige rechters wegen dergelijke problemen mee bij de verlengingsbeslissing, anderen beperken zich tot toetsing van het recidiverisico en achten beoordeling van het functioneren van de TBS-instelling een taak van de RSJ.

Volgens sommige geïnterviewden komt het zelden voor dat de verlengingsbeslissing door rechters of raadsheren wordt gebruikt om de tenuitvoerlegging bij te sturen, volgens anderen regelmatig¹⁶. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het geven van 'aanwijzingen' aan de kliniek wat betreft inhoud, tempo en voortgang van de behandeling.

Volgens geïnterviewden is voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging soms niet haalbaar omdat de reclassering geen mogelijkheden ziet om betrokkene te begeleiden, of omdat een GGZ-voorziening betrokkene onder die condities niet wil opnemen. Ook in de bestudeerde beschikkingen zijn voorbeelden te vinden van zaken waarbij de maatregel (mede) om deze reden beëindigd werd. Het lijkt aannemelijk dat naarmate rechters of raadsheren 'executiebemoeienis' meer tot hun taak rekenen, zij ook wat betreft het deskundigenadvies minder geneigd zullen zijn uitsluitend op de expertise van de kliniek te varen, en daarmee ook eventueel eerder contrair zullen beëindigen.

3.10.5 *Strategische advisering door TBS-instellingen*

¹⁶ In het onderhavige onderzoek zijn hierover geen kwantitatieve gegevens verzameld, maar indrukken van enkele rechters en raadsheren. Wel zijn in de bestudeerde beschikkingen van zaken waarin de rechter zich inhoudelijk uitsprak over de tenuitvoerlegging, enkele voorbeelden te vinden (zie hoofdstuk 2). Een voorbeeld is ook de 'Savannazaak' (rechtbank Den Haag, 21 juni 2005, zie ook paragraaf 3.5.1). In deze zaak spreekt de rechtbank zich ten dele uit over de wijze waarop de TBS ten uitvoer zou moeten worden gelegd.

De meeste geïnterviewden denken dat de TBS-klinieken zich over het algemeen terughoudend opstellen bij het adviseren over verlenging. De verwachting is dat zij, zeker bij twijfelgevallen maar soms ook als zij beëindiging verantwoord vinden, geneigd zullen zijn verlenging te adviseren. De verantwoordelijkheid voor een beëindiging wordt dan bij de rechtbank gelegd. Klinieken stellen zich volgens de geïnterviewden echter niet altijd voorzichtig op, een voorbeeld daarvan is het hierboven beschreven adviseren van ‘beëindiging op negatieve gronden’.

Geïnterviewden merken op dat klinieken wel eens ‘strategisch’ adviseren. Dat wil zeggen om een bepaald effect te bereiken dat strikt genomen buiten het doel van het advies valt. Dergelijke nevensdoelen zijn:

- het niet de verantwoordelijkheid hoeven nemen voor een advies tot niet verlengen;
- het laten uitstromen van TBS-gestelden die moeilijk te resocialiseren zijn en moeilijk elders plaatsbaar zijn.

Dergelijke ‘strategische advisering’ lijkt zowel direct, als indirect plaats te vinden. In de indirecte variant adviseert de kliniek formeel weliswaar verlengen, maar presenteert de casus zodanig, of probeert de gang van zaken op zo’n manier te beïnvloeden dat de maatregel toch beëindigd wordt. In de directe variant adviseert de kliniek beëindiging van de maatregel op ‘negatieve gronden’.

De geïnterviewden merken op dat de context van de beslissing om al dan niet te verlengen mede een politieke en een financiële is. Dit zou volgens sommigen het strategisch adviseren in de hand werken. Klinieken ervaren politieke druk om geen ‘gevaarlijke’ TBS-gestelden naar buiten te laten gaan, waardoor zij zich voorzichtig opstellen. Aan de andere kant is er financiële druk om patiënten zo snel mogelijk door te laten stromen of te resocialiseren.

3.10.6 Proportionaliteit

Als een van de mogelijke oorzaken voor (een toename in) het aantal contraire beëindigingen van de TBS-maatregel werd begin jaren ‘90 door Van Emmerik (1990b) de verbeterde rechtspositie van TBS-gestelden genoemd. Daardoor zouden rechters meer aandacht hebben voor de evenredigheid van de duur van de TBS-maatregel en de ernst van het delict waarvoor deze werd opgelegd. Dit wordt ook wel het proportionaliteitsargument genoemd.

Er is jurisprudentie waarin de beginselen proportionaliteit en subsidiariteit expliciet worden betrokken bij de duur van de TBS-maatregel (Hofstee, 2004; Hof Arnhem, 21 juni 2003, NJ 2003, 582). In deze zaak is de Penitentiare Kamer van het gerechtshof Arnhem van mening dat naarmate de TBS-maatregel langer duurt, het belang van de TBS-gestelde steeds zwaarder dient te wegen, zonder overigens in de betreffende casus de TBS te beëindigen.

In het onderhavige onderzoek wordt het proportionaliteitsbeginsel zelden expliciet in de beschikking opgevoerd. Ook blijkt niet uit de interviews dat het proportionaliteitsargument in de praktijk een belangrijke factor is bij contraire beëindiging.

Mogelijk is hierbij van belang dat zich nu vergeleken met 1990 minder TBS-gestelden in de populatie bevinden bij wie TBS werd opgelegd voor een relatief minder ernstig delict. Dit maakt de kans op het betrekken van het proportionaliteitsargument in de besluitvorming kleiner. Daarnaast zou een rol kunnen spelen dat momenteel maatschappelijk en politiek het belang van veiligheid sterker wordt benadrukt dan een aantal jaren geleden.

3.10.7 Conclusies

In de perceptie van actoren met ervaring en kennis van zaken op dit gebied, zijn de volgende zaken belangrijke oorzaken van contraire beëindiging:

- accentverschillen met betrekking tot juridische en gedragskundige criteria voor verlenging;
- de onzekerheidsmarge bij de inschatting van het recidiverisico;
- de mate waarin rechters of raadsheren bemoeienis met de tenuitvoerlegging van de TBS-maatregel tot hun taak rekenen;
- strategische advisering door TBS-instellingen.

Bij verschillende van deze oorzaken (met name de eerste twee en de vierde) komt het belang naar voren van de mate waarin in het verlengingsadvies voor de rechter voldoende overtuigend wordt weergegeven dat nog sprake is van onaanvaardbaar recidiverisico. Dit werd ook vijftien jaar geleden als oorzaak van contraire beëindiging gesignaleerd door van Emmerik (1990a).

In hoofdstuk 2 zijn gegevens gepresenteerd over aantallen en inhoud van contrair beëindigde zaken. In dit hoofdstuk is met behulp van interviews dieper ingegaan op de argumenten voor en de meer algemene oorzaken van contraire beëindiging van de TBS-maatregel. In hoofdstuk 4 zal aandacht worden besteed aan de relatie tussen contraire beëindiging en latere recidive.

4 Recidive na contraire beëindiging van de TBS-maatregel

In de hoofdstuk 2 zijn gegevens gepresenteerd over aantal en aard van TBS-maatregelen die in 2001-2004 contrair beëindigd zijn. De keuze voor deze jaren is gemaakt omdat informatie gewenst is over een zo recent mogelijke stand van zaken wat betreft aantal en aard van contraire beëindiging.

Van de betreffende TBS-gestelden zijn echter nog geen recidivegegevens bekend omdat de meetperiode daarvoor nog relatief kort is. Verbanden tussen contraire beëindiging en recidive zijn daarom berekend voor TBS-gestelden van wie de maatregel in de jaren 1974-1998 beëindigd is. De aanname daarbij is dat deze eerder uitgestroomde populatie vergelijkbaar is met de TBS-gestelden die zijn uitgestroomd in 2001-2004.

In dit hoofdstuk komen gegevens aan de orde over de relatie tussen wijze van beëindigen van de TBS-maatregel en latere recidive. Een deel van de gegevens is al gepubliceerd (Wartna, El Harbachi en Van der Knaap, 2005), enkele andere zijn nieuw.

In paragraaf 4.1 worden gegevens gepresenteerd over de relatie tussen type beëindiging en (zeer) ernstige recidive. In paragraaf 4.2 worden deze besproken.

4.1 Het verband tussen recidive en contraire beëindiging van de TBS-maatregel

Met behulp van vaste procedures van de WODC-recidivemonitor zijn voor vijf uitstroomcohorten recidivepercentages berekend (zie ook paragraaf 1.5.3). De uitstroomgegevens en de gegevens over de wijze waarop de TBS-maatregel is beëindigd zijn ontleend aan het MITS en verkregen van DJL.

Het percentage contraire beëindigingen op het totale aantal beëindigde TBS-maatregelen bedroeg voor de uitstroomcohorten respectievelijk 19% (1974-1978), 40% (1979-1983), 48% (1984-1988), 63% (1989-1993), en 59% (1994-1998)¹⁷.

Er zijn vier typen recidive onderscheiden: algemene recidive, ernstige recidive, ernstige gewelds- en zedenrecidive en zeer ernstige recidive¹⁸.

Voor alle vijf uitstroomcohorten en alle vormen van recidive geldt dat van de TBS-gestelden bij wie de maatregel contrair aan het advies van de kliniek is beëindigd een hoger percentage heeft gerecidiveerd dan van TBS-gestelden bij wie de maatregel conform het advies beëindigd is (figuur 1). Van de in 1994-1998 uitgestroomde cohort bijvoorbeeld, heeft 10 jaar na contraire beëindiging van de maatregel een kleine 40% ernstig gerecidiveerd, versus ruim 25% na conforme beëindiging van de TBS-maatregel. De zeer ernstige recidive bij deze cohort betrof respectievelijk 20% en 5%, tien jaar na contraire respectievelijk conforme beëindiging.

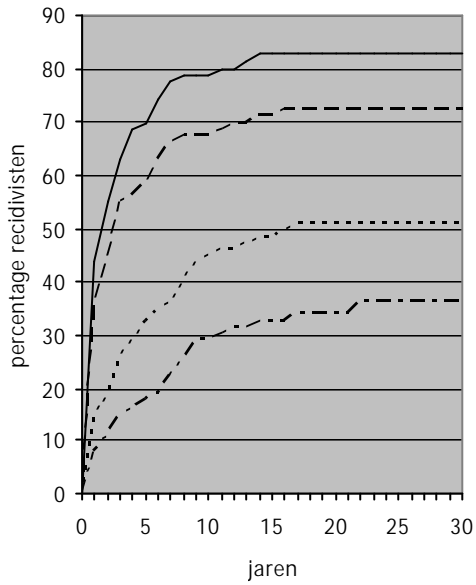
¹⁷ De hier gepresenteerde percentages wijken in sommige gevallen iets af van de in 1990 door Van Emmerik (1990a) gepubliceerde gegevens. Dit komt doordat in het kader van de Recidivemonitor bij de oudere cohorten ontbrekende gegevens met behulp van de persoonsdossiers zijn aangevuld.

¹⁸ Onder algemene recidive worden alle vormen van hernieuwd justitiecontact begrepen, ongeacht de aard en ernst van het delict. De strafzaken die eindigen in vrijspraak, sepot of een andere technische uitspraak, tellen niet mee. Bij de ernstige recidive gaat het alleen om delicten met een strafdreiging van vier jaren of meer. Bij ernstige recidive; gewelds- en zedenrecidive, worden alleen de gewelds- of zedendelicten met een strafdreiging van vier jaar of meer meegerekend. Zeer ernstige recidive omvat delicten met een strafdreiging van acht jaren of meer. Bron: WODC-Recidivemonitor.

Figuur 1 Prevalentie van recidive na conforme en contraire beëindiging van de TBS-maatregel

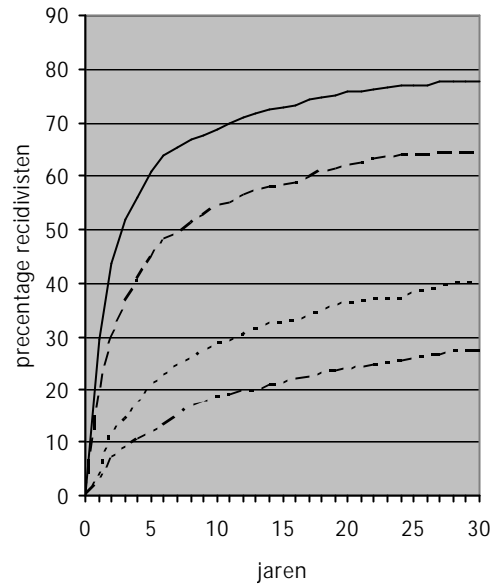
Cohort 1 (1974-1978)

Contraire beëindigd (n=89)

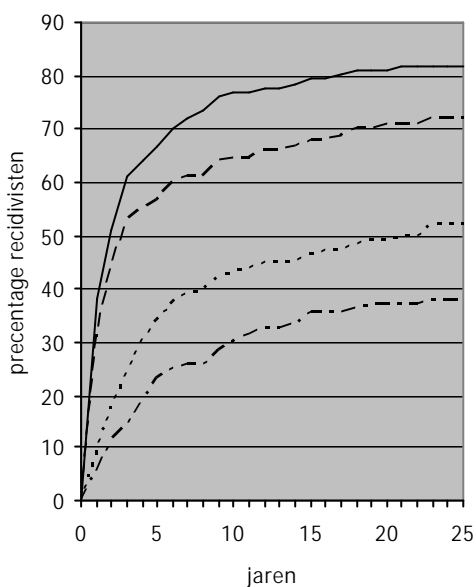
— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Conform beëindigd (n=376)

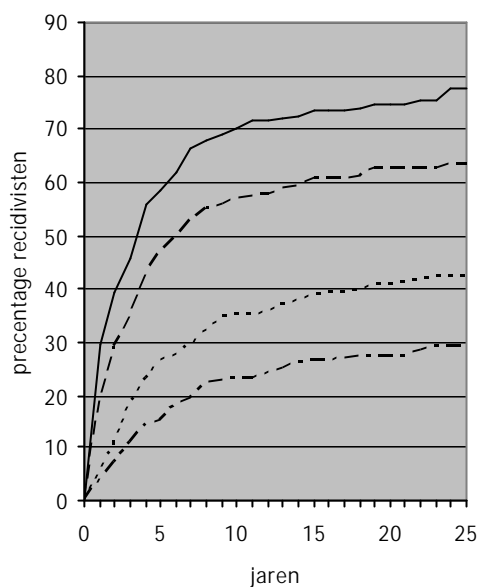
— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Cohort 2 (1979-1983)
 Contrair beëindigd (n=147)

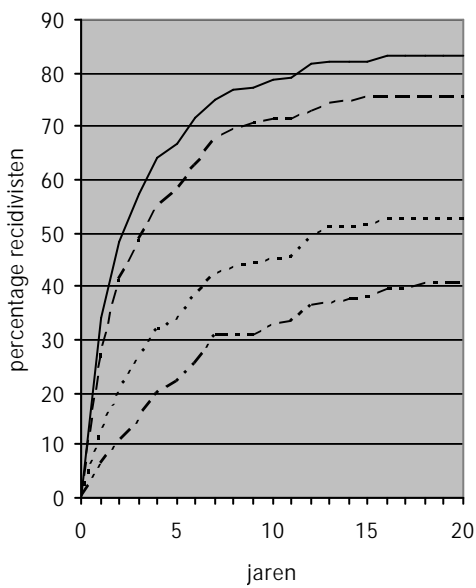
— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Conform beëindigd (n=220)

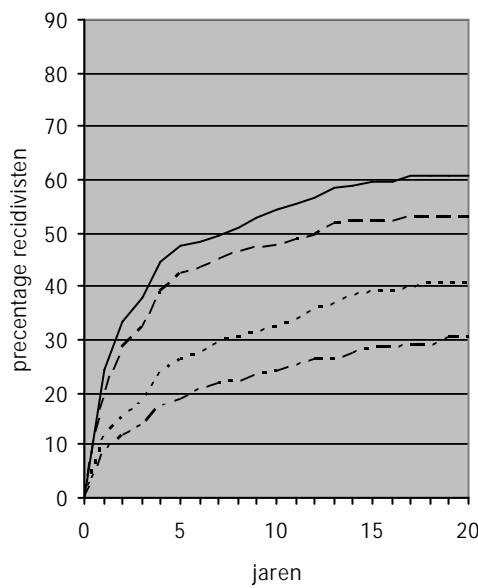
— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Cohort 3 (1984-1988)
 Contrair beëindigd (n=172)

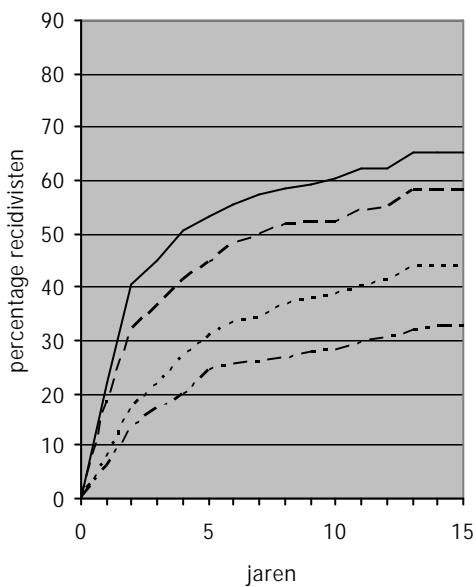
— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Conform beëindigd (n=180)

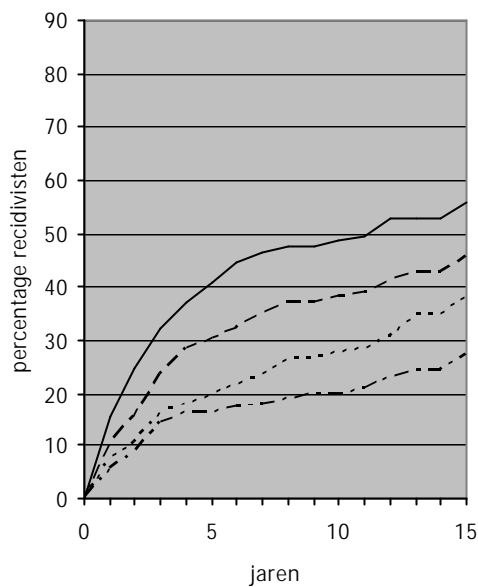
— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Cohort 4 (1989-1993)
 Contrair beëindigd (n=186)

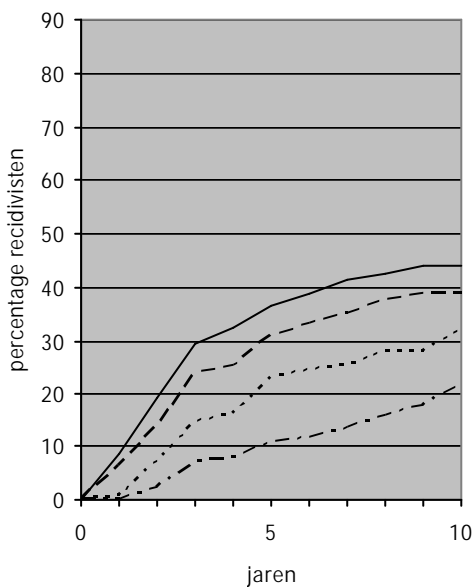
— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Conform beëindigd (n=105)

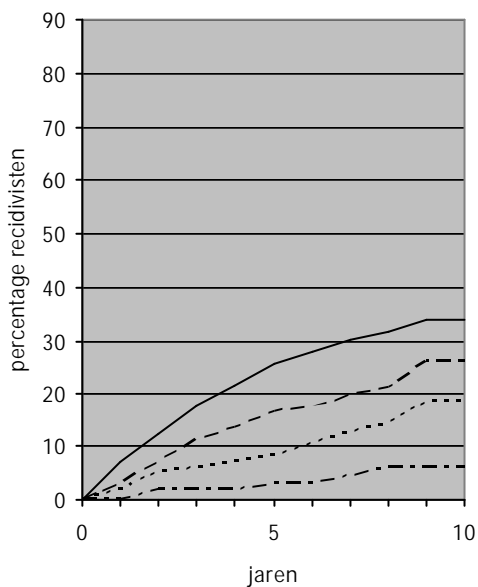
— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Cohort 5 (1994-1998)
 Contrair beëindigd (n=139)

— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Conform beëindigd (n=98)

— algemene recidive
 - - - ernstige recidive
 ernstige geweld of zeden recidive
 - . - . - zeer ernstige recidive

Bron: WODC-Recidivemonitor

Om de voorspellende waarde van achtergrondkenmerken (zoals sekse, geboorteland, eerdere ongeoorloofde afwezigheid en eerdere justitie contacten) voor de kans op recidive te berekenen, voerden Wartna, El Harbachi en Van der Knaap (2005, pag. 43 e.v.) een Cox-regressieanalyse uit. Dit is een analyse waarbij de betekenis van een kenmerk voor de kans op recidive, onder constanthouding van het effect van een aantal andere kenmerken kan worden geschat. Uit de analyse bleek, dat onder meer ongeoorloofde afwezigheid en eerdere veroordelingen sterk gerelateerd zijn aan het vóórkomen van recidive bij TBS-gestelden. De wijze van beëindiging van de maatregel speelt geen rol meer in de voorspelling van de kans op recidive wanneer het effect van ongeoorloofde afwezigheid, eerdere veroordelingen en enkele andere kenmerken constant wordt gehouden. Dat wil zeggen dat de gegevens worden gecorrigeerd voor eventuele verschillen in deze kenmerken tussen de groep TBS-gestelden bij wie de maatregel contrair is beëindigd en de groep TBS-gestelden bij wie de maatregel conform aan het advies is beëindigd. Dit betekent dat bij gelijke scores op de persoons- en delictkenmerken uit het model, de kans op recidive van een TBS-gestelde bij wie de maatregel conform of contrair beëindigd gelijk is. Dit wijst erop dat het verband tussen recidive en contraire beëindigingen mede verklaard zou kunnen worden uit verschillen in kenmerken (onder meer eerdere veroordeling of ongeoorloofde afwezigheid) tussen TBS-gestelden bij wie de maatregel conform of contrair is beëindigd.

4.2 Discussie

4.2.1 *Verband tussen contraire beëindiging en ernstige recidive*

Al sinds de jaren '80 wordt onder ex-TBS-gestelden van wie de maatregel contrair door de rechter is beëindigd een hoger percentage recidivisten gevonden dan onder ex-TBS-gestelden bij wie de TBS-maatregel conform het advies is beëindigd (Van Emmerik, 1990; Leuw, 1995; Wartna, El Harbachi en Van der Knaap, 2005).

De meetwijze wat betreft recidive is inzake het verband tussen contraire beëindiging en recidive bekritiseerd omdat in de analyses te weinig onderscheid werd gemaakt tussen ernstige en minder ernstige vormen van recidive (Drost, 1991). Daardoor zou het verband kunnen bestaan op basis van niet 'TBS-waardige' delicten. Recidive met een minder dan TBS-waardig delict zou volgens Drost niet als maatstaf mogen dienen voor het al dan niet terecht beëindigd zijn van de TBS-maatregel. Recent blijkt dat het verband tussen contraire beëindiging en recidive ook op gaat voor zeer ernstige recidive (misdrijven met een strafdreiging van acht jaar of meer) en bij ernstige gewelds- en zedendelicten (gewelds- en zedendelicten met een strafdreiging van vier jaar of meer) (Wartna, El Harbachi en Van der Knaap, 2005). De kritiek van Drost lijkt hiermee voor een belangrijk deel ontzenuwd. Niettemin zou nader onderzoek naar welke feiten precies zijn gepleegd en welke straf of maatregel in werkelijkheid is opgelegd aan recidivisten, waardevol zijn omdat dit een nauwkeuriger inzicht geeft in de ernst en de aard van de recidive dan de strafmaxima.

4.2.2 *Wat maakt dat na contraire beëindiging een hoger percentage ex-TBS-gestelden recidiveert?*

Waardoor komt het dat van de TBS-gestelden bij wie de maatregel contrair is beëindigd een hoger percentage recidiveert dan van de TBS-gestelden bij wie de maatregel conform het advies is beëindigd?

Wij reiken hiervoor twee mogelijke verklaringen aan:

- 1 *Tbs-gestelden bij wie de maatregel contrair is beëindigd hebben een minder gedegen resocialisatie achter de rug.* Het hogere percentage recidivisten na contraire beëindiging zou (ten

dele) verklaard kunnen worden doordat op het moment van contraire beëindiging van de maatregel betrokkene gemiddeld minder ver is gevorderd in het behandlungs- of resocialisatieproces dan als de maatregel conform aan het advies van de behandelaars wordt beëindigd. Voor deze verklaring is enige ondersteuning uit eerder onderzoek (zie ook paragraaf 1.3).

- 2 *De twee groepen verschillen op voorhand in kenmerken die verband houden met latere recidive.* Deze mogelijke verklaring komt naar voren naar aanleiding van een Cox-regressieanalyse op de gegevens van het jongste uitstroomcohort (Wartna, El Harbachi en Van der Knaap, 2005). Het verband tussen recidive en de wijze van beëindiging van de TBS-maatregel valt weg als andere factoren waaronder 'ongeoorloofde afwezigheid tijdens de tenuitvoerlegging van de TBS-maatregel' en 'eerdere justitie-contacten' in de analyse worden betrokken. Dit betekent dat de relatie tussen type beëindiging en recidive zou kunnen worden verklaard door een verschil in genoemde factoren tussen TBS-gestelden bij wie de maatregel contrair is beëindigd en TBS-gestelden bij wie de maatregel conform is beëindigd. Hoe zou een dergelijk verschil in achtergrondkenmerken tussen de twee groepen tot stand kunnen komen? Dit is vooralsnog een open vraag. Een mogelijke veronderstelling is dat adviserende gedragsdeskundigen afgaan op factoren die sterker zijn gerelateerd aan latere recidive dan de factoren die in de besluitvorming van rechters de doorslag geven. Zolang deze mogelijkheid niet nader is onderzocht kan hierover echter geen uitspraak worden gedaan.

4.2.3 *Hoe verhoudt het recidiveonderzoek zich tot de uitkomsten van de analyse van de beschikkingen van contrair beëindigde zaken?*

In onderzoek met betrekking tot TBS-gestelden die uitstroomden in 1974-1998 is gevonden dat na contraire beëindiging een hoger percentage ex-TBS-gestelden recidiveert. Een belangrijke uitkomst van de bestudering van beschikkingen van in 2001-2004 contrair beëindigde maatregelen, is dat de adviserende instantie en de rechtbank of het hof slechts in een minderheid van de contrair aan het advies beëindigde zaken van inzicht verschillen met betrekking tot het recidiverisico van betrokkene. In het merendeel van de contrair beëindigde zaken schat de adviserende instantie het recidiverisico laag in (zie paragraaf 2.6).

Deze bevindingen zijn vooralsnog moeilijk met elkaar in overeenstemming te brengen. Het ligt niet in de lijn der verwachtingen dat wanneer het recidiverisico van de TBS-gestelden bij wie de maatregel contrair is beëindigd in de meeste gevallen laag wordt ingeschat, er van deze categorie meer recidiveren dan van de TBS-gestelden bij wie de maatregel conform de vordering of het advies is beëindigd.

Hoe zouden dergelijke onderzoeksresultaten kunnen worden verklaard?

Zoals eerder vermeld zijn de in 2001-2004 contrair beëindigde TBS-zaken inhoudelijk bestudeerd. In de eerste plaats is de follow-up periode bij de in 2001-2004 uitgestroomden nog te kort om recidivegegevens te verzamelen. Daarom is de recidive na contraire beëindiging onderzocht bij TBS-gestelden die uitstroomden in 1974-1998. De aanname daarbij is dat deze populaties TBS-gestelden vergelijkbaar zijn.

Het is denkbaar dat de in 2001-2004 contrair beëindigde zaken desalniettemin toch verschillen van die uit eerdere jaren op een wijze die verband houdt met latere recidive (bijvoorbeeld omdat de adviserende instantie in de eerstgenoemde jaren in meer van de contraire zaken het recidiverisico laag inschat).

Vooralsnog is dit niet meer dan een nader te onderzoeken veronderstelling. Dit pleit ervoor om over enkele jaren in *follow-up* onderzoek recidivegegevens te verzamelen van de TBS-gestelden die uitstroomden in 2001-2004. In de tweede plaats blijkt dat het verband tussen contraire beëindiging en recidive complex is. Zo laat nadere analyse zien dat er in de eerder uitgestroomde cohorten sprake is

van een verschil in aan recidive gerelateerde achtergrondkenmerken (waaronder ongeoorloofde afwezigheid en eerdere justitiecontacten) tussen personen bij wie de TBS-maatregel contrair is beëindigd en degenen bij wie de TBS op een andere wijze beëindigd is. Daarbij is, ondanks dat de adviserende instantie het recidiverisico in de meeste zaken laag inschat, de vraag of de maatregel al dan niet moet worden beëindigd een punt van discussie in contraire zaken. Het gaat met andere woorden om twijfelgevallen.

Het hierboven besprokene benadrukt het belang van de wijze waarop de inschatting van het recidiverisico plaatsvindt en van de kennis waarop deze wordt gebaseerd. Door in de toekomst recidivegegevens te relateren aan de wijze van beëindiging en aan inhoudelijke kenmerken van de contrair beëindigde zaken, met name ook de perceptie van het recidiverisico door de adviserende instantie, kan meer inzicht worden verkregen in het mechanisme achter de relatie tussen wijze van beëindiging van de TBS-maatregel en latere recidive.

5 Slot

Aanleiding om het WODC te vragen te onderzoeken welke factoren ten grondslag liggen aan contraire beëindiging van de TBS-maatregel was een stijging van het aantal contraire beëindigingen in 2002. Deze stijging, maar ook meer in het algemeen het aantal contraire zaken was reden tot zorg omdat na contraire beëindiging een hoger percentage ex-TBS-gestelden recidiveert dan wanneer de TBS-maatregel op een andere wijze afloopt.

Het onderhavige onderzoek richtte zich op aantallen en aard van in 2001-2004 contrair beëindigde zaken, op argumenten van rechters en raadsheren om contrair aan het advies van de adviserende instantie de TBS-maatregel niet te verlengen en op het verband van contraire beëindiging met (zeer) ernstige recidive.

In het navolgende worden naar aanleiding van de onderzoeksresultaten een aantal aandachtspunten besproken. Zie voor een overzicht en discussie van de belangrijkste onderzoeksresultaten de paragrafen 2.8, 3.10 en 4.2. Aan het eind van dit slothoofdstuk worden de conclusies uit dit onderzoek samengevat.

5.1 Registratie van TBS-gegevens en het MITS

Voor het onderzoek hebben wij gebruik gemaakt van het Monitor Informatiesysteem Terbeschikkingstelling (MITS). Het MITS is een database waarin DJI (afdeling ITZ) jaarlijks de beëindigde TBS-maatregelen registreert en classificeert naar 'type beëindiging' (zie ook paragraaf 1.5.2).

Het MITS werd midden jaren '90 ontwikkeld. Aanvankelijk zou in het MITS een groot aantal verschillende gegevens worden ingevoerd op het gebied van de tenuitvoerlegging van de TBS (Definitiestudie MITS, 1997). Daarbij ging het onder meer om gegevens op het gebied van indicatiestelling, verpleging en behandeling, verlof, beklag en beroep en verlenging. Aanvankelijk had het MITS twee doelstellingen. Ten eerste zou het de primaire processen ondersteunen met betrekking tot de tenuitvoerlegging van de TBS. Tevens zou het MITS voorzien in historische en actuele gegevens voor aansturing, beleidsontwikkeling en wetenschappelijk onderzoek. Het systeem zou op die manier ten dienste staan van de TBS-klinieken, de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), het kerndepartement en wetenschappelijk onderzoekers.

Het huidige MITS bevat om verschillende redenen nog slechts een beperkt aantal gegevens. Een deel daarvan wordt door de TBS-instellingen ingevoerd, een ander deel door de afdeling ITZ van DJI. DJI heeft in 2001-2004 als contrair beëindigd geregistreerd alle TBS-maatregelen die door rechtbank of gerechtshof contrair aan de vordering van het OM beëindigd zijn.

Tijdens het onderzoek bleek dat binnen deze categorie nadere nuancering wenselijk is.

Ten eerste kan onderscheid worden gemaakt tussen beëindiging van de TBS-maatregel contrair aan de vordering van het OM en beëindiging contrair aan het gedragskundig advies van de adviserende instantie.

In de tweede plaats is het zinvol te onderscheiden tussen de eerder afgegeven schriftelijke vordering en de vordering ter zitting, respectievelijk het aanvankelijke schriftelijke advies en het advies ter zitting. Dit is van belang omdat het OM respectievelijk de adviserende instantie in een aantal gevallen ter zitting terugkomt op de eerder afgegeven schriftelijke vordering dan wel het schriftelijke advies. In de derde plaats moet er rekening mee worden gehouden dat de aangewezen adviserende instantie verschilt, afhankelijk van de vraag of de dwangverpleging reeds voorwaardelijk is beëindigd of niet. Verder zijn twee bijzondere categorieën te onderscheiden, namelijk die gevallen waarin de beëindiging van de TBS-maatregel specifiek ten doel heeft betrokkene op een BOPZ-titel in een GGz-voorziening

te plaatsen, en die gevallen waarin de TBS-maatregel wordt beëindigd om de TBS-gestelde als ongewenst vreemdeling uit Nederland uit te zetten.

Inmiddels ontwikkelt DJI op basis van deze suggesties een nieuwe categorisering binnen de registratie van contraire beëindiging van de TBS-maatregel in het MITS.

Ten slotte bleek dat gegevens over aantallen verlengingsprocedures en uitgebrachte verlengingsadviezen per jaar, per gerecht en per TBS-instelling niet konden worden ontsloten.

Hierdoor konden enkele onderzoeksvragen niet worden beantwoord (zie ook bijlage 3).

Het huidige MITS bewijst reeds zijn nut als registratiesysteem met betrekking tot de tenuitvoerlegging van de TBS, maar kan verder worden ontwikkeld. De informatiepositie op het gebied van de TBS-maatregel zou daardoor nog aanzienlijk kunnen worden versterkt.

Daarmee zou niet alleen wetenschappelijk onderzoek zijn gediend, maar het zou ook ten goede komen aan het afleggen van maatschappelijke verantwoording en ondersteuning van de bedrijfsvoering. Monitorsystemen worden, ook in internationaal verband in toenemende mate belangrijk als bronnen voor vergelijkend (beleids)evaluatief onderzoek (Stame en Rist, 2005; Salize en Dressing, 2005). Met name in het buitenland is onderzoek gedaan naar (implementatie-) condities waaronder monitoringinstrumenten aanslaan, in stand blijven en effectief zijn. Daaruit komt een aantal criteria naar voren waaraan bij voorkeur zou moeten worden voldaan om een monitorinstrument te laten slagen. Deze zouden ook ten aanzien van het MITS kunnen worden benut (De Kogel en Leeuw, 2005).

5.2 Inschatting van het recidiverisico

Inschatting van het risico van gewelddadige (seksuele) recidive is een moeilijke taak. Tot op zekere hoogte kunnen risicotaxatieinstrumenten daarbij behulpzaam zijn: herhaaldelijk is aangetoond dat met behulp van actuariële instrumenten de nauwkeurigheid van de inschatting verbetert. Ook met de beste instrumenten behoudt de inschatting echter een onvermijdelijk onzekerheidsmarge. Niettemin moet een advies moet worden uitgebracht en een beslissing worden genomen over al dan niet verlengen van de TBS-maatregel.

Enkele specifiek uit dit onderzoek naar voren komende aandachtspunten zijn in dit verband:

- Verbetering van communicatie tussen adviserende en beslissende instanties met betrekking tot het wettelijke gevaarscriterium en harmonisatie van te hanteren criteria voor recidiverisico ten behoeve van de verlengingsbeslissing tussen adviserende instanties en beslissende instanties.
- Het als zodanig in de besluitvorming betrekken van uit wetenschappelijk onderzoek bekende risicofactoren zoals strafrechtelijke voorgeschiedenis en schenden van voorwaarden door bijvoorbeeld ongeoorloofde afwezigheid.

5.3 Risicomanagement en toezicht na de TBS

In de vorige paragraaf is aangegeven dat een onzekerheidsmarge bij de inschatting van het recidiverisico onvermijdelijk is. Dit betekent in de praktijk dat het niet anders kan dan dat TBS-maatregelen zullen worden beëindigd, terwijl wij niet zeker kunnen zijn dat betrokkene niet ernstig zal recidiveren¹⁹.

In dit verband zijn de recente ontwikkelingen met betrekking tot verscherping van toezicht na beëindiging van de TBS-maatregel belangrijk (o.a. Kamerstukken II, 2003-2004, 28238, nr.5).

¹⁹ Overigens geldt dit *a fortiori* voor recidive na gevangenisstraf (Wartna, Tollenaar en Essers, 2005).

5.4 Verantwoording van rechterlijke besluitvorming

In een aanzienlijk deel van de contrair beëindigde zaken werd de rechterlijke beslissing in de beschikking slechts gemotiveerd met behulp van een standaardfrase. Malsch en Nijboer (1999) wijzen er op dat het in de Nederlandse rechtscultuur gebruikelijk is om beslissingen slechts beperkt te motiveren en voor de rechtvaardiging ervan vaak terug te vallen op standaardformuleringen. Een mogelijke functie daarvan is dat de standaardfrasering een zekere veiligheid biedt. De frases zijn veelal onderdeel van de wetgeving en hebben daardoor in zekere zin gewicht. Een standaardfrase is bovendien weinig vatbaar voor inhoudelijke kritiek.

Het gebruik van standaardformuleringen in plaats van inhoudelijke onderbouwing kent belangrijke nadelen. Zo is de besluitvorming moeilijk te doorgronden voor bij de zaak betrokkenen en worden weinig aanknopingspunten geboden voor inhoudelijke discussie. Dit laatste is nadelig voor wat betreft de deskundigheidsbevordering en ontwikkeling van het vakgebied.

Indien in de verslaglegging een inhoudelijke onderbouwing van de beslissing om de TBS-maatregel al dan niet te verlengen wordt gegeven, kan dit ook voeding kunnen bieden aan een betere en bredere communicatie en discussie (vakliteratuur) tussen rechters en gedragsdeskundigen, bijvoorbeeld over verschillen in gedragskundige en juridische criteria. Temeer daar gedragsdeskundigen en juristen elkaar wat dit soort zaken betreft lang niet altijd verstaan (zie hierover ook Otte, 2000; Van Kuijk, 2005).

5.5 De mate waarin andere overwegingen dan het recidiverisico in de verlengingsbeslissing worden betrokken

Het enige wettelijke criterium voor het bepalen of de TBS-maatregel verlengd moet worden is het gevaarscriterium (Hofstee, 2004). Uit de interviews komt naar voren dat daarnaast een aantal zaken meespeelt bij advisering over verlenging van de TBS-maatregel die daarin in feite niet thuis horen. De belangrijkste zijn volgens geïnterviewden de vrees om de verantwoordelijkheid voor beëindiging van de maatregel te nemen en aan de andere kant juist het niet verlengen van de maatregel bij TBS-gestelden die moeilijk te resocialiseren zijn en moeilijk elders zijn te plaatsen. Bij dit laatste spelen ook financiële motieven.

De context van de verlengingsbeslissing is niet alleen een juridische en forensisch psychiatrische, maar mede een politieke en financiële. Het lijkt weinig reëel om te verwachten dat deze volledig van elkaar gescheiden kunnen worden. Niettemin is een ondoorzichtige vermenging van argumenten om de maatregel al dan niet te verlengen noch vanuit veiligheids- noch vanuit rechtpositioneel oogpunt wenselijk. Wat wel wenselijk zou zijn, is openheid in de betreffende zaak over de financiële dilemma's en dilemma's met betrekking tot het nemen van de verantwoordelijkheid voor het advies de TBS-maatregel te beëindigen.

5.6 Verlenging van de TBS-maatregel; een juridische of gedragskundige beslissing?

De TBS is een vrijheidsbenemende maatregel. In artikel 5 en 6 lid 1 EVRM zijn beperkingen van mensenrechten waaronder vrijheidsbeneming met waarborgen omkleed. Een van die waarborgen is dat over oplegging en verlenging een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dient te beslissen.

Verlenging van de TBS-maatregel is geregeld als een juridische beslissing. Het uitgangspunt is dat de rechter door opleiding en praktijk ervaren is in het nemen van beslissingen waarbij uiteenlopende belangen in het oog moeten worden gehouden (o.a. Nijboer, 2003).

Bij de beslissing om de TBS-maatregel al dan niet te verlengen staat de vraag of de kans op herhaling van een ernstig delict zo groot is dat verlenging van de TBS-maatregel noodzakelijk is centraal. Bij de

beantwoording van deze vraag is inhoudelijke gedragskundige expertise nodig. Om te waarborgen dat de rechter daarvan kennis neemt is wettelijk vastgelegd dat twee gedragsdeskundigen, waaronder een psychiater de rechter moeten adviseren.

Ten behoeve van een onafhankelijke en onpartijdige beoordeling zijn advisering en beslissing uiteengelegd. Het advies van de adviserende instantie is niet bindend. Dit impliceert dat een *contraire* beslissing mogelijk is.

Nederland kent enkele colleges waarin naast rechters, gedragsdeskundigen zitting hebben. Dit is onder meer het geval bij de Penitentiaire Kamer van het gerechtshof Arnhem dat alle hoger beroepszaken tegen verlenging van de TBS-maatregel behandelt. In onder meer Engeland en Canada is het gebruikelijker dat een '*court-like institution*' waarin juristen en gedragsdeskundigen zitting hebben beslist over het al dan niet verlengen van gedwongen opname van forensisch psychiatrische patiënten (o.a. hoofdstuk over United Kingdom in Salize en Dressing, 2005).

Recentelijk is de discussie gaande in hoeverre het wenselijk zou zijn dat ook Nederland een dergelijk model breder dan nu toe zou passen in het kader van verlening van de TBS-maatregel (Kamerstukken II, 2004-2005, 29 452, nr. 22). Naast het maken van een zo zuiver mogelijke analyse waarin zowel juridische als gedragskundige aspecten worden betrokken en zeker ook de buiten Nederland over dit onderwerp gevoerde discussies, zou het zinvol zijn om te trachten internationaal gegevens te verzamelen over de effecten van de verschillende wijzen van besluitvorming.

5.7 Slotconclusies

Op basis van het onderhavige onderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- 1 In getalsmatig opzicht nemen *contraire* beëindigingen van de TBS-maatregel in 2001-2004 slechts een geringe plaats in onder de beslissingen in verlengingsprocedures.
- 2 In de meeste van de *contraire* beëindigde zaken schat de adviserende instantie het recidiverisico laag in.
- 3 In de perceptie van actoren met ervaring en kennis van zaken op dit gebied, de volgende zaken belangrijke oorzaken zijn van *contraire* beëindiging:
 - accentverschillen met betrekking tot juridische en gedragskundige criteria voor verlenging;
 - de onzekerheidsmarge bij de inschatting van het recidiverisico;
 - de mate waarin rechters of raadsheren bemoeienis met de tenuitvoerlegging van de TBS-maatregel tot hun taak rekenen;
 - strategische advisering door TBS-instellingen.
- 4 Van de TBS-gestelden van wie in 2001-2004 de maatregel is beëindigd zijn omdat de *follow-up* periode nog te kort is, geen recidivegegevens bekend. Wel kon op basis van de WODC-Recidivemonitor, de recidive van TBS-gestelden na *contraire*, respectievelijk conforme beëindiging van de maatregel worden bepaald voor cohorten die in eerdere jaren zijn uitgestroomd.

De bevinding op basis van de bestudeerde zaken van in 2001-2004 *contraire* beëindigde maatregelen, dat de adviserende instantie in het merendeel van de zaken het recidiverisico laag inschat is moeilijk in overeenstemming te brengen met de bevinding die naar voren komt uit de gegevens van eerdere uitstroomcohorten, dat na *contraire* beëindiging structureel een hoger percentage ex-TBS-gestelden (zeer ernstig) recidiveert.

Dit pleit ervoor om over enkele jaren in *follow-up* onderzoek recidivegegevens te verzamelen van de TBS-gestelden die uitstroomden in 2001-2004. Het relateren van deze gegevens aan de wijze van beëindiging en aan inhoudelijke kenmerken van de *contraire* beëindigde zaken, waaronder de perceptie van het recidiverisico door de adviserende instantie, de wijze waarop de inschatting van het recidiverisico plaats heeft gevonden en de kennis (onder meer achtergrondkenmerken van

betrokkene) waarop deze is gebaseerd, kan meer inzicht verschaffen in de wijze waarop de relatie tussen contraire beëindiging en recidive tot stand komt.

Summary

Termination of the Dutch TBS-order by court against the advice of the institution treating or supervising the patient – frequency, nature, causes and relationship with subsequent criminal recidivism

Introduction and research questions

The subject of the present study is the court's termination of the Dutch measure of 'Terbeschikkingstelling' (TBS) against the advice of the TBS-hospital or other advisory institution. TBS is a hospital order that can be imposed upon mentally disordered offenders. The Research Centre of the Dutch Ministry of Justice (WODC) was asked to conduct this study because previous research showed a relationship between those TBS-measures terminated against the prosecutor's application or against institutional advice and subsequent criminal recidivism. A higher percentage of former TBS-patients relapsed after a 'contrary ending' than when the TBS-measure was terminated otherwise.

The TBS-order (art 37 a, b of The Netherlands Criminal Code) is a penal measure. It can be imposed by the court upon mentally disordered offenders who are considered not to be responsible or to have diminished responsibility for their offence. The TBS measure is reserved for offenders who have committed serious, usually violent, offences. A legally defined further condition is that the offender is considered by the court to be dangerous to others or to the general safety of persons or goods. The TBS-measure has to be imposed for two years. It is possible thereafter for the court to review the measure with one or two years each time. TBS with mandatory hospitalization is in principle not time restricted; however as soon as the risk of criminal recidivism has diminished to a level considered acceptable, the TBS measure must be terminated.

The prosecutor has to apply for the TBS-measure to continue. The application must be coupled with an advisory report of the institution treating or supervising the patient. The district court decides whether or not the TBS measure is to be continued. Appeal against this decision is possible with a special section of one of the courts of appeal.

The TBS-measure ends when the prosecutor does not apply for the measure to be continued, or when the court rejects the requisition to prolong TBS.

The inpatient facilities for mandatory hospitalization of mentally disordered offenders in the Netherlands consist of nine judicial maximum security TBS-hospitals. In addition to these, the mental health sector has three maximum/medium security forensic psychiatric hospitals and nine medium security forensic psychiatric units within general psychiatric hospitals.

The objectives of the present study are to assess the numbers and the nature of the TBS-measures that were ended by court, contrary to the advice of the hospital or other institution treating or supervising the patient. Furthermore, we investigate the judges' arguments not to follow advice. Finally, the relationship between these 'contrary endings' and subsequent serious criminal recidivism is studied.

The decision to prolong or discontinue the TBS-measure is regulated as a judicial decision and the risk of criminal recidivism is the central criterion for this decision.

Behavioural expertise is necessary for the criminal recidivism risk assessment. Therefore it is defined in penal law that the court should be advised by behavioural experts about the desirability of prolonging the TBS-measure. In the case of the decision as to whether to prolong the TBS-measure with mandatory hospitalization, advice is provided by the hospital treating or supervising the patient.

Once the mandatory hospitalization has been conditionally removed, an independent psychiatrist together with a probation service worker will advise.

In the present study we therefore define the contrary ending of the TBS-measure as follows:

Contrary ending is the termination of the TBS-measure by the court, against the advice of the hospital or other institution treating the patient.

The research questions are:

- 1 In how many cases is the TBS-measure terminated contrary to the advice of the institution in the years 2001-2004? What is the number of contrary endings for each district court, for the court of appeal and for each TBS-hospital?
- 2 In how many of the cases terminated contrary to institutional advice, does the prosecutor appeal against the decision of the district court?
- 3 In how many cases is the TBS ended contrarily whilst the patient is still in custody within the (maximum security) hospital and in how many cases when the patient is living under supervision in the community?
- 4 In how many of the TBS-cases that were terminated against the advice of the institution treating or supervising the patient, do the institution and the court assess the risk of criminal recidivism differently?
- 5 Which are, according to judges and behavioural experts, the most important arguments not to follow the advice to continue the TBS-measure?
- 6 Does a higher proportion of former TBS-patients relapse with a serious (violent or sexual) offence after the measure was terminated contrarily, than when the TBS-measure was terminated otherwise?

Methods and sources of data

The numbers and the nature of TBS-measures that were terminated by court contrary to advice were assessed quantitatively using the database Monitor Informatiesysteem Terbeschikkingstelling (MITS) of the National Agency of Correctional Institutions (DJI), and by studying court decisions retrieved from the courts.

In addition, in order to attain more in depth insight into the arguments and more general causes with respect to termination of the TBS-measure contrary to advice, we interviewed officials with relatively much experience in 'contrary ending'. We selected seven judges of district courts, four judges of the penitentiary section of the Court of Appeal Arnhem and five behavioural experts. This concerns qualitative data: perceptions and insights of a limited number of – very experienced – officials.

The 6th research question was answered using the WODC Recidivism Monitor.

Results

Number of TBS-measures terminated contrary to the advice

In 2001-2004 a total of 112 TBS-measures were registered by the National Agency of Correctional Institutions (DJI) as terminated contrary to the advice of the institution treating the patient or contrary to the application of the prosecutor. We received the court decision of 95 of these 112 cases (Table 1). Four court decisions contained no information about the advice of the institution treating or supervising the patient.

Table S1 Number of TBS-measures terminated contrary to advice in 2001-2004, based on court decisions studied

Number of court decisions	
Court decisions registered by DJI	112
Court decisions received	95
Court decisions lacking information about the advice	4
Court decisions analysed	91
Special categories	
Termination of TBS because of deportation as illegal immigrant	6
Termination of TBS because of civil hospital order	10
Contrary ending by the court: attrition according to different definitions	
TBS-measures ended contrary to written application of prosecutor	75
TBS-measures ended contrary to application of prosecutor in court	61
TBS-measures ended contrary to written advice of institution treating the patient	47
TBS-measures ended contrary to the advice in court of the institution treating the patient (the definition chosen in the present study)	45

The remaining 91 cases included two special categories: termination of the TBS-measure in order to remove the TBS-patient from the country as an illegal immigrant, and termination of the TBS-measure because of an intended placement with a civil hospital order. Because of the specific aim of termination of the TBS-measure, and because the decision was in the end usually taken by the TBS-hospital, prosecutor and court in concert, we consider these cases as special categories.

In the 75 remaining cases the court terminated the TBS-measure against the written application of the prosecutor for continuation. In 14 of these 75 cases however, the prosecutor changed the application, and – in contrast to the written application – applied in court for termination of the TBS-measure. In 61 cases the court terminated the TBS-measure contrary to both the written application and the application in court.

The number of TBS-measures ended by the court against the advice of the institution treating the patient is lower: 47 cases. In two of these cases the written advice was to continue while the advice of the institution in court was to end the TBS-measure. This results in 45 cases in which the TBS-measure was terminated against the written advice and the verbal advice in court of the institution treating the patient. These 45 cases were analysed with respect to their content.

The number of TBS-measures that were ‘ended contrarily’ according to the definition employed in the present study is circa 50 percent lower than the numbers that were published by the Dutch ministry of justice in 2004 (Kamerstukken II, 2003-2004, 29 452, nr. 1). The percentage of TBS-measures terminated contrary to the advice of the institution would then be 14-24% of the total number of TBS-measures ended in 2001-2004 instead of the earlier published percentages (28-48%).

The Netherlands count about 1700 TBS-patients. Each of them has to go through a prolongation-procedure every one or two years. This means that in 2001-2004, in each year 850-1700 decisions to prolong or discontinue the TBS-measure have been taken.

Not all of these are however submitted to the court, because the prosecutor does not in all cases apply for prolongation. In 2004 for instance, 57 TBS-measures were terminated without the court.

There were eleven cases per year during 2001-2004 that were terminated against advice. These are only a small percentage of the total yearly number of prolongation procedures. This indicates that the courts are not likely to decide against the advice of the institution treating the patient.

Content of court decisions

In 38 of the 45 cases the court decision mentioned how the risk of criminal recidivism was assessed by the institution treating the patient. In seven out of 38 cases the risk was assessed as high (two cases), or medium or unclear (5 cases). In the remaining 31 cases the institution considered the recidivism risk to be low.

This means that only a minority of the cases that were terminated contrary to the advice in the formal sense -according to the definition-, can also be considered intrinsically contrary to advice. The seven cases are only a fraction of the total number of prolongation procedures in 2001-2004, given that there are circa 1700 TBS-patients each of whom undergoes a prolongation procedure every one or two years.

The court's arguments not to follow advice

The following main themes emerge from the interviews with judges and behavioural experts with respect to the court's arguments not to follow the advice of the institution treating the patient, and more general causes of termination of the TBS-measure contrary to advice.

1 Differences in emphasis between judicial and behavioural criteria

According to the interviewees, behavioural experts are more likely to consider the continuation of the TBS-measure necessary for the completion of the rehabilitation process in order to diminish the risk of criminal recidivism in the long term. Judges also consider this necessary, but do not in all cases find enough base for continuation of the TBS-measure. In some cases, according to the interviewees, the advice relies relatively heavily on treatment considerations and the judicial criterion of risk of criminal recidivism is not sufficiently underpinned.

2 The uncertainty in risk assessment

In some cases, also after further inquiry by the court, the advice does not have sufficient base to convince the court with respect to the risk assessment.

In some cases it is, according to the institution treating the patient, doubtful whether the risk of criminal recidivism is to be considered unacceptable. A considerable degree of uncertainty is inherent to risk assessment. The question is how courts deal with this. We can cautiously deduce from the interviews that the reaction in some cases is that there is not enough underpinning for the recidivism risk to be unacceptable and therefore insufficient base to prolong the TBS-measure.

3 Judges' conception of their duties

Some interviewees perceive the advice of the institution treating the patient as the base for the court's decision. Others emphasise that the decision to prolong or discontinue the TBS-measure is a judicial decision, and although the advice is important input, the decision should be based on judicial arguments.

A judge who perceives the latter vision as his or her own is probably more likely to, in a given case, decide against the advice than a judge who recognizes the first vision as his or her own.

According to the interviewees, the decision to prolong or discontinue the TBS-measure is also used by courts to adjust the execution. Courts sometimes instruct the hospital with respect to the pace or content of treatment and rehabilitation process. It seems likely that the more judges consider inference with the execution of the TBS-measure their task, the less they will be inclined to rely exclusively on the expertise of the hospital, and they may therefore be more likely than other judges to decide against the hospital's advice in certain cases.

4 Strategic advice by TBS-hospitals

According to the interviewees TBS-hospitals advise strategically in some cases. This means to reach an effect that is beyond the legally defined objective of the advice. These additional aims are:

- Not to take responsibility for the advice to discontinue the TBS-measure. According to the interviewees TBS-hospitals are sometimes too cautious, and advise prolongation, even while they consider it safe to terminate the TBS-measure.
- To terminate the TBS-measure of patients who are difficult to rehabilitate and are not easily placed elsewhere. The context of the decision to prolong or discontinue the TBS-measure is not only a judicial one but also has a political and financial context. The TBS-hospitals experience political pressure not to take risks in advising to discontinue the TBS-measure. This promotes a cautious attitude. On the other hand they are subject to financial pressure to rehabilitate patients or let them move on to general psychiatry as soon as possible.

5 *Proportionality of the TBS-measure*

In the early nineties the improved judicial position of TBS-patients was identified as one of the possible causes of an increase in TBS-measures that were terminated against the advice of the institution treating the patient. Due to the ameliorated legal position of TBS-detainees, judges paid more attention to the duration of the TBS-measure in relation to the offence for which the TBS was imposed. This is called the proportionality argument.

In the current study the proportionality argument is rarely explicitly mentioned in the judicial decision, neither does it appear from the interviews to be an important factor in terminating the TBS-measure contrary to the advice of the institution.

Compared with the seventies and eighties TBS has in later years been imposed for increasingly serious offences. Possibly, the current TBS-population includes less TBS-patients on whom TBS was imposed for a relatively mild offence. This decreases the chance the court will involve the proportionality argument in the decision to continue or terminate the TBS. In addition the present political emphasis on public safety in the sense of reduction of criminality may play a role.

So what is important in several of the causes mentioned above, is to what extent the advice offered provides the court with a sufficiently well founded argument for an unacceptable risk of criminal recidivism.

Not only is the foundation of the advice important, but the same is true for the court's decision. In twenty out of 45 cases that were terminated contrarily, the judicial decision is motivated with a standard phrase, without explicitly balancing arguments and underpinning the decision.

Disadvantages of using standard phrases are that the decision is inscrutable for those involved and that few or no leads are offered for professional discussion.

Relationship between termination of the TBS-measure contrary to advice and subsequent criminal recidivism

Because we are interested in the number and nature of TBS-cases recently terminated contrary to the advice of the institution, we studied the judicial decisions in such cases ended in 2001-2004. Since the follow up period is too short, no data on relapse were gathered in these cases, but we could investigate relapse data in earlier cohorts using the WODC Recidivism Monitor.

In cohorts of former TBS-patients who moved out of the system in 1974-1998, a larger proportion of former TBS-patients relapsed with a serious offence after the measure was terminated contrary to advice than when the TBS-measure had ended otherwise (in the 1994-1998 cohort for instance the relapse rates ten years after termination of the TBS were 40% versus 25% respectively).

How can the relation between a 'contrary ending' and later criminal recidivism found in the 1974-1998 cohorts be brought in line with the finding in the 2001-2004 cases that the institution treating the patient assesses the risk of criminal recidivism as low in the majority of cases that were ended by court contrary to their advice?

Firstly, we assumed that the populations of former TBS-patients whose TBS ended in 1974-1998 and 2001-2004 respectively are comparable. Perhaps the cases that were terminated in 2001-2004 nevertheless differ from the cases that ended earlier in characteristics related to later criminal recidivism. For instance, the institution treating the patient may have assessed the risk of criminal recidivism as low in more cases in the years 2001-2004 than in the earlier years.

Secondly, the relationship between a 'contrary ending' and later relapse is complex. More detailed analyses reveal a difference in background characteristics such as criminal history and absence without leave, between former TBS-patients whose measure was terminated against the advice and former TBS-patients whose TBS ended otherwise.

Furthermore, in spite of the fact that the institution assesses the recidivism risk as low in the majority of cases, the question as to whether the TBS-measure should be prolonged or not is subject to doubt and discussion in cases in which the TBS-measure was terminated contrarily.

Our advice is to gather follow up data on criminal recidivism (from 2007 on) by the former TBS-patients whose measure ended in 2001-2004. By relating the relapse data to the way in which the TBS-measure was terminated, and to intrinsic characteristics of cases terminated contrary to advice, such as the perception of the recidivism risk by the institution treating the patient and the knowledge on which the assessment was based, may lead to more insight in the way the relationship between a 'contrary ending' and later criminal recidivism comes about.

Registration of information about TBS-measures

DJI registered all TBS-measures that were terminated by the court contrary to the application of the prosecutor or to the advice of the institution treating the patient as 'ended contrarily' in 2001-2004. The present study shows that within this category further differentiation is warranted.

Firstly, a distinction can be made between termination of the TBS-measure contrary to the application of the prosecutor and termination contrary to the behavioural advice of the institution treating the patient.

Secondly, it is useful to distinguish between the written application or advice and the application or advice made in court. This is important because the prosecutor or institution may reconsider their previous written application or advice.

Thirdly, it should be taken into account that the legally defined advisory institution differs depending on whether the mandatory hospitalization has been conditionally removed or not.

Furthermore, two special categories are distinguished among the cases registered as 'ending contrarily', firstly the TBS-measures that were terminated in order to deport the patient involved as an illegal immigrant and secondly those patients placed in the general mental health sector under a civil hospital order.

Based on these suggestions DJI is developing a new way of categorising these 'contrary endings' of the TBS-measure within the monitoring system MITS.

The present MITS has already proved its usefulness as a monitoring system with respect to the execution of the TBS-measure. By developing the system further however, the information on the TBS-system could be substantially improved and enriched. Not only would scientific research benefit from this, it would also serve the business processes of the TBS-sector and its accountability to government and public.

Conclusions

The following conclusions can be drawn from the present study.

- 1 TBS measures that were terminated by court contrary to the advice of the institution treating the patient in 2001-2004, are 14-24% of the total number of TBS-measures ended, and only a fraction of the total number of prolongation procedures (11 out of circa 850-1700).
- 2 In the majority of cases that were terminated contrary to the advice of the institution treating the patient, the institution assesses the risk of criminal recidivism as small.
- 3 Judges and behavioural experts perceive the following as important causes of terminating the TBS-measure against the advice of the institution treating the patient.
 - Differences in emphasis between judicial and behavioural criteria
 - The margin of uncertainty in the risk assessment of criminal recidivismThe former two aspects may lead to a ‘contrary ending’ because the presence of an unacceptable risk of criminal recidivism is insufficiently underpinned in the court’s perception.
 - The extent to which courts see inference with the execution of the TBS-measure as their duty. The more they do so the more they may be prepared to decide independently of the advice.
 - Strategic advice by TBS-hospitals, especially caution in advising discontinuation may lead to termination contrary to advice.
- 4 The finding based on the study of TBS-cases terminated in 2001-2004 contrary to the advice of the institution treating the patient, that the institution assesses the risk of criminal recidivism as low in the majority of cases, is difficult to harmonize with the finding in earlier cohorts of former TBS-patients, that a higher proportion relapses with a serious offence after a ‘contrary ending’. This shows preference for follow up research to gather data on recidivism rates of former TBS-patients whose measure was discontinued in 2001-2004. By relating the relapse data to the way in which the TBS-measure was terminated, and to intrinsic characteristics of cases terminated contrary to advice, such as the perception of the recidivism risk by the institution treating the patient and the knowledge on which the assessment was based, may lead to more insight into the mechanisms by which the relationship between a ‘contrary ending’ and later criminal recidivism comes about.

Literatuur

Definitiestudie MITS

Den Haag, Dienst Justitiële Inrichtingen, 1997

Drost, T.

Wikken en wegen. Een onderzoek naar de beslissing tot het wel of niet verlengen van een terbeschikkingstelling

Groningen, Wolters-Noordhoff B.V., 1991

Drost, T.

De rechter weet het beter. Over feiten, meningen en misvattingen inzake TBS-beëindigingen die niet overeenstemmen met het inrichtingsadvies

Sancties, nr. 3, 1990, pp. 142-153

Emmerik, J.L. van

TBR en recidive

Den Haag, WODC, Staatsuitgeverij 's Gravenhage, 1985

Reeks Onderzoek en beleid, nr. 61

Emmerik, J.L. van

Tbs en recidive. Een vervolgstudie naar de recidive van ter beschikking gestelden van wie de maatregel is beëindigd in de periode 1979-1983

Den Haag, WODC, Gouda Quint, 1989

Emmerik, J.L. van

Verlenging van de maatregel van terbeschikkingstelling. Hoe groot is het aantal contraire beslissingen tot niet verlengen van de maatregel TBS?

Trema, nr. 7, 1990(a), pp. 291-295

Emmerik, J.L. van

De rechter weet het beter. Een flirt met de rechter?

Sancties, nr. 5, 1990(b), pp. 268-276

Hart, S.D.

Assessing violence risk: thoughts and second thoughts

Contemporary Psychology, jrg. 44, nr. 6, 1999, pp. 84-487

Hilton, N.Z., J.L. Simmons

The influence of actuarial risk assessment in clinical judgments and tribunal decisions about mentally disordered offenders in maximum security

Law and Human Behavior, nr. 25, 2001, pp. 393-408

Hofstee, E.J.

TBS

Deventer, Kluwer, 2003a (tweede druk)

Hofstee, E.J.

In: Cleiren, C.P.M., J.F. Nijboer (red.), *Tekst en Commentaar Strafvordering*

Deventer, Kluwer, 2003b

Hofstee, E.J.

In: Cleiren, C.P.M., J.F. Nijboer (red.), *Tekst en Commentaar Strafrecht*

Deventer, Kluwer, 2004

Kogel, K. de, F. Leeuw

Het Monitor Informatie Systeem Terbeschikkinggestelden. In: Het Helend Huis. Dr. Henri van der Hoevenkliniek 1995-2005

Amsterdam, Spinhex & Industrie, 2005

Kuijck, Y. van

De vraag naar en de rechterlijke weging van de gedragskundige expertise
Delikt en delinkwent, jrg. 35, nr. 6, 2005, pp. 627-641

Leuw, E.

Recidive na ontslag uit tbs
Den Haag, WODC, Gouda Quint, 1995

Leuw, E., M. Brouwers, J. Smit

Recidive na de tbs: patronen, trends en processen en de inschatting van gevaar
Den Haag, WODC, 1999

Malsch, M., J.F. Nijboer

Complex Cases. Perspectives on the Netherlands Criminal Justice System
Amsterdam, Thela Thesis, 1999

Nijboer, J.F.

Forensische expertise
Deventer, Kluwer, 2003 (tweede druk)

Otte, M.

De t.b.s. gewantrouwd. Over de moeizame verhouding tussen de strafrechter en de gedragsdeskundige
Trema: Straftoemingsbulletin, nr. 2, 2000, pp. 45-49

Philipse, M.

Predicting criminal recidivism. Empirical studies and clinical practice in forensic psychiatry
Radboud Universiteit Nijmegen, 2005 (dissertatie)

Salize, H.J., H. Dressing

Placement and treatment of entally ill offenders. Legislation and practice in EU member States
Pabst Scientific Publishers, 2005 (in druk)

Slovic, P., J. Monahan, D.G. MacGregor

Violence risk assessment and risk communication: The effects of using actual cases, providing instruction, and employing probability versus frequency formats
Law and Human Behavior, jrg. 24, nr. 3, 2000, pp. 271-296

Stame, N., R. Rist

From studies to streams: managing evaluative knowledge
Rutgers, NJ: Transaction Publishers, 2005 (in druk)

Vogel, V. de, C. de Ruiter, M. Hildebrand, B. Bos, P. van de Ven

Type of Discharge and Risk of Recidivism Measured by the HCR-20: A Retrospective Study in a Dutch Sample of Treated Forensic Psychiatric Patients
International Journal of Forensic Mental Health, jrg. 3, nr. 2, 2004, pp. 149-165

Wartna, B.S.J., S. el Harbachi, L.M. van der Knaap

Buiten behandeling: een cijfermatig overzicht van de strafrechterlijke recidive van ex-terbeschikkinggestelden
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2005
Reeks Onderzoek en beleid, nr. 230

Bijlage 1

Begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. mr. P. A. M. Mevis
Hoogleraar strafprocesrecht, Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden

Mw. drs. Y. van den Berg-Lotz
Ten tijde van de in dit onderzoek betrokken jaren behandelcoördinator van de resocialisatie afdeling van de Prof. Mr. W.P.J. Pompekliniek en in dat kader adviserend gedragsdeskundige bij TBS-verlengingszaken.

Mw. mr. I. P. A. van Engelen
Vice-president sector strafrecht, rechtbank Den Haag

Mw. mr. R. L. E. van Gogh-Arendsen
Officier van Justitie en beleids-officier van Justitie betreffende BOPZ- en TBS-zaken
Arrondissementsparket Amsterdam

Mr. N. A. Heidanus
Advocaat

Dr. J. W. de Keijser
Senior onderzoeker Nederlands Studiecencentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR)

Mw. drs. J. Kuyvenhoven
Beleidsmedewerker Dienst Justitiële Inrichtingen, ministerie van Justitie

Dr. P. Osinga
Senior beleidsadviseur Directie Sanctie- en Preventiebeleid, ministerie van Justitie

Agendaleden

Drs. J.W. van Wetten
Beleidsadviseur Directie Strategie Rechtspleging, ministerie van Justitie

Mr. A. Kuijer
Raad voor de Rechtspraak

Bijlage 2

Afkortingen

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
Wet BOPZ	Wet Bijzondere Opnemingen in Psychiatrische Ziekenhuizen
BVT	Beginselenwet Verpleging Terbeschikkinggestelden
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DSM-IV	Diagnostic and Statistical Manual of mental disorders, vierde editie
DSP	Directie Sanctie- en Preventiebeleid
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
FPD	Forensische Psychiatrische Dienst
GGz	Geestelijke Gezondheidszorg
HCR-20	Historical Clinical Risk management scheme for the assessment of dangerousness and risk
ITZ	Individuele TBS-zaken
MITIS	Monitor Informatie Systeem Terbeschikkingstelling
NJ	Nederlands Juristenblad
OM	Openbaar Ministerie
OVJ	officier van justitie
PBC	Pieter Baan Centrum
RIBW	Regionale Instelling voor Beschermd Wonen
RM	Rechterlijke Machtiging
RSJ	Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming
RvT	Reglement Verpleging Terbeschikkinggestelden
Sr	wetboek van Strafrecht
Sv	wetboek van Strafvordering
TBS	Terbeschikkingstelling
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum
ZM	Zittende Magistratuur

Bijlage 3

Indices voor de proportie contrair beëindigde TBS-maatregelen

In figuur 1 zijn de mogelijke combinaties van advisering door de adviserende instantie (TBS-kliniek of psychiater en reclassering) en beslissing door de rechtbank of het gerechtshof weergegeven.

Figuur 1 Mogelijke combinaties van advisering en beslissing in het kader van verlenging van de TBS-maatregel

ADVIES DOOR ADVISERENDE INSTANTIE				
		<i>Beëindigen</i>	<i>verlengen</i>	
BESLISSING RECHTER	<i>beëindigen</i>	A Conforme beëindiging	B Contraire beëindiging	$N_{\text{beëindigd}}$
	<i>verlengen</i>	C Contraire verlenging	D Conforme verlenging	N_{verlengd}
		$N_{\text{beëindigAdvies}}$	$N_{\text{verlengAdvies}}$	N_{totaal}

Figuur: Dr. Jan de Keijser, NSCR

Verklaring van de cellen en (rand)totalen

A. Conforme beëindiging

Het aantal na een advies tot beëindiging door de rechter beëindigde TBS-maatregelen.

B. Contraire beëindiging

Het aantal na een advies tot verlengen door de rechter beëindigde TBS-maatregelen.

C. Contraire verlenging

Het aantal na een advies tot beëindiging door de rechter verlengde TBS-maatregelen.

D. Conforme verlenging

Het aantal na een advies tot verlenging door de rechter verlengde TBS-maatregelen.

$N_{\text{beëindigAdvies}}$:

Het totale aantal adviezen tot beëindiging van de TBS-maatregel die aan de rechter zijn voorgelegd.

$N_{\text{verlengAdvies}}$:

Het totale aantal adviezen tot verlenging van de TBS-maatregel die aan de rechter zijn voorgelegd.

$N_{\text{beëindigd}}$:

Alle TBS-maatregelen die door de rechter worden beëindigd. Zowel de conform als contrair beëindigde zaken tellen mee.

N_{verlengd} :

Alle TBS-maatregelen die door de rechter verlengd worden. Zowel de conform als contrair verlengde zaken tellen mee.

N_{totaal} :

De door de rechter contrair en conform beëindigde en de contrair en conform verlengde maatregelen.

Berekening in het onderhavige onderzoek

In hoofdstuk 2, tabel 2 is het percentage contraire zaken berekend aan de hand van $N_{\text{beëindigd}}$ (A en B). De contrair beëindigde zaken zijn afgezet tegen de conform beëindigde en de zaken die zonder rechterlijke tussenkomst beëindigd zijn. Waarbij inzichtelijk is gemaakt hoeveel zaken, ten opzichte van alle beëindigde zaken, contrair beëindigd zijn.

De berekening die daarbij hoort is:

$$\text{percentage contraire beëindiging} = 100 * B / N_{\text{beëindigd}}$$

Andere bruikbare berekeningen

De in het onderhavige onderzoek gebruikte berekening geeft nauwelijks inzicht in het percentage contraire beëindigingen ten opzichte van het totaal aantal verlengingszaken en eventuele ontwikkelingen in de mate waarin de rechter zich tegen het verlengingsadvies keert. Voor het laatste moet de informatie uit C en D betrokken worden in de berekening.

Om inzicht te krijgen in het percentage contraire beëindigingen ten opzichte van het totaal aantal aan de rechter voor gelegde adviezen, ziet de berekening er als volgt uit:

$$\text{percentage contraire beëindiging} = 100 * B / N_{\text{verlengAdvies}}$$

Om ten slotte inzicht te krijgen in de mate waarin rechters contrair aan het voorgelegde advies beslissen, onverschillig of de strekking daarvan verlengen is of niet, is de volgende formule opgesteld:

$$(B+C) / N_{\text{totaal}}$$

Bijlage 4

Indeling van delicten naar aard en ernst

De WODC-Recidivemonitor is een langlopend project waarin gestandaardiseerde recidivemetingen worden verricht onder uiteenlopende dadergroepen. De gegevens zijn afkomstig uit de Onderzoek- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD), een database die speciaal met het oog op de Recidivemonitor is ontwikkeld (Wartna, El Harbachi en van der Knaap, 2005).

Binnen de recidivegegevens is onderscheid gemaakt in type recidive, gekoppeld aan het gepleegd delict. Onder algemene recidive vallen alle nieuwe justitiecontacten ongeacht de aard en ernst van het gepleegde delict (waar de delinquent voor veroordeeld is).

Onder ernstige recidive vallen delicten met een strafdreiging van minimaal vier jaren (tabel 1). Onder zeer ernstige recidive vallen de delicten met een strafdreiging van minimaal acht jaren (tabel 2).

Tabel 1 Middelzware criminaliteit (strafdreiging in dagen 4 tot 8 jaar)

Tabel 2 Zware criminaliteit (strafdreiging in dagen van 8 jaar of meer)

Bijlage 5

Kenmerken van contrair beëindigde zaken

De opgevraagde beschikkingen zijn bestudeerd op de volgende punten.

Kenmerken van de zaak:

- 1 Het delict waarvoor TBS werd opgelegd
- 2 De totale duur van de TBS-maatregel
- 3 De instelling die ten tijde van de contraire beëindiging het gezag had over de TBS-gestelde
- 4 De fase van de tenuitvoerlegging ten tijde van de contraire beëindiging (proefverlof, voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging of geen van beide)
- 5 Verblijfplaats van de TBS-gestelde ten tijde van de contraire beëindiging (in een TBS-kliniek, in een GGz-instelling, in een voorziening voor beschermd wonen of een zelfstandige woning)
- 6 De inschatting van het recidiverisico door de adviserende instantie (hoog, laag, of middelmatig)
- 7 De argumenten voor of tegen beëindiging uit de adviezen van de adviserende instantie of in sommige gevallen aangedragen door de raadsman, die expliciet in de beschikking zijn vermeld.
- 8 De door de rechtbank of het gerechtshof verwoorde overwegingen om de TBS-maatregel te beëindigen

Ad 7) Omschrijvingen van de argumenten:

Voor elk argument geldt dat het alleen wordt gescoord als het expliciet in de beschikking wordt vermeld. Het argument kan afkomstig zijn uit het advies, van het OM of van de verdediging.

— *Goed gedrag tijdens ongeoorloofde afwezigheid*

Dit argument wordt gescoord als betrokkene ongeoorloofd afwezig is geweest maar zich in die periode goed heeft gedragen. Het wordt dus als positief argument gebruikt.

— *Geen incidenten tijdens verblijf buiten de kliniek*

Betrokkene verblijft geoorloofd buiten de kliniek (bijvoorbeeld in het kader van proefverlof of een voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging) en er wordt expliciet vermeld dat hij géén incidenten heeft veroorzaakt.

— *Behandelsucces*

De stoornis of het probleemgedrag is afgenomen of de behandeling is aangeslagen.

— *Niet meewerken of 'plafond' mogelijkheden bereikt*

Betrokkene werkt niet mee aan de behandeling en/of het plafond van de mogelijkheden wat behandeling betreft is bereikt, terwijl de gedragsdeskundige nog wel problemen aanwezig acht.

— *Positieve ontwikkelingen "WWW"*

Er wordt melding gemaakt van positieve ontwikkeling van de patiënt op het gebied van werk, wonen en relaties. Daaronder kan vallen dat de patiënt een baan heeft, of een relevante opleiding heeft gevolgd om een baan te verwerven. De patiënt heeft een eigen woning of woont samen en dat gaat goed. De patiënt heeft een vaste relatie opgebouwd, eventueel met vader- en of moederschap.

— *Medicatierouw*

Er wordt vermeld dat betrokkene betrouwbaar is in het gebruik van medicatie.

— *Middelengebruik onder controle*

Betrokkene gebruikt geen drugs of alcohol meer, of zo weinig dat dit geen problemen oplevert die tot recidiverisico zouden kunnen leiden.

— *Ongunstig middelengebruik*

De TBS-gestelde heeft het middelengebruik niet onder controle, en dit houdt volgens de adviserende instantie verband met recidiverisico.

- *Begeleidbaarheid*
Betrokkene wordt begeleidbaar geacht. Uit het huidige gedrag is gebleken dat er met betrokkene afspraken zijn te maken.
- *Adviserende instantie relativeert verlengingsadvies*
De adviserende instantie heeft weliswaar in het schriftelijke rapport een verlenging van de maatregel geadviseerd maar ter zitting wordt dit verzwakt. Bijvoorbeeld omdat de gedragsdeskundige de mogelijkheid van beëindigen van de maatregel oppert (zie ook voorbeelden in hoofdstuk 2).
- *Adviserende instantie wil verlengen om toezicht te houden*
De adviserende instantie is niet zozeer negatief over het mogelijke recidivegevaar maar wil de maatregel verlengen om de (positieve) ontwikkelingen aan te zien en hierop toezicht te houden.

Ad 8) Motivering beslissing rechtbank of gerechtshof

- *Standaardformulering*
De standaardformulering van het wettelijk gevaarscriterium (art 37a Sr) dat de veiligheid van anderen of de algemene veiligheid van personen niet langer de verlenging van de TBS-maatregel eist, of een variant daarop.
Ook komt voor de standaardformulering dat de vordering tot verlenging wordt afgewezen, soms met de aanvulling ‘gelet op het voorgaande.’.
- *Noemen argumenten voor verminderd recidiverisico*
Rechtbank of hof vermeld expliciet gedragsveranderingen, langdurig zelfstandig functioneren of andere onderbouwing van vermindering van recidiverisico.
- *Onderbouwing recidiverisico voldoet niet*
Er wordt expliciet vermeld dat de adviserende instantie onvoldoende informatie heeft gegeven over het recidiverisico, dit onvoldoende feitelijk heeft onderbouwd, of dat er tegenstrijdigheden waren in de advisering, of in advisering enerzijds en handelen anderzijds met betrekking tot het recidiverisico.
- *Verlenging op onjuiste grond gevraagd*
Er wordt expliciet vermeld dat verlening op een onjuiste grond is gevraagd, bijvoorbeeld op basis van het ‘bestwilcriterium’.
- *Proportionaliteit*
Er wordt expliciet vermeld dat door een verlenging de duur van de maatregel niet in verhouding staat tot het gepleegde delict.
- *Resocialisatie stagneert vanwege gebrek aan begeleiding*
Er wordt expliciet in de motivering van de beëindigingsbeslissing vermeld dat begeleiding of opname in de GGz in het kader van proefverlof of voorwaardelijke beëindiging niet of niet tijdig kon worden geregeld.

Bijlage 6

Interviewvragen

Interviewvragen voor rechters en raadsheren

Definitie contraire beëindiging:

Er is sprake van contraire beëindiging als het schriftelijk en mondeling advies van de betrokken deskundigen luidt verlengen van de TBS-maatregel of verlengen in combinatie met voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging en de rechtbank of de Penitentiaire Kamer van het Gerechtshof Arnhem de TBS-maatregel beëindigt.

Deskundigen:

Meestal gaat het om schriftelijk advies van één of twee gedragsdeskundigen. Dit betreft meestal adviezen van deskundigen van de verantwoordelijke TBS-kliniek. Wanneer de dwangverpleging voorwaardelijk beëindigd is adviseert de reclassering in combinatie met een onafhankelijke psychiater. In het algemeen adviseren deze deskundigen ook mondeling ter zitting. Soms hebben daarnaast andere externe deskundigen een (meestal alleen schriftelijk) advies uitgebracht.

Interviewvragen

De onderstaande vragen komen aan de orde tijdens het interview.

- 1 Wat zijn de voornaamste overwegingen om de TBS-maatregel contrair te beëindigen?
- 2 Is een onvoldoende onderbouwing door de deskundigen van de ernst van het recidiverisico een belangrijke reden om contrair te beëindigen?
 - 2a Welke voorbeelden daarvan schieten u te binnen?
 - 2b Vindt u de onderstaande punten voorbeelden van onvoldoende onderbouwing van de ernst van het recidiverisico?

In hoeverre kunnen deze reden zijn om contrair te beëindigen?

 - De deskundige geeft aan dat het recidiverisico op korte termijn gering is en op langere termijn moeilijk in te schatten.
 - De deskundige geeft aan dat het recidiverisico op korte termijn gering is, maar wil verlengen om de begeleiding voort te kunnen zetten omdat de gunstige ontwikkelingen nog pril zijn.
 - De deskundige acht recidiverisico aanwezig maar kan dit onvoldoende concreet onderbouwen, bijvoorbeeld omdat op bepaalde punten de ontwikkeling van de TBS-gestelde goed verloopt, terwijl andere punten ongunstig verlopen.
 - Er zijn tegenstrijdigheden in het advies van de deskundige. Deze geeft bijvoorbeeld aan dat de patiënt zich van aanwijzingen van de kliniek niets aantrekt, maar de kliniek geeft de patiënt wel maximale vrijheden door hem zelfstandig transmuraal te laten wonen.
 - 2d Hoe vindt de besluitvorming van de rechtbank/de Penitentiaire Kamer plaats als de adviezen van verschillende deskundigen met elkaar in tegenspraak zijn met betrekking tot de ernst van het recidiverisico?
 - Wordt dergelijke strijdigheid tussen adviezen op zichzelf als een minder sterke onderbouwing van de ernst van het recidiverisico gezien?
 - Hoe vaak komt tegenstrijdigheid in de adviezen voor volgens u?
 - 2e Hoe benadert u het deskundigenadvies?

- Vormt het advies de basis voor de beslissing, waarbij de rol van de rechter is het advies te toetsen?
 - Of is het advies veeleer één van de factoren die de rechter onderzoekt om tot een beslissing te komen?
- 2f Is de beslissing van de rechter volgens u vooral een ‘verlengingsbeslissing’ of eerder een ‘behandelbeslissing’?
- Kijkt de rechter alleen of is voldaan aan de eisen voor (niet) verlengen van de terbeschikkingstelling?
 - Of ziet de rechter ook toe op de tenuitvoerlegging (zoals de voortgang van de behandeling en de inspanningen van de kliniek daarvoor)?
- 3 Mogelijke factoren voor het contrair beëindigen van de maatregel.
Hier onder worden een aantal mogelijke factoren genoemd die naast het recidiverisico van belang zouden kunnen zijn bij de beslissing om contrair te beëindigen. Wij vragen u in hoeverre u elk van de factoren in het algemeen van belang acht.
- 3a Als de TBS-gestelde zich reeds in een vergevorderd stadium van de resocialisatie bevindt en transmuraal woont, in hoeverre is dat op zichzelf een belangrijke (meewegende) factor bij contraire beëindiging?
- 3b In hoeverre is de proportionaliteit van de duur van de TBS-maatregel ten opzichte van de ernst van het misdrijf waarvoor de TBS werd opgelegd een belangrijke (meewegende) factor bij contraire beëindiging?
- 3c Denkt u dat de toegenomen roep in politiek en media om maatschappelijke veiligheid, aanleiding is voor rechters/raadsheren om minder vaak contrair te beëindigen?
Denk hierbij bijvoorbeeld aan publiciteit en politieke maatregelen naar aanleiding van ernstige incidenten veroorzaakt door (ex)-TBS-gestelden, zoals de zaak Eibergen in mei 2004.
- 3d Denkt u dat vanwege een toegenomen aandacht voor maatschappelijke veiligheid (zie onder e) deskundigen van TBS-klinieken minder vaak beëindiging van de TBS-maatregel adviseren, en dat daardoor de rechtbank/de Penitentiaire Kamer noodzakelijkerwijs vaker contrair beëindigt?
- 3e In hoeverre is de beroepsmatige achtergrond van de adviserende deskundige een factor van belang bij de besluitvorming met betrekking tot het al dan niet verlengen van de TBS-maatregel?
Verschilt bijvoorbeeld de kwaliteit van de adviezen, met name de beoordeling/onderbouwing van recidiverisico tussen deskundigen van TBS-klinieken, deskundigen van de reclassering, deskundigen van de forensisch psychiatrische dienst, onafhankelijke psychiaters etc.?
- 3f Hoe belangrijk is de opstelling van de verschillende partijen (OM, verdediging, TBS-gestelde, adviserende instantie) ter zitting voor de beslissing over het al dan niet verlengen van de terbeschikkingstelling?
- 4 De inhoudelijke besluitvorming van de rechtbank/de Penitentiaire Kamer met betrekking tot het recidivegevaar.
- 4a Welke inhoudelijke aspecten met betrekking tot het wettelijke gevaarscriterium onderzoekt de rechter ten behoeve van de beslissing tot het verlengen of beëindigen van de TBS-maatregel?
- 4b Kunt u de belangrijkste noemen?

- 5 Mogelijke factoren die meewegen in de beslissing om contrair te beëindigen.
In hoeverre worden de beslissingen tot beëindigen door de rechtbank/de Penitentiare Kamer gebaseerd op een gunstige beantwoording van de volgende vragen?
 - 5a Is sprake van een afname van de psychisch stoornis of beter omgaan daarmee?
 - 5b Zijn er gunstige ontwikkelingen op het gebied van maatschappelijke inbedding zoals het hebben en houden van werk, relatie, sociaal netwerk?
 - 5c Houdt de TBS-gestelde zich aan de voorwaarden (indien de dwangverpleging al voorwaardelijk beëindigd is)?
 - 5d Zijn er gedurende de afgelopen termijn ernstige incidenten geweest tijdens de tenuitvoerlegging van de TBS (zoals geweld, zich niet houden aan regels)?
 - 5e Is de TBS-gestelde gedurende de afgelopen termijn ongeoorloofd afwezig geweest?
 - 5f Hoe beoordeelt de rechtbank/de Penitentiare Kamer goed gedrag tijdens ongeoorloofde afwezigheid? Is dit een factor in de besluitvorming over al dan niet beëindigen van de TBS-maatregel?
 - 5g Voor welk delict werd TBS opgelegd (de aard en de ernst daarvan)?
 - 5h Hoe is de inschatting van het recidiverisico op kortere termijn (maanden, een jaar)?
 - 5i Hoe is de inschatting van het recidiverisico op langere termijn (enkele jaren)?
 - 5j Welke soort psychische stoornis is gediagnosticeerd bij de TBS-gestelde (bijvoorbeeld persoonlijkheidsstoornis of psychotische stoornis)?
 - 5k Hoe ernstig is de strafrechtelijke voorgeschiedenis van de TBS-gestelde (aantal en de ernst van delicten die de TBS-gestelde in het verleden heeft gepleegd)?

- 6 De hanteerbaarheid van het gevaarscriterium.
 - 6a Hoe ervaren rechters de hanteerbaarheid van het wettelijke gevaarscriterium?
 - 6b Hoe belangrijk worden de uitkomsten van risicotaxatie -instrumenten geacht bij het beoordelen van delictsriscico?
Wat is uw ervaring hiermee?
 - 6c Kan het zijn dat bij contrair beëindigde zaken relatief vaak sprake is van ‘twijfelgevallen’ , waarbij het recidiverisico moeilijker dan bij andere TBS-verlengingszaken in te schatten is?

- 7 Contraire beëindiging van recidive
 - 7a Als u weet dat na contrair beëindigde TBS-maatregelen vaker ernstige recidive optreedt dan na niet contrair beëindigde TBS-maatregelen, speelt dit dan mee in uw beslissing?
Zou u daar voorzichtiger door worden?
 - 7b Waardoor zou het kunnen komen dat er vaker ernstige recidive optreedt na contrair beëindigde TBS-maatregelen dan na niet contrair beëindigde TBS-maatregelen?

- 8 Afsluiting
Zijn er nog andere factoren, die nog niet aan de orde zijn gekomen die u in verband met contraire beëindiging van de TBS-maatregel van belang acht?

Interviewvragen voor gedragsdeskundigen

Definities:

Er is sprake van contraire beëindiging als het schriftelijk en mondeling advies van de betrokken deskundigen luidt verlengen van de TBS-maatregel of verlengen in combinatie met voorwaardelijke beëindiging van de dwangverpleging en de rechtbank of de Penitentiaire Kamer van het Gerechtshof Arnhem de TBS-maatregel beëindigt.

Deskundigen:

Meestal gaat het om schriftelijk advies van één of twee deskundigen. Dit betreft meestal adviezen van deskundigen van de verantwoordelijke TBS-kliniek. Wanneer de dwangverpleging voorwaardelijk beëindigd is rapporteert de reclassering in combinatie met een onafhankelijke psychiater. In het algemeen adviseren deze deskundigen ook mondeling ter zitting. Soms hebben daarnaast andere externe deskundigen een (meestal alleen schriftelijk) advies uitgebracht.

Interviewvragen

De onderstaande vragen worden komen aan de orde tijdens het interview.

- 1 De overwegingen met betrekking tot contraire beëindiging van de TBS-maatregel.
 - 1a Wat zijn naar uw idee de voornaamste overwegingen voor rechtbank of Penitentiaire Kamer om een TBS-maatregel contrair te beëindigen?
 - 1b Hoe komt het op u/op gedragsdeskundigen over als de rechtbank/Penitentiaire Kamer tegen het advies in de maatregel beëindigt?

- 2 De onderbouwing van grootte en ernst van het recidiverisico.
 - 2a Is een naar het oordeel van de rechtbank/Penitentiaire Kamer onvoldoende onderbouwing door de deskundigen van de grootte en ernst van het recidiverisico een belangrijke reden om contrair te beëindigen?
 - 2b In hoeverre komt het voor dat u/de gedragsdeskundige wel het idee heeft dat er sprake is van onaanvaardbaar recidiverisico, maar het moeilijk is/niet lukt dit te onderbouwen op een voor de rechtbank/Penitentiaire Kamer voldoende concrete wijze?
 - 2c Hoe vindt de besluitvorming van de rechtbank/Penitentiaire Kamer plaats als de adviezen van verschillende deskundigen met elkaar in tegenspraak zijn met betrekking tot de ernst van het recidiverisico?
Hoe vaak komt tegenstrijdigheid in de adviezen voor volgens u?

- 3 In hoeverre komt het voor dat u/de gedragsdeskundige adviseert de TBS-maatregel te verlengen met als hoofdreden de begeleiding/behandeling voort te kunnen zetten, terwijl het recidiverisico op korte termijn niet hoog wordt geschat?

- 4 De benadering van het gedragsdeskundigenadvies en de rechterlijke beslissing.
 - 4a Hoe benaderen de rechtbanken/Penitentiaire Kamer het verlengingsadvies van gedragsdeskundigen?
 - Vormt het advies de basis voor de beslissing, waarbij de rol van de rechter is het advies te toetsen?
 - Of is het advies veeleer één van de factoren die de rechter onderzoekt om tot een beslissing te komen?
 - 4b Is de beslissing van de rechtbank/Penitentiaire Kamer in uw ervaring vooral een ‘verlengingsbeslissing’ of eerder een ‘behandelbeslissing’?
 - Kijkt de rechter alleen of is voldaan aan de eisen voor niet verlengen van de terbeschikkingstelling?

- Of ziet de rechter ook toe op de tenuitvoerlegging (zoals de voortgang van de behandeling en de inspanningen van de kliniek daarvoor)?
- 4c Richt u/richten gedragsdeskundigen zich in hun verlengingsadviezen vooral op onderbouwing van de juridische criteria, te weten:
 - Het wettelijke gevaarscriterium (art 37-38 Sr)?
 - De aanwezigheid van een stoornis?
 Of ziet u/zien gedragsdeskundigen het verlengingsadvies meer als een voortgangs-rapportage met betrekking tot de mate waarin behandeldoelen worden gerealiseerd?
- 5 De inschatting van het recidiverisico.
 - 5a Hoe hanteerbaar is het wettelijke gevaarscriterium in de praktijk voor de gedragsdeskundigen?
 - 5b Hoe belangrijk acht u de uitkomsten van risicotaxatie -instrumenten bij het beoordelen van delictisrisico?
 - 5c Wint de advisering ten behoeve van verlengingszaken aan kwaliteit door deze te baseren op risicotaxatie -instrumenten?
 - 5d Kan het zijn dat bij contrair beëindigde zaken relatief vaak sprake is van ‘twijfelgevallen’, waarbij het recidiverisico moeilijker dan bij andere TBS-verlengingszaken in te schatten is?
- 6 De rechtszitting.
 - 6a Het komt voor dat de gedragsdeskundige in het schriftelijk advies verlenging adviseert maar daar ter zitting op terugkomt.
Wat zijn volgens u de belangrijkste oorzaken daarvan?
 - 6b Hoe belangrijk is de opstelling van de verschillende partijen (OM, verdediging, TBS-gestelde, gedragsdeskundige) ter zitting voor de beslissing over het al dan niet verlengen van de terbeschikkingstelling?
- 7 Mogelijke factoren voor het contrair beëindigen van de maatregel.
Hier onder worden een aantal mogelijke factoren genoemd die naast het recidiverisico van belang zouden kunnen zijn bij de beslissing om contrair te beëindigen. Wij vragen u in hoeverre u elk van de factoren in het algemeen van belang acht.
 - 7a Denkt u dat de toegenomen roep in politiek en media om maatschappelijke veiligheid, aanleiding is voor rechters/raadsheren om minder vaak contrair te beëindigen?
Denk hierbij bijvoorbeeld aan publiciteit en politieke maatregelen naar aanleiding van ernstige incidenten veroorzaakt door (ex)-TBS-gestelden, zoals de zaak Eibergen in mei 2004.
 - 7b Denkt u dat vanwege een toegenomen aandacht voor maatschappelijke veiligheid (zie onder a) deskundigen van TBS-klinieken minder vaak beëindiging van de TBS-maatregel adviseren?
 - 7c Acht u het waarschijnlijk dat daardoor de rechtbank/Penitentiaire Kamer noodzakelijkerwijs vaker contrair beëindigt?
- 8 Verband recidive en beëindigingsvorm.
Het verband tussen manier van beëindigen van de TBS-maatregel en latere ernstige recidive bestaat bij vijf verschillende uitstroomcohorten en over vele jaren (WODC recidivemonitor). Waardoor zou het kunnen komen dat er vaker ernstige recidive optreedt na contrair beëindigde TBS-maatregelen dan na niet contrair beëindigde TBS-maatregelen?
Met andere woorden, welke ‘mechanismen’ zouden hierbij een rol kunnen spelen?
- 9 Afsluiting.

Zijn er nog andere factoren, die nog niet aan de orde zijn gekomen die u in verband met contraire beëindiging van de TBS-maatregel van belang acht?

[tekst achterflap]

De hoofdfunctie van de TBS-maatregel is het beschermen van de maatschappij tegen het opnieuw plegen van een ernstig delict door (ex-)TBS-gestelden. Het komt voor dat de rechter de TBS-maatregel tegen het advies van de behandelende instelling in niet verlengt, de zogeheten ‘contraire beëindiging’. In dit onderzoek wordt de contraire beslissing nader bekeken, daarbij wordt ingegaan op onder meer de volgende vragen.

Hoe vaak komt het voor dat de rechter tegen het advies van de adviserende en behandelende instelling in de TBS-maatregel niet verlengt? Hoe schat de adviserende instantie in dergelijke zaken het recidiverisico in? Welk verband is er tussen contraire beëindiging en latere recidive? Wat zijn de argumenten van de rechter om het advies tot verlenging niet over te nemen? Wat zijn volgens rechters, raadsheren en gedragsdeskundigen de belangrijkste oorzaken van contraire beëindiging?

Het vinden van antwoorden op dergelijke vragen is ook van belang in het kader van de huidige bredere discussie over de besluitvorming met betrekking tot invrijheidstelling van TBS-gestelden en andere forensisch psychiatrische patiënten. Onderwerpen in deze discussie zijn onder meer: de rol van enerzijds juristen en anderzijds gedragsdeskundigen in de besluitvorming, de wenselijkheid van advisering van de rechter door een ‘board’ waarin gedragsdeskundigen zitting hebben en de inhoudelijke kennis waarop de besluitvorming dient te worden gebaseerd.